

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU

**MSPD Çalışma Raporları
2003 Yılı Özel Sayısı**

Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetlerinin Azaltılması

Kasım 2003

ÖNSÖZ

Bankacılık sektörünün tasarruf sahipleriyle yatırımcılar arasındaki aracılık işlevini etkin bir şekilde gerçekleştirebilmesi uzun dönemli sürdürülebilir bir büyümenin sağlanmasında kritik önem taşımaktadır. Bu işlevin etkin bir şekilde yerine getirilmesinde "aracılık maliyetlerinin düşürülmesi" önemli bir önkoşul niteliğindedir. Türk bankacılık sektörü için yapısal nitelik taşıyan aracılık maliyetlerinin yüksekliği, reel sektör ile bankacılık sektörü arasında sağlıklı bir ilişkinin kurulmasının önünde en büyük engel olarak görülmektedir.

Bankacılık sektöründe aracılık maliyetlerinin azaltılması hem 2001 yılında uygulamaya konulan "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" kapsamında hem de IMF'ye 5 Nisan 2003 tarihinde verilen niyet mektubunda yer almaktadır. Hükümetin niyet mektubunda yer alan kararıyla bankaların karlılıklarının sürdürülmesine yönelik olarak aracılık maliyetlerinin düşürülmesi amacıyla Hazine Müsteşarlığı, Maliye Bakanlığı, Merkez Bankası, DPT, SPK, Bankalar Birliği, Özel Finans Kurumları Birliği ve BDDK yetkililerinden oluşan bir komite kurularak bu komitenin aracılık maliyetlerinin azaltılmasına yönelik olarak bir eylem planı oluşturması öngörülmüştür. Komite, 3 Mayıs 2003 tarihinde BDDK'nın koordinatörlüğünde bir çalıştay düzenleyerek, konuyu tüm yönleriyle inceleme imkanı bulmuştur. Bu çalıştayda ortaya konan görüşlerin çalışmaya yansıtılmasına özen gösterilmiştir.

Bu çalışmada aracılık maliyetlerinin azaltılması konusu tüm hatlarıyla ele alınmaya çalışılmıştır. Başta çalışmayı bizzat yürüten Kurum Başkan Yardımcımız Sn. Ercan Türkan ve Mali Sektör Politikaları Dairesi elemanları olmak üzere çalışmanın teknik analizlerinin yapılabilmesinde, hem veri sağlanması hem de konu üzerindeki bilgi birikimlerini ortaya koymaları bakımından önemli katkıları olan sektör temsilcilerine teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmanın bankacılık sektöründe aracılık maliyetlerinin azaltılması yönündeki çabalara destek olacağını umut ediyorum.

R. Engin AKÇAKOCA
Başkan

Hazırlayanlar

Ercan Türkan
Zeynep Ada Erođlu
Yasemin Türker Kaya
Dr. Şeref Saygılı
Münür Yayla
Berk Mesutoğlu
Serdar Çokaklı
Özgür Yaşar İpek

Katkıda Bulunanlar

Türkiye Bankalar Birliği
Özel Finans Kurumları Birliği
Ayşegül Kağıtçı - Bayındırbank
Kasım Akdeniz - Yapı ve Kredi Bankası
Mert Yazıcıoğlu - Koçbank
Naci Barutlu - Bayındırbank
Hasan Ecesoy - Bayındırbank
Yusuf Duran Ocak - T. Halk Bankası

Ankara, 2003

Abstract

Financial sector is the major channel to mobilize savings from savers to investors. A well functioning financial sector positively affects the economic development. The intermediation function that is beyond being a simple fund transfer from the savers to investors, contributes to increase in efficiency by allocating resources to the most productive investments. In this context, reducing the costs faced throughout the intermediation process as much as possible is very important. Among those costs, the fiscal liabilities are the most important factors decreasing the competitiveness and profitability of the Turkish banking sector. Reducing the intermediation costs, which was a one of the main parts of the Banking Sector Restructuring Program introduced in May 2001 also took place as a structural benchmark on the Letter of Intent given to the IMF on April 5, 2003. In line with the Letter of Intent, a commission comprising of the representatives of the Treasury, Ministry of Finance, Central Bank, State Planning Organization, Capital Market Board and Banking Regulation and Supervision Board has studied on intermediation costs and an action plan proposal.

The results of this study and recommendations are as follows:

1. The banking sector faces with a burdensome, complex, and dispersed fiscal liability structure; and this structure causes an important rise in interest rates in the transformation process from savings to loans.
2. The banks directly pass most of the fiscal burden to households and firms.
3. Even if the banks did not perform any activities, they are faced with considerable fixed costs.
4. An outstanding part of the fiscal liabilities on the banks is transaction taxes. First of all, the transaction taxes and the fiscal costs that cause financial institutions to move their activities abroad should be decreased.
5. As a first step towards reducing the intermediation costs, the cost items creating the fiscal liabilities should be simplified and unified to eliminate dispersion.
6. Priority should be given to the intermediation costs that may be passed to households and firms. Thus the contractions of supply and demand of funds caused by intermediation costs can be lessen.
7. With the efforts to reduce the intermediation costs, Turkish banking sector will take a major step in the transformation process that aim to promote efficiency and competition in Turkish banking sector.

İçindekiler

Giriş.....	1
1. Mali Sektör-Reel Sektör Etkileşimi.....	3
1.1 Makroekonomik Yapıda Mali Sektörün Yeri.....	3
1.2 Mali Gelişim-Büyüme İlişkisi.....	7
1.3 Mali Aracılık Fonksiyonuna Genel Bir Bakış.....	10
1.4 Bankaların Aracılık Fonksiyonunun Gelişmesini Engelleyen Faktörler	12
2. Türk Bankacılık Sisteminde Kamusal Nitelikli Aracılık Maliyetleri.....	16
2.1. Genel Hususlar	16
2.2 Bankacılık Sektöründe Kamusal Nitelikli Aracılık Maliyetlerinin Ölçülmesi.....	17
2.2.1 Yöntem.....	17
2.2.2 Bankacılık Sektörünün Kamusal Nitelikli Yükümlülükleri ve Bu Yükümlülüklerin Banka ve Müşteri Bazında Ayırımı	17
3. Tasarrufların Mali Sistem Aracılığıyla Reel Sektöre Aktarımı Sürecinde Karşılaşılan Kamusal Yükümlülükler: Sayısal Analiz.....	22
3.1 Türk Lirası Cinsinden Tasarruflar.....	22
3.2 Yabancı Para Cinsinden Tasarruflar	30
3.3 Diğer Mali Yükler	33
3.4 Mali Yüklerin Bankacılık Sektöründe Yaratdığı Dışlama ve Yabancılaştırma Etkisi	35
4. Türkiye’de Aracılık Maliyetleri -Ekonomik Büyüme İlişkisi	37
4.1 Mali Aracılık Hizmetlerinin Dolaylı Ölçümü (MAHDÖ) ve Aracılık Maliyeti Duyarlılık Analizi	38
4.2 Mali Aracılık Maliyetlerinin Düşürülmesinin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Girdi – Çıktı Tablosu Kullanılarak Yapılan Analiz	41
5. Sonuç ve Değerlendirme	44
Kaynakça.....	50
EKLER.....	52
Ek 1: Tasarrufların Yatırıma Dönüşme Sürecinde Karşılaştığı Kamusal Yükler	53
Ek 2: Bankacılık Ürün ve İşlemleri Üzerindeki Kamusal Yükler	60
Ek 3: Türkiye için MAHDÖ’nün Hesaplanması	73
Ek 4: Mali Aracılık Maliyetlerinin Düşürülmesinin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Girdi – Çıktı Tablosu Analizi	76
Ek 5: Aracılık Maliyetlerinin Azaltılmasının Kamu Borç Dinamiği Üzerine Etkisi.....	78
Ek 6: Bankaların Kamusal Yükümlülükleri	81

Giriş

Liberal iktisat politikaları ile bilişim ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle desteklenen küreselleşme süreci, dünyadaki gelişmelere paralel bir şekilde, 1980’li yıllarla birlikte ülkemizde de büyüme stratejisinin önemli bir değişim geçirmesine yol açmıştır.

1980’li yıllardan önce büyüme stratejisinin önemli bir boyutunu kamu yatırımları ve kamunun özel kesime sağladığı ucuz girdi, teşvikler, sübvansiyonlar vb. ile dış rekabetin engellenmesi ve ücret düzeyinin yüksek tutulması suretiyle iç talebin artırılması çerçevesinde şekillenen “sermaye birikimi modeli” oluşturmuştur. Yeni dönemde ise kamu sektörü sermaye birikimi sürecinin doğrudan desteklenmesinden çekilerek, fonksiyonunu piyasa ekonomisinin kurumsallaşması ve fiziki-sosyal altyapının iyileştirilmesi ile sınırlandırmıştır. Yeni modelde iç talep yerine dış talebin üretim faaliyetlerinin itici gücü olması, iç ve dış rekabet baskısının verimlilik artışına yol açması ile mal, para ve sermaye piyasalarının dünya ölçeğinde entegrasyonu dolayısıyla gelişmiş ülkelerdeki fon fazlasının fon ihtiyacı olan gelişmekte olan ülkelere yönelmesi beklenmiştir.

Bu çerçevede, dünyada yaygın bir şekilde uygulama alanı bulan ve ülkemizde de benimsenen “yeni ekonomik büyüme stratejisinde” sermaye birikiminin ana kaynaklarını; etkinlik ve dış talep artışı dolayısıyla karlılıkta sağlanacak iyileşme, artan yabancı sermaye yatırımları ve gerek ülke içinde gerekse de ülke dışındaki fon fazlası oluşturmaktadır. Bu stratejide yurtiçi ve yurtdışından toplamış olduğu kaynakları, başta küçük ve orta ölçekli işletmeler olmak üzere reel kesime aktaran bankacılık sektörü kritik bir işlev görmektedir. Bankacılık sektörünün bu işlevi yerine getirmesinde maliyetlerinin ne olacağı ve kaynakların aktarılacağı alternatif projelerin risk-getiri analizlerinin sağlıklı bir şekilde yapılması büyük önem taşımaktadır.

1980’li yıllarda ülkemizde ekonomi genelinde önemli yapısal değişim politikaları uygulamaya konulurken, bankacılık sektörünün uluslararası gelişmeler de dikkate alınarak güçlendirilmesi yönünde yapılması gereken düzenlemeler zamanında tamamlanamamıştır. Bunun sonucunda, başta küçük ve orta ölçekli işletmeler olmak üzere reel sektör ile bankacılık sektörü arasında sağlıklı ilişkilerin kurulması ve dolayısıyla yeni büyüme stratejisinden beklenen getirilerin elde edilmesi mümkün olamamıştır. Şiddetlenen küresel düzeydeki rekabet ve yaşanan ekonomik krizler nedeniyle, reel sektör firmalarının fon ihtiyacı daha da büyümüştür.

2001 yılından itibaren “Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması Programı” çerçevesinde sektörün güçlendirilmesine yönelik önemli aşamalar kaydedilmiştir. Ancak, reel sektör ile bankacılık sektörü arasında sağlıklı bir ilişkinin kurulması için önemli bir önkoşul niteliğinde olan “aracılık maliyetlerinin düşürülmesi” konusunda yeterli gelişme sağlanamamıştır. Yapısal nitelikteki bu sorun, uzun dönemli sürdürülebilir büyümenin sağlanmasını geciktiren unsurlardan biri olmuştur.

Aracılık maliyetlerinin düşürülmesi yönünde uygulanacak politikalara bir çerçeve oluşturması amacıyla hazırlanan bu çalışmanın birinci bölümünde makroekonomik yapıda mali sektörün yeri ve mali gelişim-büyüme ilişkisi üzerinde durulmuş, Türkiye’deki mali aracılık faaliyetleri Avrupa Birliği ülkeleriyle kıyaslamalı olarak incelenmiştir. İkinci bölümde Türk

bankacılık sektöründeki kamusal yükümlülüklerin boyutu ortaya konulmuş ve bu yükümlülüklerin nihai olarak kimin üzerinde kaldığı irdelenmiştir. Sözkonusu yükümlülükleri seçilmiş ürünler bazında sayısallaştırmaya yönelik teknik analiz üçüncü bölümde verilmiş ve bu yükümlülüklerin bankacılık sektörünün davranış biçimlerine yansımaları ele alınmıştır. Dördüncü bölümde aracılık maliyetlerinin azaltılmasının ekonomik büyüme üzerindeki muhtemel etkileri araştırılmıştır. Son bölüm, çalışmada elde edilen bulguların değerlendirilmesine ve politika önerilerine ayrılmıştır.

1. Mali Sektör-Reel Sektör Etkileşimi

1.1 Makroekonomik Yapıda Mali Sektörün Yeri

Mali sektör, özelinde bankacılık sektörü, sermaye birikimini hızlandırarak ve kaynakların verimli alanlara yönlendirilmesine katkı sağlayarak ekonomik büyüme sürecini etkileyen en kritik sektörlerden biridir. Bir ülkedeki üretim yapısının sektörlerarası bağımlılıkları içermesi, ekonomideki kaynak akımlarının merkezinde bulunan mali sektörü ekonomik büyümenin itici gücü konumuna getirmektedir.

Türk mali sisteminin toplam varlıklarının kurumsal dağılımı incelendiğinde, bankacılık kesiminin (özel finans kurumları-ÖFK- dahil) yüzde 94 civarında bir ağırlığa sahip olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 1). Dolayısıyla, bankacılık kesimi mali sistemin belkemiğini oluşturmakta ve mali aracılık hizmetlerinin temel sağlayıcısı olmaktadır. Bankacılık sektörü hem reel ekonomi hem de para ve maliye politikalarının oluşturulması ve uygulanması açısından büyük önem taşımaktadır.

Tablo 1: Mali Sistemin Toplam Varlıklarının Kurumsal Dağılımı

(2002 Yıl Sonu, Geçici)	%
Mevduat bankaları	88,1
Kalkınma ve yatırım bankaları	4,1
ÖFK	1,7
Sigorta ve reasürans şirketleri	2,5
Finansal kiralama	1,5
Faktoring	0,9
Aracı kurumlar	0,5
Toplam	100,0

Mali sistemin temel işlevi olan aracılık faaliyetlerinin reel sektörün kaynak ihtiyacının finansmanındaki önemini, bankacılık sektörünün aktif gelişimi üzerinden görmek mümkündür. Tablo 2’de mevduat ve kalkınma bankalarının toplam aktiflerinin cari GSMH’ye bölünmesiyle elde edilen mali derinleşme göstergesinin gelişimi sunulmaktadır. Bu Tablo’ya göre banka varlıklarının milli gelir içindeki payı yedi yılda yaklaşık iki katına çıkmıştır. Sağlanan bu gelişmeye rağmen, Türk mali sistemindeki derinleşme gelişmiş ülkelerin oldukça gerisindedir.

Tablo 2: Bankacılık Sektöründe Mali Derinleşme

Yüzde	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Toplam varlıklar/GSMH	50,6	57,7	63,0	65,8	87,1	80,0	90,9	99,2

Kaynak: DİE, BDDK, TBB

Bankacılık sektörünün milli gelirden aldığı payın ve ekonomi için yarattığı istihdamın 2000-2001 yıllarında yaşanan kriz döneminde azaldığı görülmektedir (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3: Mali Sistemin Milli Gelirden Aldığı Pay ve Toplam İstihdam İçerisindeki Payı

	1997	1998	1999	2000	2001
Mali sektörün geliri / GSYİH (%) (1)	5,1	6,3	5,5	3,8	3,7
Bankacılık sektörü istihdamı (bin kişi) (2)	155	166	174	170	137
Mali kurumlar istihdamı (bin kişi) (3)	513	529	566	684	680
Bankacılık sektörü istihdamı/ toplam hizmetler sektörü istihdamı (%)	1,84	1,90	1,94	1,76	1,46
Mali kurumlar istihdamı / toplam hizmetler sektörü istihdamı (%)	6,08	6,03	6,32	7,08	7,24

Kaynak: DİE, TBB, BDDK

(1) Milli gelir tahminlerinde mali sistemin katma değeri gelirler yöntemiyle hesaplanmakta ve Mali Kuruluşlar başlığı altında yer almaktadır.

(2) TBB-BDDK verilerine göre bankacılık sektöründe çalışan sayısıdır.

(3) DİE, mali kurumlar istihdamını, mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı iş hizmetlerinde çalışanlar olarak tanımlamaktadır.

Sürdürülebilir büyümenin güvencesi olarak değerlendirilebilecek özel sektör sabit sermaye yatırımlarının (SSY) finansmanında, mali sistem yüzde 40 dolayında bir paya sahiptir (Bkz. Tablo 4).

Tablo 4: Mali Sistem Kaynaklarının Özel Sektör SSY'nın Finansmanındaki Payı

Trilyon TL	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Kredi akımı (1)	513,8	1.333,3	2.763,7	3.726,0	1.712,7	5.024,2	7.150,0
Menkul kıymet ihracı (2)	174,5	162,0	376,7	710,4	678,9	3.020,4	2.069,5
Mali sistemce yaratılan toplam kaynak (1+2)	688,4	1.495,3	3.140,3	4.436,4	2.391,5	8.044,6	9.219,5
Özel sektör SSY	1.545,8	3.019,2	5.982,1	9.636,2	12.488,1	20.377,5	22.410,4
Kredi akımı/SSY (%)	33,24	44,16	46,20	38,67	13,71	24,66	31,90
Mali sistemce yaratılan toplam kaynak /SSY (%)	44,53	49,53	52,50	46,04	19,15	39,48	41,14

Kaynak: Merkez Bankası Üç Aylık Bülten ve SPK Aylık Bülten

Açıklamalar:

(1) Kredi akımı mevduat bankaları tarafından şirket ve bireysel işletmelere açılan kredi stokundaki değişimdir.

(2) Menkul kıymet ihraçları yatırım fonları hariçtir.

Bankalar kredi mekanizması yoluyla reel sektörü finanse etmektedir. 2002 yılı itibariyle mevduat bankalarının verdikleri kredilerin yaklaşık $\frac{2}{3}$ 'ü reel sektörün fon ihtiyacını karşılamakta kullanılmaktadır (Bkz. Tablo 5).

Tablo 5 Mevduat Bankalarının Özel Kesime Açtığı Krediler

Trilyon TL	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Hanehalkı	38,3	95,1	262,4	779,3	1.484,1	2.222,9	6.855,3	4.939,4	6.569,6
Tüketici kredileri	24,0	59,8	158,4	432,2	699,2	1.004,3	4.602,9	2.336,9	2.673,2
Kredi kartları	7,2	21,9	74,5	252,9	642,1	1.137,6	2.151,7	2.557,0	3.829,5
Personele verilen krediler	7,0	13,5	29,5	94,3	142,8	81,0	100,6	45,7	67,0
Şirketler ve bireysel işletmeler	385,7	900,0	2.232,9	4.996,6	8.722,6	10.435,2	15.459,4	22.609,3	19.163,5
Diğer	104,5	283,2	533,0	1.184,0	567,5	2.732,5	3.247,3	3.227,4	3.334,0
Toplam	528,4	1.277,9	3.029,3	6.959,9	10.774,2	15.390,6	25.562,0	30.776,2	29.067,2
Yüzde Pay									
Hanehalkı	7,2	7,4	8,7	11,2	13,8	14,4	26,8	16,0	22,6
Tüketici kredileri	4,5	4,7	5,2	6,2	6,5	6,5	18,0	7,6	9,2
Kredi kartları	1,4	1,7	2,5	3,6	6,0	7,4	8,4	8,3	13,2
Personele verilen krediler	1,3	1,1	1,0	1,4	1,3	0,5	0,4	0,1	0,2
Şirketler ve bireysel işletmeler	73,0	70,4	73,7	71,8	81,0	67,8	60,5	73,5	65,9
Diğer	19,8	22,2	17,6	17,0	5,3	17,8	12,7	10,5	11,5
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TCMB

Reel sektörün finansman yapısının yabancı kaynak ağırlıklı olduğu ve bu kaynaklar içerisinde mali borçlar altında yer alan “bankalardan alınan kredilerin” önemli paya sahip olduğu görülmektedir. Ancak, yabancı kaynaklar içerisinde ticari borçların payının yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum, şirketlerin mali sisteme erişiminde problemler yaşadıklarını göstermektedir (Bkz. Tablo 6, Tablo 7)¹

Tablo 6: Özel Sektör Firmalarının Kaynak Yapısı

Yüzde	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Yabancı kaynaklar	69,4	66,6	68,0	68,5	67,8	70,8	68,1	74,5
Özkaynaklar	30,6	33,4	32,0	31,5	32,2	29,2	31,9	25,5

Kaynak: TCMB Sektör Bilançoları

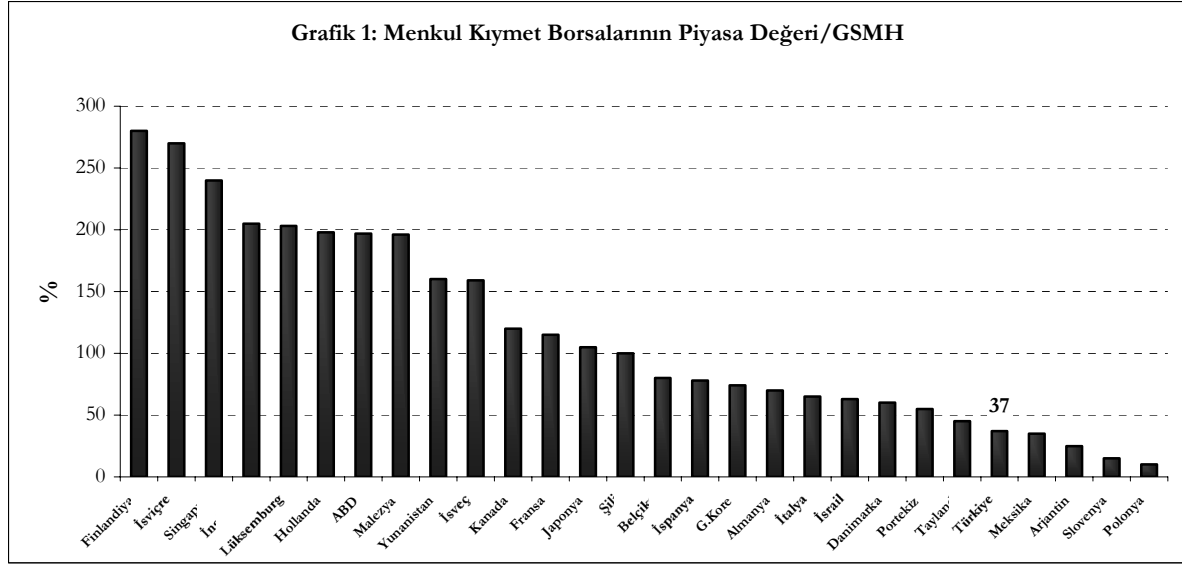
Tablo 7: Özel Sektör Firmalarının Yabancı Kaynaklarının Yapısı

Yüzde	1997	1998	1999	2000	2001
Mali Borçlar/Yabancı Kaynaklar	41,8	42,3	42,9	41,9	45,1
Banka Kredileri/Yabancı Kaynaklar	38,9	38,2	38,2	37,5	40,1
Ticari Borçlar/Yabancı Kaynaklar	25,8	24,7	28,8	28,7	26,8
Diğer	32,4	33,0	28,3	29,4	28,1

Kaynak: TCMB Şirket Bilançoları

¹ Tablo 6, Tablo 7’de kullanılan özel sektör firma verisi TCMB Sektör Bilançolarında imalat ve imalat dışı sektörlerde faaliyet gösteren firmaların toplulaştırılmış bilançolarından alınmıştır.

Özel firmaların yabancı kaynakları arasında banka kredilerinin payının yüzde 40 eşliğini aşamaması, ekonomik faaliyetlerin finansmanında başka mali enstrümanların kullanıldığı olasılığını gündeme getirmektedir. Ancak, menkul kıymetler borsalarında işlem gören kağıtların toplam hacminin GSMH'ya oranı gelişmiş ülkelerin pek çoğunda yüzde 100'ün üzerinde iken, Türkiye'nin 28 ülke içerisinde yüzde 37 ile 24 üncü sırada yer alması; şirketlerin ekonomik faaliyetlerinin sermaye piyasası aracılığıyla finanse edildiğine dair bir saptama yapmayı güçleştirmektedir (Bkz. Grafik 1).

Bankacılık sektörü, gerek kaydi para yaratma mekanizması aracılığıyla gerekse kullandığı parasal enstrümanlarla (hazine kağıdı, repo, interbank gibi) para politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında da büyük önem taşımaktadır.

Bankacılık sektörü ekonomik faaliyetlerin kayıt içine alınmasını sağlayarak vergi gelirlerinin artırılmasına katkıda bulunmaktadır. Buna ilaveten, özellikle stopaj türü vergilerde vergi sorumlusu sıfatıyla yaptığı tahsilatla devletin kasası gibi çalışmakta, vergi mükellefi olarak ödediği vergilerle de kamu maliyesi için önemli gelir yaratmaktadır (Tablo 8 ve Tablo 9). Örneğin, 2001 yılı itibarıyla tahakkuk eden kurumlar vergisinin neredeyse yarısı bankalardan gelmektedir. Bu bağlamda, bankacılık sektörü maliye politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında kritik önem taşıyan bir sektör konumundadır.

Tablo 8: İlk 100 - Tahakkuk Eden Kurumlar Vergisi İçinde Bankacılığın Payı

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
İlk 100 – Toplam tahakkuk (trilyon TL)	348,9	652,3	1.814,6	1.459,7	4.024,4	3.469,0
İlk 100 - Bankacılığın payı (%)	19,6	39,7	62,4	43,5	48,4	34,1

Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı

Tablo 9: BSMV Gelirlerinin Vergi Gelirleri İçindeki Payı

	1997	1998	1999	2000	2001
BSMV tahsilatı (trilyon TL)	114,8	315,1	466,1	858,2	1.511,2
Toplam vergi gelirleri (trilyon TL)	4.745,5	9.228,6	14.802,3	26.503,7	39.767,9
Vergi gelirleri içindeki pay (%)	2,4	3,4	3,1	3,2	3,8

Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı

1.2 Mali Gelişim-Büyüme İlişkisi

1900'lü yılların başından itibaren yapılan çalışmalarda mali sistemdeki gelişmeyle ekonomik büyüme arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bu alandaki ilk çalışma 1911'de J.Schumpeter tarafından yapılmıştır.² Bu çalışmada ortaya konan mali aracılık hizmetlerinin ekonomik büyüme için gerekli olduğu değerlendirilmesi, günümüze kadar yapılan pek çok çalışmada sorgulanmıştır.

Mali gelişmişlikle ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki olduğunu vurgulayan çalışmalarda, mali sistemin yürüttüğü fonksiyonlarla³ ekonomideki atıl fonların daha karlı projelere yönelmesini sağlayarak yatırımların verimliliğini ve miktarını artırdığı, kaynak dağılımını iyileştirdiği ve bu sayede daha yüksek büyüme oranlarının mümkün hale geldiği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla, mali aracılığın gelişmesi ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir (Rousseau ve Wachtel, 1998, King ve Levine, 1993. Bazı çalışmalarda ise mali gelişmişlikle ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin sanıldığı kadar güçlü olmadığı değerlendirilmesi yapılmaktadır (Lucas, 1988).

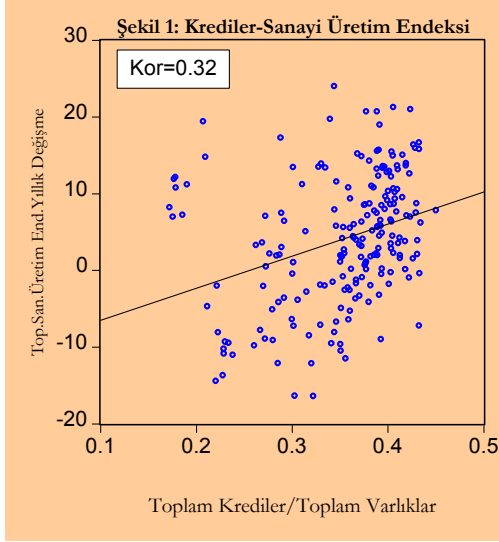
Türkiye'de reel sektör ile mali sektör arasındaki etkileşimin çeşitli boyutlarını incelemek amacıyla üç farklı analiz yapılmıştır:

1. Mevduat bankalarının açtığı toplam krediler ile toplam sanayi üretim endeksi arasındaki ilişki,
2. Mevduat bankalarının şirketlere açtığı krediler ile özel sektör sabit sermaye yatırımları arasındaki ilişki,
3. King ve Levine (1993) tarafından mali gelişim-büyüme ilişkisinin incelenmesinde kullanılan göstergelerin Türkiye'ye uygulanması.

² Çalışmanın orijinali Almanca olup, 1934'de İngilizceye çevrilmiştir.

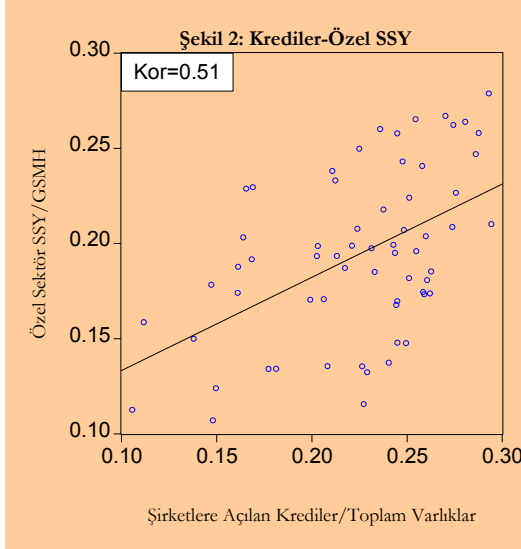
³ Mali araçların temelde yürüttüğü faaliyetler izleme, fon havuzu oluşturma, risk üstlenme, mali aracılık vb. şeklinde özetlenebilir. Mali araçların bu işlevleri ileriki bölümde incelenecektir.

Mevduat Bankaları Toplam Kredileri ile Toplam Sanayi Üretim Endeksi Arasındaki İlişki

Aylık veriler kullanılarak, mevduat bankalarının açtığı kredilerin toplam varlıkları içindeki payı ile toplam sanayi üretim endeksindeki yıllık artışın gelişimi arasındaki ilişki incelenmiştir. Yandaki serpme diyagramdan (scatter diagram) izlenebileceği gibi, toplam kredilerin banka varlıkları içindeki payı ile sanayi üretim endeksinin yıllık artış hızı arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

Mevduat Bankalarının Şirketlere Açtığı Krediler ile Özel Sektör SSY Arasındaki İlişki

Mevduat bankalarının şirketlere açtığı kredilerin toplam varlıklarına oranı ile özel sektör sabit sermaye yatırımlarının milli gelir içindeki payı arasında bir ilişkinin varlığı, üçer aylık veriler kullanılarak araştırılmıştır. Yanda sunulan serpme diyagramda mevduat bankalarının şirketlere açtığı kredilerin toplam varlıklarına oranı ile özel sektör sabit sermaye yatırımlarının milli gelir içindeki payı arasında anlamlı pozitif bir ilişki gözlenmektedir.

Mali Gelişim-Büyüme İlişkisi

King ve Levine (1993) tarafından yapılan çalışma mali gelişim-büyüme ilişkisini inceleyen ampirik çalışmalar arasında kapsamı ve elde ettiği sonuçlarıyla önemli yer tutmaktadır. Bu çalışmada ülkelerin ekonomileri büyüdükçe mali sistemlerinde ortaya çıkan değişmelerle ilgili bir değerlendirme sunulmaktadır. Bu değerlendirmeye göre, ekonomik büyümeyle;

- mali aracılık hizmetlerinin genişlemesi (toplam varlıkların GSYİH'ya oranı olarak),
- kredi dağıtımında bankaların merkez bankalarından daha büyük pay alması,
- bankacılık dışı mali kesimin (özel emeklilik şirketleri, sigorta şirketleri, finansman şirketleri gibi) öneminin artması,
- menkul kıymet piyasalarının büyümesi ve daha likit hale gelmesi

arasında yakın bir ilişki (korelasyon) bulunmaktadır.

Yazarlar aşağıda özet sonuç tablolarından ikisi sunulan çalışmalarında, mali gelişmişlik göstergeleriyle büyüme arasındaki ilişkiyi 1960-1989 dönemi ülke yatay kesit (cross section) verilerinin ortalamalarını kullanarak incelemişlerdir. Tablo 10'da, çalışmada yer alan ülkelerin büyüme performanslarına göre oluşturulmuş grupların mali gelişmişlik göstergeleri sunulmaktadır. Tablonun son sütununda ise Türkiye için yapılan hesaplamalar yer almaktadır.⁴

Tabloya göre, mali gelişmişlik göstergeleri daha iyi olan ülkeler, aynı zamanda daha hızlı büyüyen ülkelerdir. Türkiye büyüme performansı ile hızlı büyüyen ülkeler grubuna girmekte; ikinci ve üçüncü mali gelişmişlik göstergelerine (MG₂, MG₃) göre *hızlı büyüyen* ülkelerin ortalamalarına yaklaşmaktadır. Ancak, bankaların likit yükümlülükleri/GSYİH (MG₁) göstergesinin *yavaş büyüyen ülkelere*, reel sektöre açılan kredilerin milli gelir içindeki payı göstergesinin ise *çok yavaş büyüyen* ülkelere yakın bir performans gösterdiği dikkat çekmektedir.

Bu çerçevede, Türkiye'nin özellikle mali sistemin ve sistemdeki faaliyetlerin kompozisyonuna yönelik göstergeler (MG₂ ve MG₃) itibarıyla hızlı büyüyen ülkelere yakınsadığı ancak mali derinleşme anlamında aynı performansın gösterilemediğini söylemek mümkündür (Bkz. MG₁ ve MG₄). Ekonomideki toplam fonların önemli bir kısmının kamu kesimi tarafından kullanılması nedeniyle, özel kesime aktarılacak fonlar görece olarak küçük kalmaktadır (*crowding out*). Dolayısıyla, her ne kadar toplam krediler içinde reel kesime açılan krediler (MG₃) önemli bir paya sahipse de, diğer ülkeler ile kıyaslandığında, toplam kredi hacminin (MG₄) önemli ölçüde sığ kalmasının bankaların temel aracılık hizmetlerinin büyüme üzerindeki etkisinin sınırlı kalmasına yol açtığı düşünülmektedir.

Tablo 10: Mali Gelişmişlik Göstergeleri Açısından Türkiye'nin Yeri

	Çok Hızlı Büyüyen Ülkeler	Hızlı Büyüyen Ülkeler	Yavaş Büyüyen Ülkeler	Çok Yavaş Büyüyen Ülkeler	Türkiye
MG ₁	0,60	0,38	0,29	0,22	0,36
MG ₂	0,81	0,73	0,71	0,60	0,75
MG ₃	0,70	0,56	0,61	0,51	0,62
MG ₄	0,35	0,27	0,20	0,13	0,15
BÜYÜME	0,045	0,026	0,014	-0,005	0,02

Kaynak: King ve Levine (1993), Türkiye verileri hariç

Açıklamalar:

MG₁: Bankaların likit yükümlülükleri/GSYİH⁵; MG₂: Bankaların toplam yurtiçi varlıkları / (bankaların toplam yurtiçi varlıkları + MB yurtiçi varlıkları)⁶; MG₃: Şirketler ve bireysel işletmelere verilen krediler/toplam krediler⁷; MG₄: Şirketler ve bireysel işletmelere verilen krediler/GSYİH; BÜYÜME: Büyüme göstergesi olarak çalışmada kişi başına reel milli gelirdeki artış oranı kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan ülkeler kişi başına milli gelirdeki artış hızına göre çok hızlı (BÜYÜME > 0.03), hızlı (0.02 < BÜYÜME < 0.03), yavaş (0.01 < BÜYÜME < 0.02) ve çok yavaş (Büyüme < 0.01) büyüyen olmak üzere dört kategoriye ayrılmıştır.

⁴Türkiye'ye ait mali gelişmişlik göstergeleri, eldeki en uzun dönem olan 1986-2002 verileri kullanılarak hesaplanmıştır. Türkiye'nin büyüme performansını karşılaştırabilir kılmak için çalışmadaki gözlem dönemine uygun olarak 1963-1989 dönemindeki ortalama kişi başına milli gelirdeki büyüme kullanılmıştır.

⁵ Mali aracılığın büyüklüğünün mali hizmet sunumuyla doğru orantılı olduğu kabul edilmektedir. Mali aracılığın büyüklüğü çeşitli mali derinleşme göstergeleriyle ölçülmektedir. Bu bağlamda, bankaların likit yükümlülüklerinin GSYİH'ya oranı kullanılmıştır.

⁶ Mali sistemdeki kurumsal dağılımı göstermektedir. Burada mevduat bankalarının mali sistemin temel aracılık fonksiyonunun unsurlarını (riskin dağıtılması, kaynak dağılımı ve yatırımlar hakkında bilgilerin derlenip oluşturulması, kredileri izleme faaliyetleri gibi) Merkez Bankasının özel sektöre açtığı krediler şeklinde yürüttüğü aracılık fonksiyonuna göre daha fazla yerine getirdiği varsayımı yapılmıştır

⁷ Reel sektöre daha fazla kaynak aktaran mali sektör yapısının sadece kamu kesimini fonlayan bir mali sektör yapısına göre temel aracılık hizmetlerini daha iyi yerine getirdiği düşünülmektedir.

Bankaların mali gelişmişlik göstergeleriyle büyüme arasında gözlenen pozitif ilişki, Tablo 11’de sunulan pozitif korelasyon katsayılarıyla da desteklenmektedir.

Tablo 11: Mali Gelişmişlik Göstergeleriyle Büyüme Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	MG ₁	MG ₂	MG ₃	MG ₄
BÜYÜME	0,55	0,44	0,37	0,50

Açıklamalar:

Korelasyon katsayısı mali gelişmişlik göstergeleriyle ülkelerin ekonomik büyüme arasındaki bağımlılığı göstermektedir. Örneğin, MG₁ ile ülkelerin ekonomik büyüme arasındaki korelasyon katsayısı 0,55’dir.

1.3 Mali Aracılık Fonksiyonuna Genel Bir Bakış

Mali kesimin ekonomide üstlendiği en önemli fonksiyon olan mali aracılık fon fazlası olan tasarrufçu kesim ile fon eksiği olan yatırımcı kesim arasındaki kaynak aktarma sürecidir. Ekonomilerde bu fonksiyonu temelde “kurumsallaşmış” (formal) mali kesim üstlenmektedir. Tasarrufçulardan yatırımcılara kaynak aktarımında uzmanlaşmış kurumlara (mali araçlara) ihtiyaç duyulmasının nedenleri literatürde geniş bir şekilde tartışılmaktadır.⁸

Alternatif ürün ve piyasalardaki gelişmelere rağmen yatırımcılar fon ihtiyaçlarını genellikle bankalar üzerinden karşılamaya devam etmektedir⁹. Bu durumun temel sebepleri bazı yatırımcılar için menkul kıymetler piyasası gibi alternatif piyasalardaki işlem maliyetlerinin mali araçlara göre yüksek olması ve asimetrik bilginin varlığıdır.

İşlem maliyetleri, tasarrufçu ile yatırımcı arasında gerçekleşen fon transferi sürecinde ortaya çıkan masraflardır. Mali araçların, kaynak aktarma konusunda uzmanlaşmış birimler olmaları ve ölçek ekonomilerinden yararlanmaları nedeniyle, işlem maliyetleri belirgin ölçüde aşağı düşebilmektedir.

Mali araçlara ihtiyaç duyulmasının diğer nedeni ise kredi verenle (tasarrufçu) kredi kullanan (yatırımcı) kesim arasında bilgi asimetrisinin mevcut olmasıdır. Kredi veren, borçlunun borcu beyanına uygun kullanıp/kullanmayacağı, ödeyip/ödemeyeceği konusunda borçlu kadar doğru bilgiye sahip değildir. Asimetrik bilgi olarak adlandırılan bu durum nedeniyle tasarrufçu, borcunu öde(ye)meyecek olan kişilere fon kullanılabılır (ters seçim-*adverse selection*) ya da borçlu borcunu beyanına uygun kullanmayabilir (ahlaki istismar-*moral hazard*).

Mali araçlar, asimetrik bilgiden kaynaklanan bu problemleri yürüttükleri izleme faaliyetleriyle (*monitoring*) azaltırlar. Dolayısıyla, mali araçları sıradan bir borç verenden ayıran temel özellik izleme faaliyetlerinde uzmanlaşmış olmalarıdır. Bu uzmanlaşma sayesinde sıradan bir tasarrufçuya göre bir yatırımdan daha büyük getiri sağlayabilmektedirler. Kredi kullanan yatırımcı ise kredi talebi ile başvurduğu andan itibaren izlemeye alınarak, aldığı kaynağı beyanına uygun kullanıp kullanmadığı, ödeme taahhütlerine uyup uymadığı gözlenmekte ve böylece ahlaki istismar problemi asgariye indirilmektedir.

⁸ Kapsamlı bir literatür taraması için bkz. Gorton ve Winton (2002).

⁹ Menkul kıymet piyasaları diğer gelişmiş ülkelere göre daha ileri durumda olan Japonya ve Almanya’da bile mali araçlar yoluyla sağlanan fon, menkul kıymetlerden sağlanan miktarın 10 katıdır (Mishkin, 2001).

Mali araçlar oluşturdukları büyük kaynak havuzlarına küçük yatırımcıların ulaşmasını sağlayarak, onlara yüksek kaynak gerektiren yatırımları gerçekleştirebilme imkanı vermektedir. Sözü edilen büyük yatırımların riski de genelde büyük olmaktadır. Mali araçlar bu büyük riski alabilme ve dağıtabilme özelliğine sahiptir.

Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında, Türk bankacılık sektörünün temel işlevi olan aracılık faaliyetlerinin hacminin çok düşük kaldığı görülmektedir (Bkz. Tablo 12). Bankaların aracılık fonksiyonunun gelişmesini engelleyen faktörler izleyen bölümde incelenecektir.

Tablo 12: Bankacılık Sektörü Aracılık Faaliyetleri: Avrupa Birliği-Türkiye Karşılaştırması

Yüzde	Top.Varlıklar/ GSYİH	Top.Mevduat/ GSYİH	Top.Kredi/ GSYİH	Mevduat/Kredi	Kredi/Varlık
Avusturya	297	174	140	124	47
Belçika	354	167	163	102	46
Danimarka	150	63	66	96	44
Finlandiya	121	47	53	88	44
Fransa	250	67	82	81	33
Almanya	325	121	155	78	48
Yunanistan	156	108	73	148	47
İrlanda	397	123	204	60	51
İtalya	161	47	81	58	50
Lüksemburg	3,468	1,116	726	154	21
Hollanda	444	285	261	109	59
Portekiz	262	119	143	83	55
İspanya	198	115	107	108	54
İsveç	150	56	63	88	42
İngiltere	373	184	184	100	49
AB ort.	474	186	167	99	46
Bulgaristan	47	33	16	209	34
Kıbrıs Rum Kes.	354	278	194	143	55
Estonya	80	50	49	102	61
Macaristan	70	45	38	118	54
Letonya	77	52	36	144	47
Litvanya	35	23	15	160	42
Malta	231	180	115	157	50
Polonya	65	38	27	140	41
Romanya	-	-	-	-	-
Slovak Cumhuriyeti	98	72	46	157	47
Slovenya	91	63	44	144	48
Çek Cumhuriyeti	144	76	48	160	33
AB aday ülkeler ort.	117	83	57	149	47
Türkiye	94	61	19	328	20

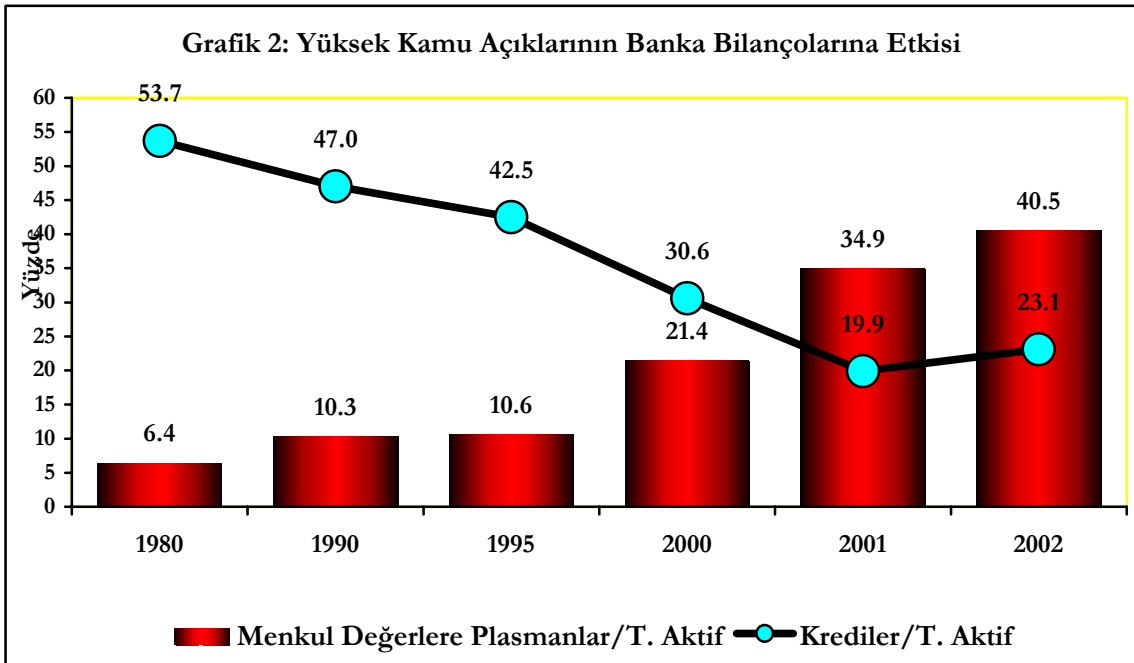
Kaynak: www.worldbank.org, www.fbe.be

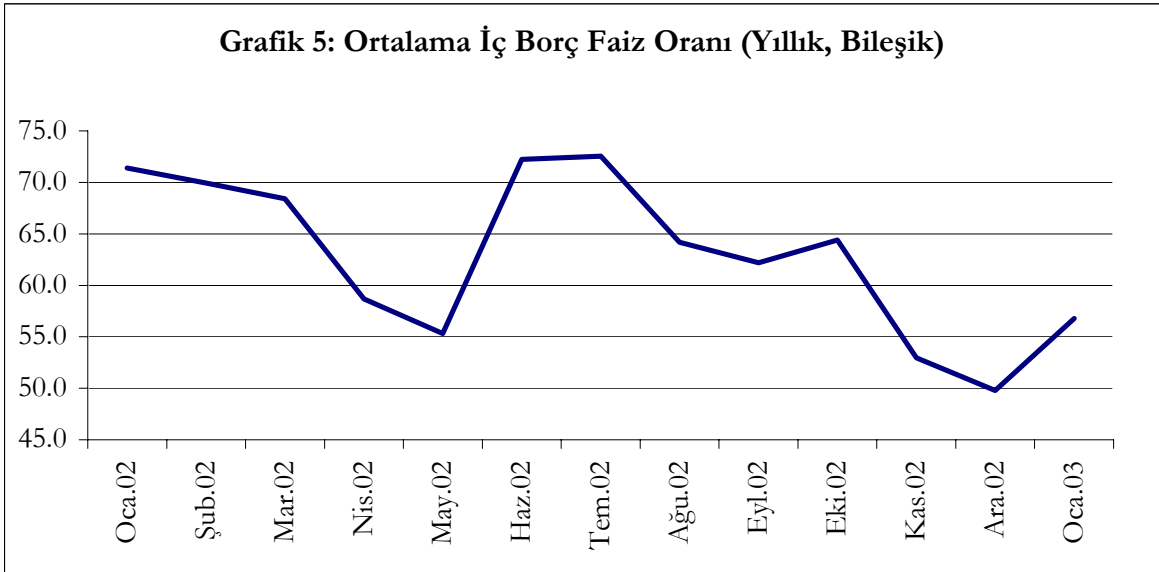
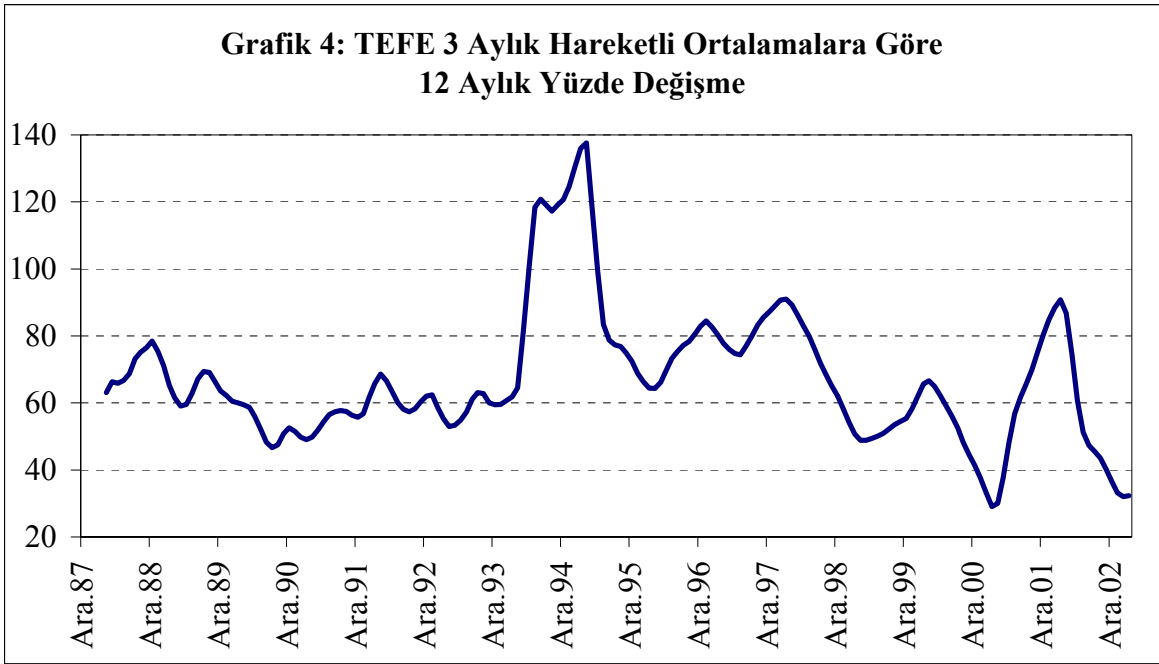
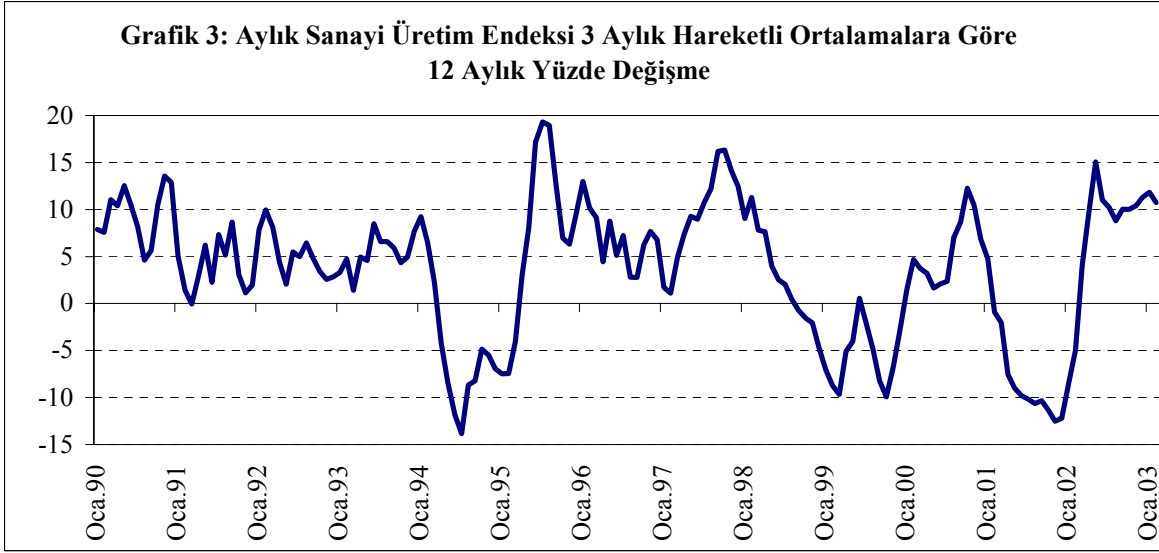
AB verileri 2001 tarihlidir. Türkiye verileri ulusal kaynaklara dayanmaktadır.

1.4 Bankaların Aracılık Fonksiyonunun Gelişmesini Engelleyen Faktörler

Bankalar tarafından aracılık fonksiyonunun yeterince yerine getirilememesinin en önemli nedenlerinden biri, kamunun yüksek borçlanma ihtiyacı nedeniyle piyasalardan yüksek miktarlarda fon talep etmesi ve bu talebin reel faizler üzerinde yarattığı artırımcı etki nedeniyle piyasada başta reel kesim olmak üzere fon talep eden diğer aktörlerin fon kullanamaz hale gelmeleridir (dışlama etkisi: *crowding-out effect*). Grafik 2’de de görüldüğü üzere, 1980-2002 döneminde bankacılık sektörünün toplam aktifleri içerisinde, tamama yakını kamu kaynaklı menkul kıymetlerden oluşan plasmanların payı yüzde 6,4’den yüzde 40,5’e çıkarken, toplam aktifler içerisinde kredilerin payı yüzde 53,7’den yüzde 23,1’e gerilemiştir.

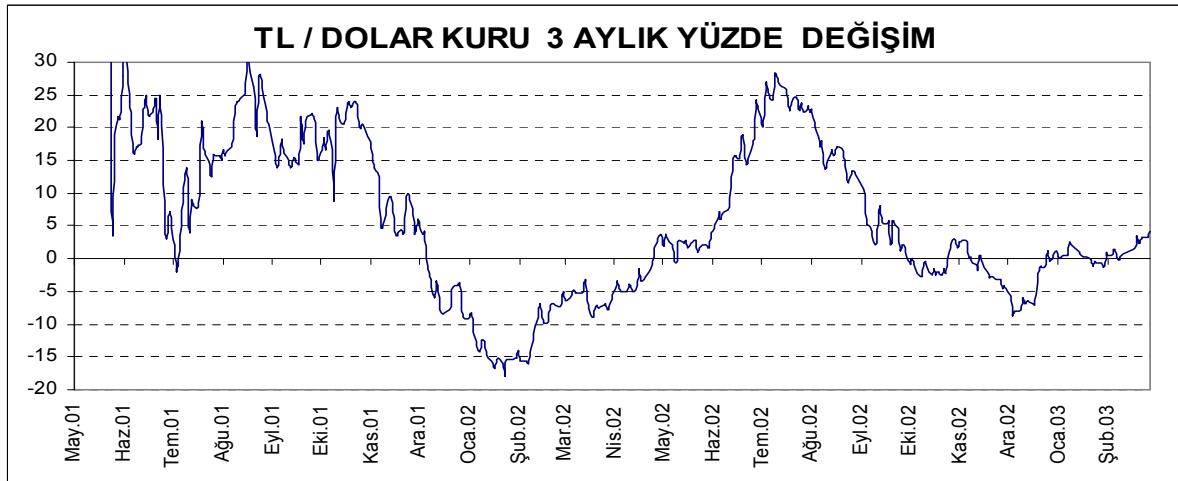
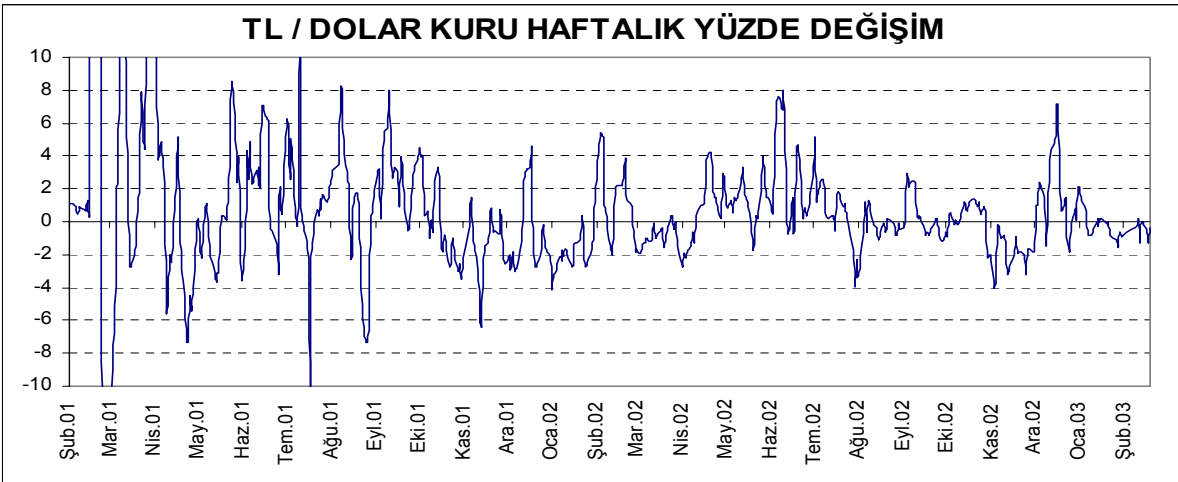
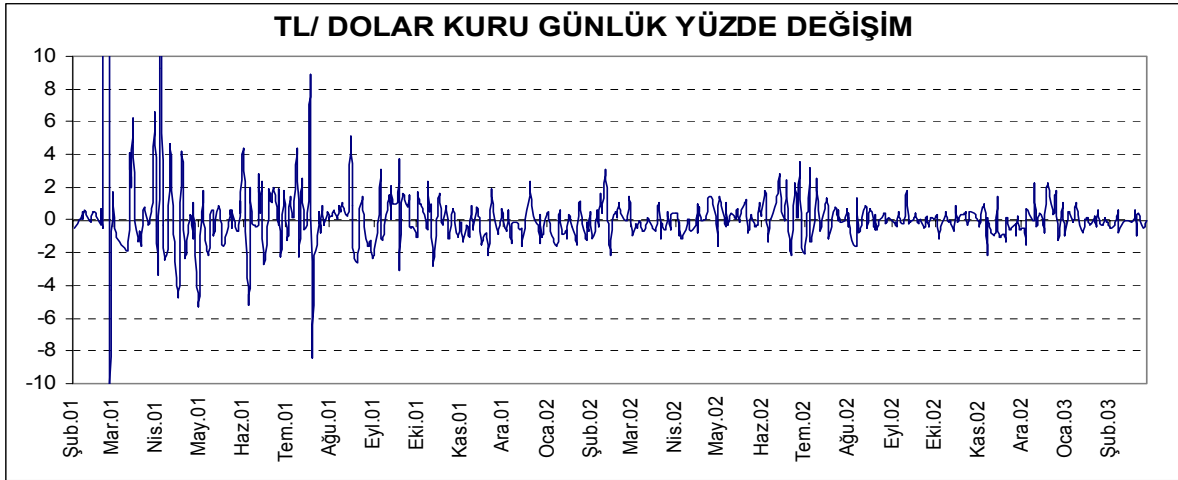
İkinci olarak, yine yüksek kamu açıklarının da etkisiyle, piyasalarda görülen dramatik dalgalanmalar fon arz edenler ile talep edenler açısından belirsizlikleri artırarak fon arzında ve talebinde azalmaya ve vadesinde önemli bir kısalmaya neden olmaktadır. Söz konusu dalgalanmalar finansal kesimin kendisinden beklenen “yatırımcılara uzun vadeli fon sağlama” işlevini yerine getirmesini engellemektedir. Nitekim, Grafik 3 ila Grafik 6’da ekonomideki istikrarsızlıkların yansımaları üretim, fiyatlar, faiz ve döviz kuru serilerinde açık biçimde görülmektedir.

Aracılık faaliyetlerinin gerektiği gibi yerine getirilmesini engelleyen ve bu raporun amacı açısından önem taşıyan üçüncü faktör ise aracılık aşamasında ortaya çıkan maliyetleri önemli ölçüde artıran kamusal yükümlülüklerin varlığıdır. 2002 yıl sonu itibariyle, bankacılık sektörü, aracılık ettiği veya doğrudan kendi bünyesinden karşıladığı, vergi, resim, harç, fon, prim kesintisi, aidat, zorunlu karşılık gibi çok çeşitli adlar altında sayıları 45'i aşan yükümlülük ile karşı karşıyadır. Bu yükümlülüklerin bazıları tamamen ya da kısmen müşterilere (fon arz eden, fon talep eden, diğer) yansıtılırken, bazıları da bankaların bünyesinde kalmaktadır. Bankalar kendi bünyelerinden karşılanan maliyetler karşısında belli bir karlılık seviyesini idame ettirebilmek için faaliyetlerini kısıtlama ya da alternatifler geliştirme yoluna başvururken, müşteriler ise fon arz ve taleplerini kısmakta ve “yastık altı” tabir edilen tasarruf yöntemleri gibi başka alternatiflere yönelmektedir. Bankalar doğrudan kendi üzerlerinde kalan maliyetlerin yanı sıra kamusal yükümlülüklerin müşteriler ve sektör üzerindeki daraltıcı etkisi nedeniyle de aracılık faaliyetlerini geliştirme imkanına sahip olamamaktadırlar. İzleyen bölümde mali sistemin gelişmesini engelleyen bu yükümlülükler ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır.

Grafik 6: Döviz Kurundaki Gelişmeler

2. Türk Bankacılık Sisteminde Kamusal Nitelikli Aracılık Maliyetleri

2.1. Genel Hususlar

Bankaların fon kullanma ile fon toplama maliyetleri arasındaki fark olarak tanımlanabilecek olan aracılık maliyetlerinin temel bileşenleri; işletme giderleri, vergi ve vergi benzeri yükümlülükler, kar marjları ve ekonomik bekleyişlerin şekillendirdiği risk primidir. Aracılık maliyetlerinin azalmasıyla kaynakların daha etkin kullanılmasının mümkün olacağı ve kaynak dağılımının iyileşeceği beklenmektedir. Önceki bölümde yapılan analizlerle ortaya konulmaya çalışılan mali aracılık-büyüme ilişkisi gözönüne alındığında, aracılık maliyetlerindeki değişimin ekonomik büyüme için kritik önemde olduğu düşünülmektedir.

Aracılık maliyetlerinde kamusal yükümlülükler (vergi ve vergi benzeri yükümlülükler) önemli bir bileşen olarak ortaya çıkmaktadır. Yaratacağı muhtemel bozucu etkiler nedeniyle, mali sektörün vergilendirilmesinde çok dikkatli olunması gerekmektedir. Bu bağlamda, mali sistemin vergilendirilmesinde etkinliği ve istikrarı sağlamak için dikkat edilmesi gereken ve evrensel kabul görmüş temel hususlar aşağıda sıralanmaktadır (Honohan, 1999):

- Üretim üzerindeki bozucu etkileri gözönüne alınarak, işlemler üzerindeki vergiler azaltılmalı veya tamamen kaldırılmalıdır.
- Hükümetler vergi gelirlerini artırmak için bir defaya mahsus ya da sıkça vergilendirme gibi usullere başvurmamalıdır. Bu tür vergilendirmelerden genelde istenen gelir sağlanamamakta, aracılık hizmetleri olumsuz etkilenmekte ve siyasi otorite açısından kredibilite kaybı söz konusu olmaktadır.
- Küreselleşme sürecinin etkileri de gözönünde bulundurularak, vergilendirilecek işlem ya da varlıkların vergisiz ya da daha düşük vergili yakın ikame olanaklarının olmamasına dikkat edilmelidir.
- Vergi gelirlerinin enflasyondan fazla etkilenmeyecek kaynaklardan seçilmesine çalışılmalıdır.

Mali sistemin vergilendirilmesi hususunda ülke uygulamaları açısından genel bir kabul sözkonusu değildir. Bu konuda sermayenin tamamen vergi dışı bırakılması gibi uç öneriler, vergiden kaçınmalara yol açacağından fazlaca kabul görmemektedir. Genel olarak daha nötr ve uygulaması kolay bir vergi olan KDV'nin mali sisteme de uygulanması¹⁰ ve bozucu etkileri gözönüne alınarak mali işlemler üzerindeki vergilerin azaltılması yönünde bir eğilim söz konusudur. KDV dünyanın yaklaşık yüzde 70'inde uygulanmakta ve 120'den fazla ülkede hükümetlerin temel vergi geliri olmaktadır (OECD, 1998). Ancak, pek çok ülkede temel mali hizmetlerin KDV ve benzeri dolaylı vergilerden muaf olduğu görülmektedir. Örneğin, Avrupa Birliği ülkelerinde mali hizmetler KDV kapsamı dışında tutulmuştur. OECD ülkelerinde temel

¹⁰ KDV'nin mali sisteme uygulanması konusunda ciddi teknik sorunlar olmakla birlikte, son dönemde bu sorunların aşılması konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Hem sermayenin vergilendirilmemesi gerektiği konusundaki teorik görüşler hem de vergilendirildiği takdirde vergi tabanının ne olması ve değerlemenin yapılmasına ilişkin esas ve usuller konusundaki ciddi görüş ayrılıkları nedeniyle, mali hizmetler şu ana kadar KDV'den muaf tutulmuştur.

bankacılık hizmetleri (cari hesap işlemleri, krediler ve parasal işlemler gibi), Avustralya, Meksika, Japonya ve Türkiye dışındaki ülkelerde, dolaylı vergilerden muaftır.

2.2 Bankacılık Sektöründe Kamusal Nitelikli Aracılık Maliyetlerinin Ölçülmesi

2.2.1 Yöntem

Aracılık maliyetlerini azaltmaya yönelik sağlıklı politikaların geliştirilebilmesi, bu politikaların etkili biçimde gerekçelendirilerek karar alıcıların ve kamuoyunun takdirine sunulabilmesi, bankaların üzerindeki yüklerin doğru ve eksiksiz bir biçimde ortaya konulabilmesine bağlıdır. Bu gerçekten hareketle, bankacılık sektörü üzerindeki aracılık maliyetlerinin toplam olarak ve işlem ve ürün bazında belirlenebilmesi amacıyla, 2003 yılı Mart ve Nisan aylarında Ankara ve İstanbul'da eşzamanlı ve birbiriyle paralel iki çalışma yürütülmüştür:

(1) Bankaların gerek kendi bünyelerinden ödedikleri ve gerekse aracılık ettikleri her türlü kamusal nitelikli mali yükümlülüğü toplam büyüklük ve türleri itibariyle efektif olarak belirlemek amacıyla, yıl sonu mizanları esas alınarak bir tablo formatı geliştirilmiştir. Bayındırbank ve Halk Bankası yetkililerinin yakın işbirliği ve bu bankalarda yapılan pilot çalışmalar sonucunda geliştirilen tablolar, BDDK tarafından Türkiye'de faaliyet göstermekte olan tüm bankalara ve ÖFK'lara gönderilmiştir. Bankalardan alınan rakamlar konusunda;

- ✓ büyüklük ve tutarlılık açısından genel bir gözden geçirme yapılmış,
- ✓ bankalarca yıl içinde yapılan düzeltme işlemlerinden kaynaklanan suni şişmeler mümkün olduğunca giderilmeye çalışılmış,
- ✓ sorun bulunan rakamlar konusunda ilgili banka yetkilileri ile bire bir görüşmeler yapılmış,
- ✓ bankalardan brüt bazda talep edilen rakamlar için gerekli netleştirme işlemleri yapılmış,
- ✓ rakamlar banka grupları ve sektör geneli için konsolide edilmiştir.

(2) Bankacılık işlem ve ürünleri üzerindeki kamusal nitelikli mali yükleri ve bu yüklerin işlemler ve ürünler üzerindeki ağırlığını belirleyebilmek amacıyla, başta Türkiye Bankalar Birliği temsilcileri olmak üzere sektörden bankacılar ve bu arada sektördeki çeşitli ürün ve işlemlerle yakından ilgili durumdaki Sermaye Piyasası Kurulu ve TC Merkez Bankası temsilcileri ile birlikte yaklaşık 60 adet bankacılık ürünü ve işlemi için sayısal örnekler hazırlanmıştır.

2.2.2 Bankacılık Sektörünün Kamusal Nitelikli Yükümlülükleri ve Bu Yükümlülüklerin Banka ve Müşteri Bazında Ayırımı

Yukarıda anlatılan yöntem kullanılarak yapılan analiz sonuçlarına göre, bankalar ve özel finans kurumlarınca ödenen ya da ödenmesine aracılık edilen 45'den fazla kamusal nitelikli mali yükümlülüğün tutarı 2002 yılında 10,9 katrilyon TL olarak hesaplanmıştır. Bu yükümlülükler üç blok halinde sınıflandırılmıştır:

1. Bankaların aracılık ettiği yükümlülükler,
2. Banka bünyesinden karşılanan mali yükümlülükler,
3. Sosyal güvenlikle ilgili mali yükümlülükler.

Bu yükümlüklerden aracılık edilenler Tablo 13’de, banka bünyesinden karşılananlar ise Tablo 14’de verilmiştir. Tablo 15’de sunulan sosyal güvenlik ile ilgili mali yükümlülükler ise banka ve personel tarafından karşılanmaktadır. Tablo 16, tüm kamusal yükümlülükleri ve bu yükümlülüklerin nihai yüklenicilerini gösteren özet bir tablo niteliğindedir.

Tablo 13: Aracılık Edilen Mali Yükümlülükler (2002)

Yükümlülük Türü	Trilyon TL	Grup Dağ.	Genel Dağ.
Stopaj türü vergiler			
Menkul sermaye iradı stopajı	3.942,6	77,3	52,6
Stopajlar üzerindeki fon payları	418,2	8,2	5,6
Ücret stopajı	511,5	10,0	6,8
Zirai mahsul stopajı	44,5	0,9	0,6
Gayrimenkul sermaye iradı stopajı	39,9	0,8	0,5
Katma değer vergisi	19,2	0,4	0,3
Ücret damga vergisi	18,1	0,4	0,2
Dar mükellef kurumlar vergisi stopajı	15,3	0,3	0,2
Serbest meslek kazanç stopajı	11,5	0,2	0,2
İnşaat ve onarım ödeme stopajı	7,9	0,2	0,1
Veraset ve intikal vergisi	1,5	0,0	0,0
İcra tevkifatları	17,6	0,3	0,2
Diğer	51,2	1,0	0,7
Ara toplam	5.099,0	100,0	68,1
İşlem vergileri			
BSMV	778,8	32,5	10,4
KKDF	1.030,6	43,1	13,8
Damga vergisi	362,5	15,1	4,8
Kambiyo gider vergisi	147,6	6,2	2,0
Özel işlem vergisi	42,3	1,8	0,6
Çek üzerinden alınan vergi	31,5	1,3	0,4
Ara toplam	2.393,3	100,0	31,9
TOPLAM	7.492,3		100,0

Tablo 14: Banka Bünyesinden Karşılanaan Mali Yükümlülükler (2002)*

Yükümlülük Türü	Trilyon TL	Grup Dağılımı	Genel Dağılım
Vergi, resim ve harçlar			
Gelir ve kurumlar vergisi	1.251,2	79,0	42,4
Damga vergisi	8,8	0,6	0,3
BSMV	177,5	11,2	6,0
Sivil savunma fonu	21,5	1,4	0,7
Noter harç ve tescil masrafları	10,6	0,7	0,4
Özel işlem vergisi (*)	8,5	0,5	0,3
Vergi cezaları ve gecikme zamları	7,9	0,5	0,3
Emlak vergisi	7,5	0,5	0,3
Eğitime katkı payı	6,0	0,4	0,2
İMKB tescil ve borsa payı	4,5	0,3	0,2
Finansal faaliyet harçları	2,2	0,1	0,1
Taşıtlı vergisi (*)	2,2	0,1	0,1
Özel iletişim vergisi (*)	2,0	0,1	0,1
Kambiyo gider vergisi	1,6	0,1	0,1
Çevre temizlik vergisi	1,4	0,1	0,0
Tapu harçları	1,2	0,1	0,0
Tüketici fonu	0,9	0,1	0,0
Belediye harçları	0,6	0,0	0,0
İlan ve reklam vergisi	0,5	0,0	0,0
Mahkeme harçları	0,4	0,0	0,0
İcra harç ve resimleri	0,2	0,0	0,0
Çek üzerinden alınan vergi	0,1	0,0	0,0
Diğer	66,4	4,2	2,2
Ara toplam	1.583,8	100,0	53,7
Düzenleyici otoriteler ve meslek birlikleri			
Mevduat sigorta primleri	750,5	95,2	25,4
BDDK katılım payı	28,9	3,7	1,0
TBB+ ÖFK Birliği masraf payı	5,6	0,7	0,2
Ticaret odası aidatları	2,5	0,3	0,1
YDK masraf payı	0,8	0,1	0,0
Ara toplam	788,4	100,0	26,7
Katma Değer Vergisi (Giderleştirilen)	579,0		19,6
Toplam	2.951,2		100,0

(*) Bu yükümlülüklerin toplamı olan 12,7 trilyon liranın 4,5 trilyon lirası kanunen kabul edilmeyen gider olarak sınıflandırılmaktadır.

Tablo 15: Sosyal Güvenlik İle İlgili Mali Yükümlülükler (2002)

Yükümlülük Türü	Trilyon TL	Grup Dağ.	Genel Dağ.
İşveren			
Yardım sandığı primi	79,0	27,5	16,9
SSK primi	78,2	27,2	16,7
Emekli sandığı primi	77,7	27,1	16,6
Emekli sandığı ek karşılıkları	23,1	8,1	4,9
İşsizlik sigortası primi	20,1	7,0	4,3
Diğer	9,1	3,2	1,9
Ara toplam	287,1	100,0	61,3
Personel			
Yardım sandığı primi	69,7	38,4	14,9
SSK primi	59,6	32,9	12,7
Emekli sandığı primi	39,0	21,5	8,3
İşsizlik sigortası primi	13,0	7,2	2,8
Ara toplam	181,2	100,0	38,7
Toplam	468,4		100,0

Tablo 16: Mali Yükümlülüklerin Nihai Yüklenicileri

	Hanehalkı ve		Genel Toplam	Yüzde Dağılım
	Banka+ÖFK	Firmalar		
			Trilyon TL	
Vergi, fon ve harçlar	2.162,9	7.492,3	9.655,2	88,5
- Stopajlar		5.099,0	5.099,0	46,7
- İşlem vergileri	301,6	2.393,3	2.694,9	24,7
- Gelir ve servet vergileri	1.282,3		1.282,3	11,8
- Giderleştirilen KDV	579,0		579,0	5,3
Sosyal güvenlik primleri	287,1	181,2	468,4	4,3
Mevduat sigorta primleri	750,5		750,5	6,9
Düzenleme ve meslek kuruluşları	37,8		37,8	0,3
Toplam	3.238,4	7.673,6	10.912,0	100,0
			Yüzde Dağılım	
Vergi, fon ve harçlar	22,4	77,6	100,0	
- Stopajlar	0,0	100,0	100,0	
- İşlem vergileri	11,2	88,8	100,0	
- Gelir ve servet vergileri	100,0	0,0	100,0	
- Giderleştirilen KDV	100,0	0,0	100,0	
Sosyal güvenlik primleri	61,3	38,7	100,0	
Mevduat sigorta primleri	100,0	0,0	100,0	
Düzenleme ve meslek kuruluşları	100,0	0,0	100,0	
Toplam	29,7	70,3	100,0	

2002 yılı itibariyle bankalar tarafından aracılık edilen mali yükümlülüklerin kamu maliyesine yaptığı katkı, yaklaşık 7,5 katrilyon TL seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu tutarın 5,1 katrilyon TL'lik bölümü stopaj türü yükümlülüklerden, geri kalan 2,4 katrilyon TL tutarındaki bölümü ise işlemler üzerinden alınan vergilerden oluşmaktadır. Sosyal güvenlik ile ilgili mali yükümlülüklerin toplamının 0,5 katrilyon TL seviyesinde olduğu, bunun 0,3 katrilyon TL'lik

kısının işveren sıfatıyla bankalarca, geri kalan 0,2 katrilyon TL'lik bölümünün ise personel tarafından ödendiği görülmektedir. Banka bünyesinden karşılanan yükümlülükler 1,3 katrilyon lirası vergi, resim ve harç niteliğindeki yükümlülükler, 0,8 katrilyon lirası ise düzenleyici otoriteler ve meslek birlikleri için ödenen tutarlar olmak üzere, toplam 2,1 katrilyon TL seviyesinde gerçekleşmiştir.

Toplam mali yükümlülüklerden sosyal güvenlikle ilgili mali yükümlülükler ve düzenleyici otoriteler ve meslek birliklerine yapılan ödemeler hariç tutulduğunda, 2002 yılında bankalar ve ÖFK'lar kanalıyla kamu maliyesine 9,7 katrilyon TL'lik bir katkının gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Tablo 16'da mali yükümlülüklerin nihai tüketicilere göre dağılımı sunulmaktadır. Buna göre, 2002 yılı itibariyle 10,9 katrilyonluk mali yükün yaklaşık yüzde 30'u bankalar ve ÖFK'lar, yüzde 70'i ise hanehalkı ve firmalar tarafından ödenmektedir. Dolayısıyla, bankalar sistemdeki yük ve yükümlülüklerin önemli bir bölümünü kullanıcılara işlem anında ve doğrudan yansıtabilmektedir. Bu noktada vurgulanması gereken önemli bir nokta, bankaların üzerlerinde kalmış gibi görünen bu mali yükümlülükleri de, uyguladıkları fiyatlama sürecinde dikkate alarak, hanehalkı ve firmalara yansıtmakta olduklarıdır.

3. Tasarrufların Mali Sistem Aracılığıyla Reel Sektöre Aktarımı Sürecinde Karşılaşılan Kamusal Yükümlülükler: Sayısal Analiz

Bu bölümde, sırasıyla, Türk lirası ve yabancı para cinsinden tasarrufların fon talep edenlere ulaşınca kadar çeşitli aşamalarda karşılaştığı kamusal nitelikli mali yükler sayısal örneklerle ortaya konulacaktır.

Sayısal örnekler hazırlanırken, tasarrufların, sırasıyla, tasarruf sahibi, banka ve firma aşamalarından geçerek yatırıma dönüştüğü varsayılmış ve kamunun her aşamada yarattığı mali yükler ayrı ayrı ele alınmıştır.

3.1 Türk Lirası Cinsinden Tasarruflar

I. Aşama: Tasarruf Sahibi Aşaması

Tasarruf sahiplerinden fon toplanması aşamasında karşılaşılan kamusal yükümlülükler mudiler tarafından mevduat faizi üzerinden ödenen gelir vergisi stopajı, gelir vergisi üzerinden alınan fon payı ve vadeli mevduat için vade tarihleri itibariyle yapılan özel işlem vergisi kesintisidir. Bu aşamaya ilişkin Tablo 17'deki örnekte banka tarafından mudiyeye verilen faiz oranı yüzde 46 iken, kamusal yükümlülükler nedeniyle mudinin eline geçen faiz oranı yüzde 37,9 olmaktadır.

Tablo 17: Tasarruf Sahibi Aşaması

	Anapara	Oran	Gelir / Gider
Tasarruf tutarı	1,000,000		
Faiz geliri		0,460	460.000
Gelir vergisi stopajı		0,160	73.600
Fon payı		0,100	7.360
Özel işlem vergisi		0,000	422
Net getiri		0,379	378.618

(1) Özel işlem vergisi 1 milyon TL'dir. Mevduatın ortalama vadesi dikkate alınarak, yılda dört defa ödendiği varsayılmıştır. 4 milyon TL ortalama mevduat büyüklüğüne bölünerek zımni bir vergi oranı hesaplanmıştır.

II. Aşama: Banka Aşaması

Banka tarafından mudiden toplanan fonlar üzerinde bazıları kesinti niteliğinde, bazıları da bankanın kullanılabilir fonlarını azaltıcı zorunlu karşılık niteliğinde iki tür yük bulunmaktadır. Toplanan mevduat üzerinden Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu primi ve BDDK masraflarına katılma payı (toplanan mevduatın banka varlıklarını artırıcı etki yaptığı varsayımıyla) ödenmekte, ayrıca dispoñibilite ve zorunlu karşılık ayrılmaktadır (Bkz. Kutu 1 ve Kutu 2).

Tablo 18: Banka Aşaması

	Anapara	Oran	Gelir / Gider(*)
Kaynak olarak;			
Tasarruf tutarı	1.000.000		
Faiz gideri		0,460	460.000
Zorunlu karşılık tutarı	60.000	0,060	
Zorunlu karşılık getirisi		0,250	-15.000
Disponibilite tutarı	40.000	0,040	
Disponibilite getirisi		0,560	-22.400
T.mevduatı sigorta primi ¹¹	10.000	0,010	10.000
BDDK kesintisi	175	0,000	175
Toplam maliyet			432.775
Kullanılabilir kaynak	889.825		
Kullanım olarak;			
Kredi verilebilecek tutar	889.825		
Minimum fon kullandırma fiyatı (eşik faiz)		0,486	432.775
Operasyonel giderler ¹²		0,000	0.000
Bankanın karı ¹³		0,000	0.000

(*) Banka açısından gider niteliğindeki kalemler (+), gelir niteliğindeki kalemler ise (-) olarak gösterilmiştir.

III. Aşama: Firma Aşaması

Yukarıdaki bölümde sözü edilen zorunlu karşılık ve disponibilite gibi maliyet unsurları nedeniyle, bankalar topladığı fonların ancak bir kısmını kredi olarak kullanılabilmektedir. Bunun yanı sıra, sözleşme tutarı üzerinden alınan damga vergisi, ipotek işlemi üzerinden alınan damga vergisi, ipotek harcı, banka tarafından kredi borçlusunun ödediği faiz üzerinden tahakkuk eden BSMV ve KKDF kesintileri diğer maliyet unsurları olarak ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, sözleşme tutarı üzerinden alınan damga vergisinin banka tarafından ödenmesi gereken yarısının kredi borçlusundan ücret şeklinde alınması durumunda, bu tutar üzerinden de BSMV tahakkuk etmektedir. Bu maliyet unsurlarına gider kısıtlaması nedeniyle vergiler üzerinden ödenen kurumlar vergisinin eklenmesi gerekmektedir. Firma aşamasında maliyet hesaplanırken gider kabul edilen vergilerin vergi matrahından düşülmesinden kaynaklanan maliyet azaltıcı etkinin dikkate alınması gerekmektedir (Bkz. Tablo 19).

¹¹ Çalışmanın yapıldığı tarihte TMSF primi oranı onbinde 25 olup, senede 4 kere ödendiği varsayılmıştır. BDDK'nın 14.05.2003 tarihinde aldığı kararla, temel prim oranı onbinde 12,5'a indirilmiştir.

¹² Çalışmada, aracılık maliyetlerinin net etkilerini görebilmek amacıyla, banka aşamasında operasyonel giderler sıfır olarak kabul edilmiştir.

¹³ Çalışmada, aracılık maliyetlerinin net etkilerini görebilmek amacıyla, banka aşamasında kar sıfır olarak kabul edilmiştir.

Tablo 19: Firma Aşaması

	Anapara	Oran	Gelir / Gider
Kredi miktarı	889.825		
Eşik faiz gideri		0,486	432.775
BSMV		0,050	21.639
KKDF		0,030	12.983
Damga vergisi (sözleşme)		0,0075	6.674
Damga vergisi (ipotek)		0,0075	6.674
İpotek harcı		0,0036	3.203
BSMV (sözl.damga v.)*		0,0500	167
Gider kısıtlaması**		0,2270	32.419
Vergilerin gider yazılması***		0.3300	-16.942
Toplam maliyet		0,561	499.592

Açıklamalar:

* Uygulamada sözleşme damga vergisinin tamamı müşteriden alındığı için, bu tutarın banka tarafından ödenmesi gereken yarısı bankanın geliri olarak kabul edilmekte ve bu gelir üzerinden BSMV ödenmektedir.

** 2002 yılı için gider indirim oranı yüzde 22,7 olarak belirlenmiştir. Yüzde 22,7 gider indirim oranı üzerinden yüzde 33 oranında kurumlar vergisi ve fon payı ödendiği varsayılmıştır

*** Ödenen vergiler, kurumlar vergisi matrahında gider olarak kabul edilmektedir.

Kutu 1: Zorunlu Karşılıklar ve Umumi Disponibilite

Türkiye’de kurulmuş veya şube açmak suretiyle Türkiye’de faaliyet gösteren bankalar ve özel finans kurumlarının yükümlülükleri için TCMB tarafından zorunlu karşılık yükümlülüğü getirilmesindeki temel amaç, bankaları ve özel finans kurumlarını olağanüstü çekilişler riskine karşı korumaktır. Zorunlu karşılık uygulaması merkez bankalarının para politikalarında para arzına etkisi nedeniyle bir araç olarak da kullanılabilir.

Zorunlu karşılık uygulaması, bankalar açısından örtülü bir vergi niteliğinde olup, kaynak maliyetini artırmaktadır. Buna bağlı olarak, Türkiye’de zorunlu karşılık oranları zaman içinde azalan bir trend izlemiştir ve 1984 yılında TL’de yüzde 25 düzeyindeyken günümüzde yüzde 6’ya, YP’de ise 1985 yılında yüzde 20 seviyesinden günümüzde yüzde 11’e düşürülmüştür. Bu azalmaya ilaveten, TCMB, bankaların kaynak maliyetlerinin düşürülmesi amacıyla TL zorunlu karşılıklara 8.8.2001’den, YP zorunlu karşılıklara ise 24.05.2002’den itibaren faiz ödemeye başlamıştır. Şu anda TL yükümlülükler yüzde 25, \$ cinsi YP yükümlülükler yüzde 0,665, Euro cinsi YP yükümlülükler ise yüzde 1,47 oranı üzerinden nemalandırılmaktadır.

Türkiye’de kurulmuş veya şube açmak suretiyle faaliyet gösteren bankaları olası likidite risklerine karşı korumak için disponibilite yükümlülüğü uygulanmaktadır. TCMB tarafından disponibilite yükümlülüğü için ek bir faiz ödemesinde bulunulmamakla birlikte, yükümlülüğün DİBS tutma yoluyla yerine getirilmesi bankaların kaynak maliyetini hafifletmektedir.

Dünya Uygulamaları

Dünya uygulamaları incelendiğinde, zorunlu karşılık oranlarında bir azalış eğilimi olduğu görülmektedir. Meksika, İsviçre, Yeni Zelanda, Kanada ve Avustralya’da zorunlu karşılık uygulaması kaldırılmıştır. ABD’de ise vadeli mevduatlar üzerindeki karşılıklar 1990 yılında kaldırılmış ve vadesiz mevduatlar için uygulanan zorunlu karşılık oranları 1992 yılında yüzde 12’den yüzde 10’a düşürülmüştür.

Dünya genelinde gözlenen bu eğilimin ana nedeni olarak, zorunlu karşılık oranlarındaki azalmanın bankaların karlılığına olumlu katkıda bulunması gösterilmektedir (Hein ve Stewart, 2002;; Cosimano ve McDonald, 1998). Zorunlu karşılık yükümlülükleri azaldığında ve söz konusu azalış piyasa tarafından kalıcı olarak algılandığında bankaların hisse senedi fiyatlarında bir artış meydana gelmektedir (Kolari, Mahajan ve Saunders, 1998). Ayrıca, bankaların ayırdıkları zorunlu karşılıklar için piyasa şartlarından daha az getiri elde etmeleri; bankanın gerçek likidite kapasitesini azaltmakta ve bu da zorunlu karşılıkların muhasebe kaydı açısından bir aktif kalem olmasına rağmen, bankalar tarafından bir yükümlülük olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bankaların zorunlu karşılık ayırma yükümlülükleri olması, ellerindeki fonları daha fazla getiri elde edebilecekleri menkul kıymet alımına ya da kredi vererek değerlendirmelerine engel olmakta; bunun sonucunda bankanın karlılığı olumsuz etkilenmektedir (Greenspan, 1992). Bankaların karlılığının olumsuz etkilenmesi ise temerrüde düşme risklerini (*default risk*) artırmaktadır (Hein ve Stewart, 2002).

Aşağıdaki tabloda zorunlu karşılıklarla ilgili olarak ülke örnekleri sunulmaktadır.

Bazı Ülkelerde Uygulanan Zorunlu Karşılık Oranları

Ülkeler	ZK Oranı	Ülkeler	ZK Oranı
Bulgaristan	8	Peru	7
Gambia	14	İsrail	0-6
Güney Kore	2 ve 5	Endonezya	3-5
Güney Afrika	2,5	Hindistan	3-11
Macaristan	11	Brezilya	15-75
Polonya	5	Şili	3,6-9
Senegal	9	Avustralya	1
ABD(*)	3-10	Tayland	6
Japonya	0,5-1,3		
Kanada	0		
Türkiye	6(TL), 11(YP)		
Euro Bölgesi	2		

Kaynak: Gökent (2003), Davies (1998)

(*)ABD’de 50 milyon \$’a kadar olan yükümlülükler için yüzde 3, 50 milyon \$’ın üzerindeki için yüzde 10 zorunlu karşılık oranı uygulanmaktadır..

Kutu 2: Mevduat Sigortası

Mevduat sigortası, tasarruf sahiplerince finansal kuruluşlara yatırılan tasarrufların tamamının veya bir kısmının bir garantör tarafından belli kriterlere göre güvence altına alınmasıdır. Mevduat sigortası uygulaması ile mudilerin tasarruflarını yatırdıkları finansal kurumların mali durumları ve riskleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları karşısında korunmaları amaçlanmaktadır. Ayrıca, mudilerin mevduatlarına ilişkin endişe duymaları sonucunda bankalara hücum etmeleri, bankaları çok büyük bir mali sıkıntıya itebilmektedir. Böyle bir durum ise ekonominin bütünü için büyük bir tehlike oluşturabilmektedir. Mevduat sigortası, söz konusu riskleri önlemede kullanılan en gelişmiş ve kurumsallaşmış yöntemdir (Mesutoğlu, 1997).

Gelişmiş ekonomilerde mevduat sigortası uygulamalarının finansmanı genellikle sistemdeki bankalardan yapılan prim kesintileriyle karşılanmaktadır. Ancak, kamu kaynaklarından finansman desteği sağlanan ülke örnekleri de mevcuttur. Mevduat sigortası uygulaması, özellikle riskli etkin biçimde fiyatlayamayan ülkelerde bankaların aracılık maliyetlerini artıran bir unsurdur.

Mevduat Sigortası Sisteminin Uygulandığı Bazı Ülkeler

Ülkeler	Üyelik	Yönetim	Fonlama	Finansman Kaynağı	Yabancı Para	Inter-Bank	Sigorta Kapsamı \$
Arjantin	Zorunlu	Özel	Var	Karma	Var	Yok	30.000
Kanada	Zorunlu	Resmi	Var	Karma	Yok	Var	40.790
Kamerun	Gönüllü	Karma	Var	Karma	Yok	Var	5.336
Kolombiya	Zorunlu	Resmi	Var	Özel	Yok	Var	7.500
Finlandiya	Zorunlu	Özel	Var	Karma	Var	Yok	27.270
Fransa	Zorunlu	Özel	Var	Özel	Var	Yok	66.670
Almanya	Zorunlu	Özel	Var	Özel	Var	Yok	21.600
Macaristan	Zorunlu	Karma	Var	Karma	Var	Yok	4.498
İtalya	Zorunlu	Özel	Yok	Karma	Var	Yok	111.240
Peru	Zorunlu	Karma	Var	Karma	Var	Yok	17.770
Tayvan	Zorunlu	Resmi	Var	Karma	Yok	Yok	31.500
Polonya	Zorunlu	Karma	Var	Karma	Yok	Yok	11.800
Portekiz	Zorunlu	Resmi	Var	Karma	Var	Yok	21.600
Romanya	Zorunlu	Karma	Var	Karma	Var	Yok	1.920
İsveç	Zorunlu	Resmi	Var	Karma	Var	Yok	30.956
Orta Afr. C.	Gönüllü	Karma	Var	Karma	Yok	Var	3.557
Kongo Cum.	Gönüllü	Karma	Var	Karma	Yok	Var	3.557
Makedonya	Zorunlu	Özel	Var	Karma	Var	Yok	5.550
A.B.D.	Zorunlu	Resmi	Var	Karma	Var	Yok	100.000
Türkiye	Zorunlu	Resmi	Var	Karma	Var	Yok	30.675(*)

Kaynak: Korkmaz (2002)

(*)01.01.2001 tarihinden itibaren besafların anapara ve faiz tutarları toplamının 50 milyar TL'lik kısmı sigorta kapsamındadır.

IV. Aşama: Devlet Aşaması

Dördüncü aşama olarak kabul edilebilecek olan devlet aşamasına ilişkin olarak hazırlanan Tablo 20'de tasarruf, banka ve firma aşamalarında kamu tarafından toplanan kaynaklar görülmektedir.

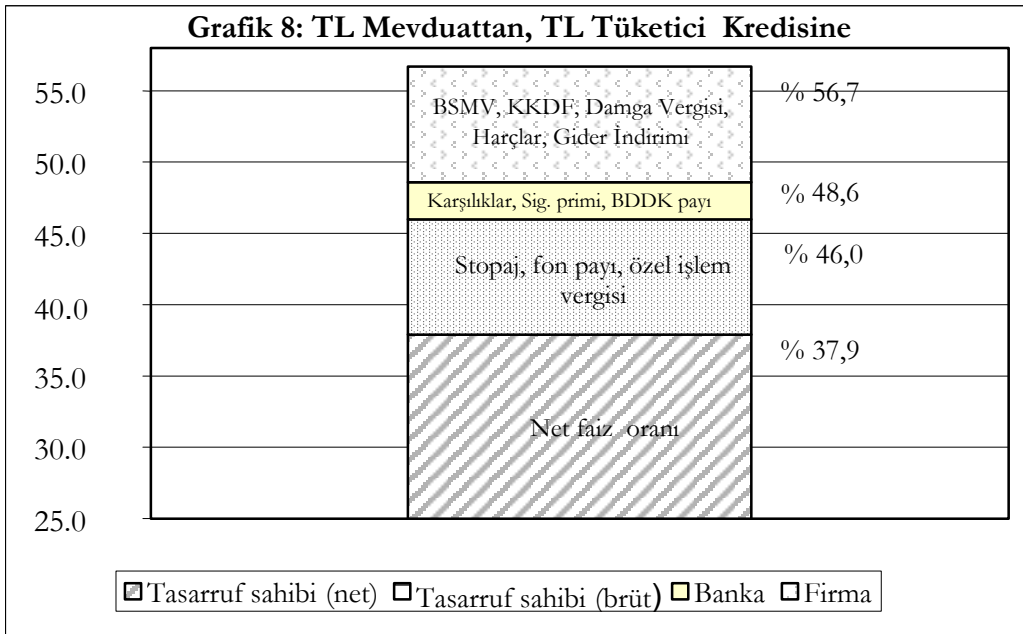
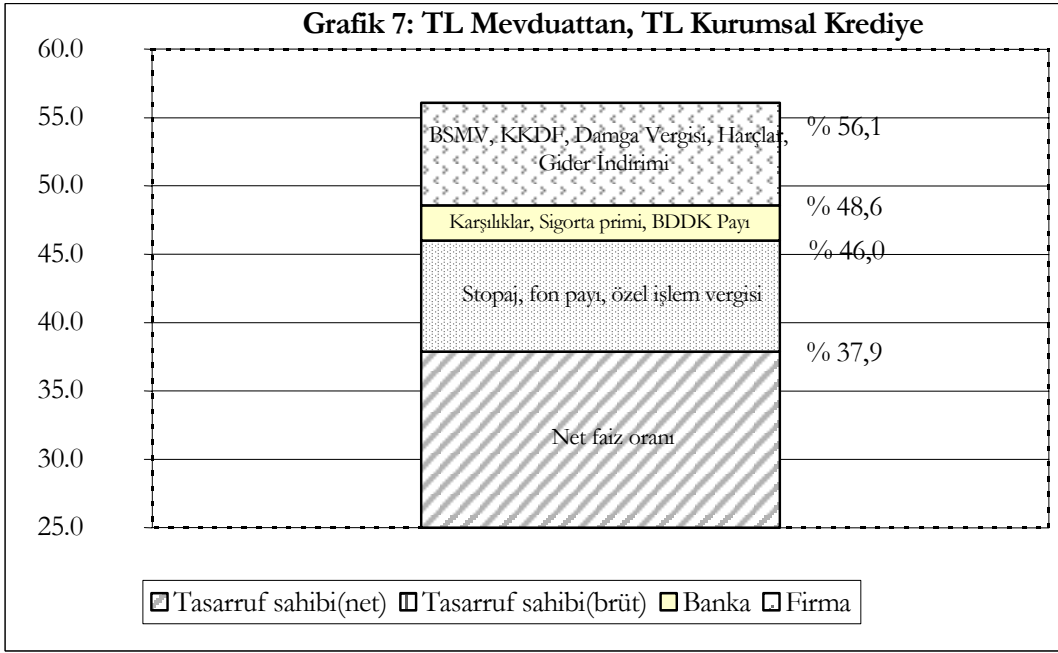
Tablo 20 : Devlet Aşaması

	Anapara	Gelir / Gider(*)
Gelir vergisi stopajı		73.600
Fon payı		7.360
Özel işlem vergisi		422
Zorunlu karşılık tutarı	60.000	
Zorunlu karşılık getirisi		-15.000
Disponibilite tutarı	40.000	
Disponibilite getirisi		-22.400
TMSF primi		10.000
BDDK payı		175
BSMV		21.806
KKDF		12.983
Damga vergisi		13.347
Harçlar		3.203
Gider ind.nedeniyle KV,net		15.477
Elde edilen toplam net gelir		120.974
Kullanılan fon tutarı	100.000	

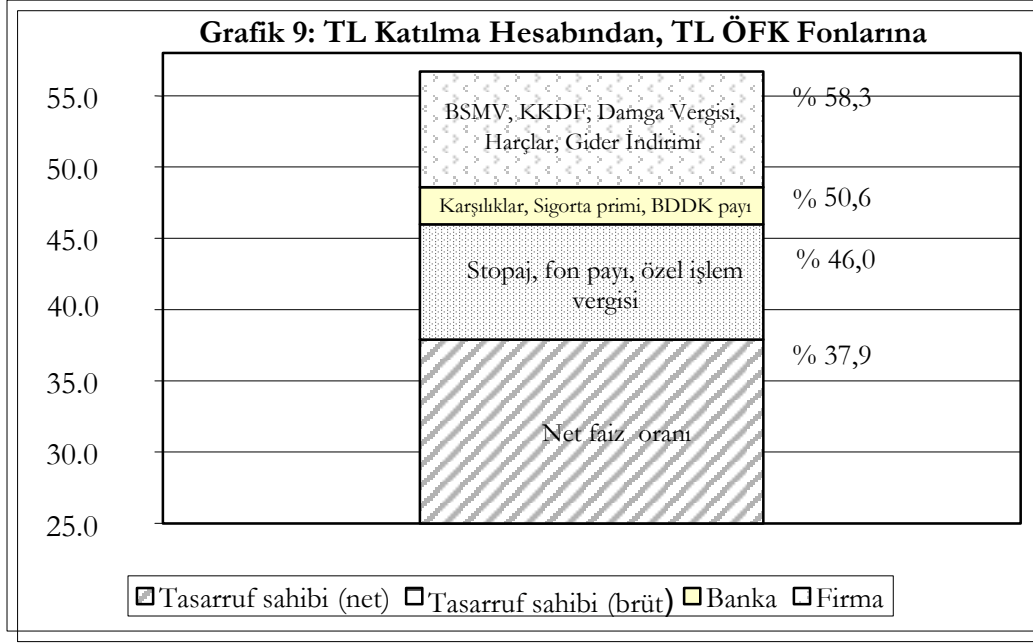
(*) Banka açısından gider niteliğindeki kalemler (+), gelir niteliğindeki kalemler ise (-) olarak gösterilmiştir.

Sürecin sonunda, tasarruf sahibinin net yüzde 37,9 faiz oranı ile arz ettiği fon, banka tarafından kurumsal kredi talep edenlere yüzde 56,1'lik (Bkz. Grafik 7), tüketici kredisi talep edenlere ise KKDF oranından kaynaklanan küçük bir fark nedeniyle yüzde 56,7'lik (Bkz. Grafik 8) bir faiz oranıyla kullanılabilir. ¹⁴

¹⁴ Çalışmada işletme gideri yapılmadığı, karlılık oranının ise sıfır olduğu kabul edilmiştir. Bankanın yüzde 5 oranında işletme gideri ve kar ilave etmesi durumunda ise bu oranlar sırasıyla yüzde 58,9 ve yüzde 59,5 olmaktadır.

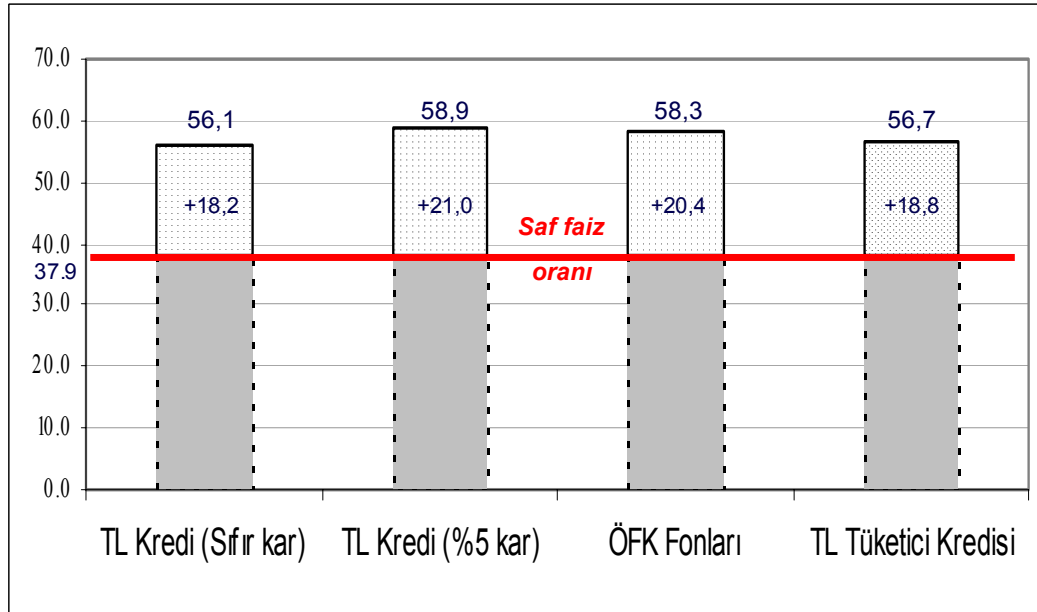

Öte yandan, ÖFK'lar için de benzer bir durum söz konusu olup, katılma hesabı sahiplerinden yüzde 37,9'luk bir getiri oranıyla toplanan fonlar, ÖFK'lar tarafından yatırımcılara ancak yüzde 58,3'lük bir kazanç oranı üzerinden kullanılabilir (Bkz. Grafik 9).

TL tasarrufların yatırıma dönüşmesi sırasında ortaya çıkan mali yüklerin faiz oranları üzerinde yarattığı nihai sonuçlar Grafik 10'da toplu halde sunulmaktadır. Beklendiği üzere TL fonlar içerisinde TL krediler en düşük maliyetli seçenek olarak ortaya çıkmaktadır. Tüketici kredilerinde KKDF oranı, ticari kredilere göre daha yüksek olduğu için, bu kredilerde maliyet 0,6 puan artmaktadır. ÖFK fonları için tutulan zorunlu karşılıklara faiz ödenememesi nedeniyle bu fonlar daha yüksek maliyet taşımaktadır.¹⁵ Bankaların yüzde 5 gibi çok küçük bir kar oranıyla çalışması durumunda dahi, ticari kredilerinin fon maliyetleri yüzde 58,9' a yükselmektedir.

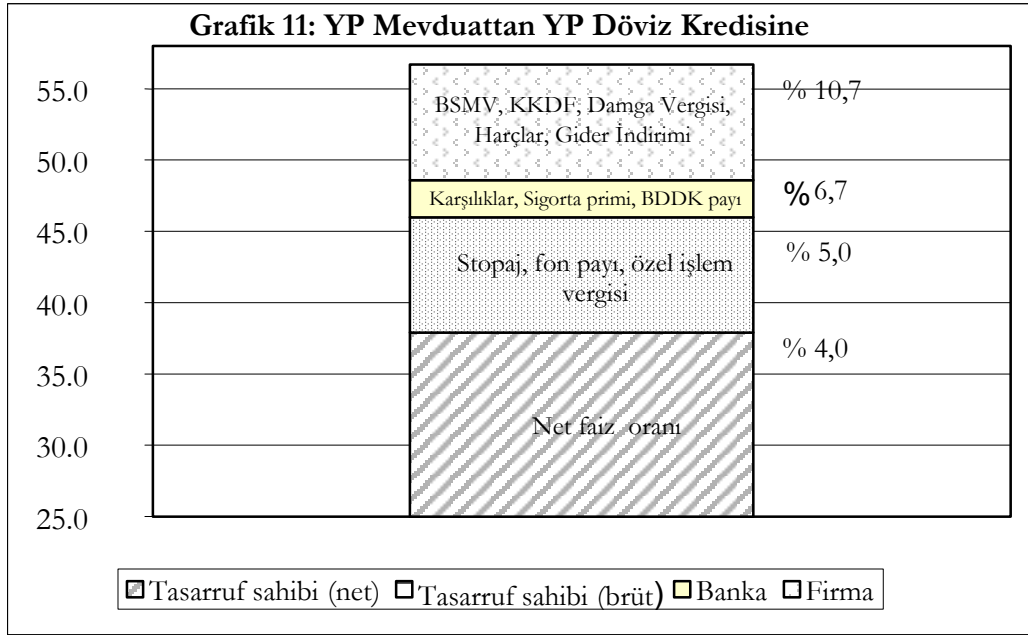
Grafik 10: TL Fonlar Üzerindeki Maliyetlerin Karşılaştırması

¹⁵ TCMB tarafından Zorunlu Karşılıklar Tebliğinde 4 Temmuz 2003 tarihinde yapılan değişiklikle, ÖFK'ların TL yükümlülüklerinde uygulanan zorunlu karşılık oranları 0,3 puan azaltılarak yüzde 5,7'ye indirilmiştir.

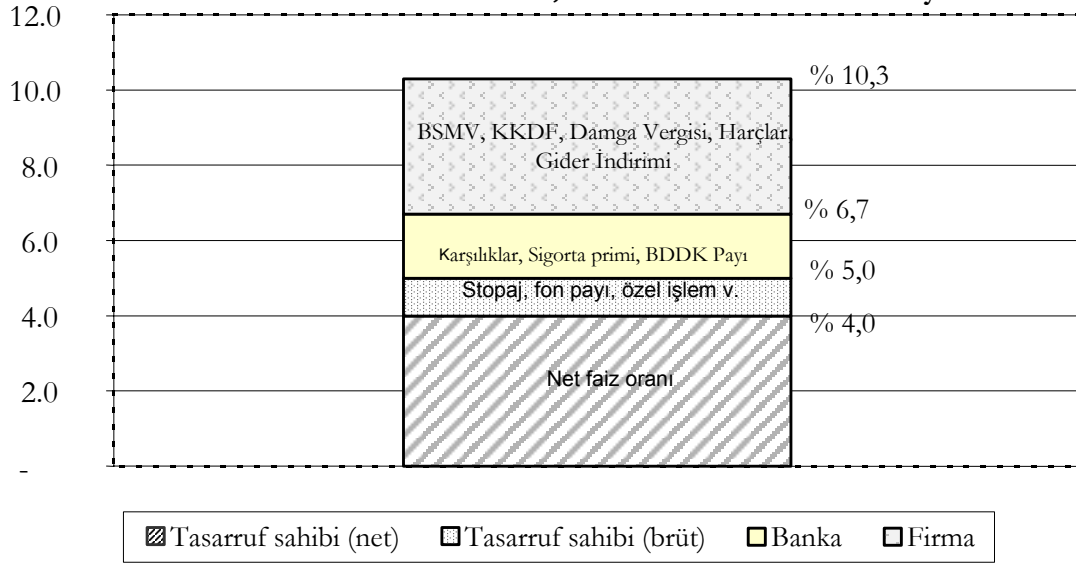
3.2 Yabancı Para Cinsinden Tasarruflar

Türk lirası cinsinden tasarruflar için yukarıda yapılan analiz, yabancı para tasarruflar için de tekrarlanmış ve yabancı para cinsinden tasarruflar, tasarruf sahibi aşaması, banka aşaması ve firma aşamasında incelenmiştir (Bkz. Ek 1). Grafik 11 ila Grafik 15’de sırasıyla, YP mevduattan YP döviz kredisine¹⁶, YP mevduattan YP dövize endeksli krediye, YP mevduattan YP döviz kredisine (yurtdışı/offshore şubeler), YP mevduattan YP döviz kredisine (ihracat taahhütü), YP katılma hesaplarından dövize endeksli fonlara dönüşüm sırasında karşılaşılan mali yüklerin büyüklükleri görülmektedir.

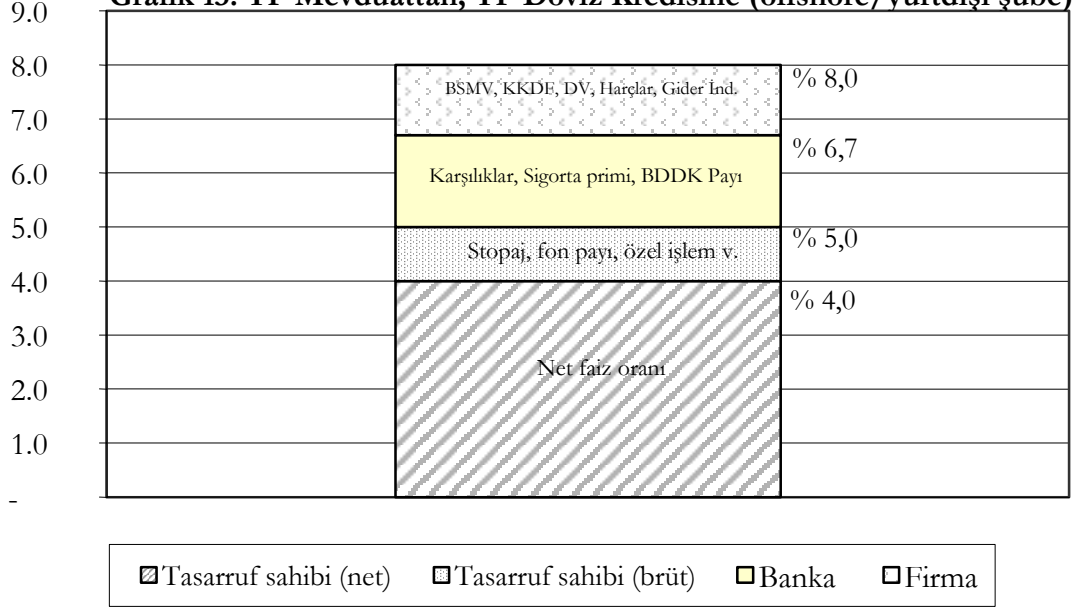

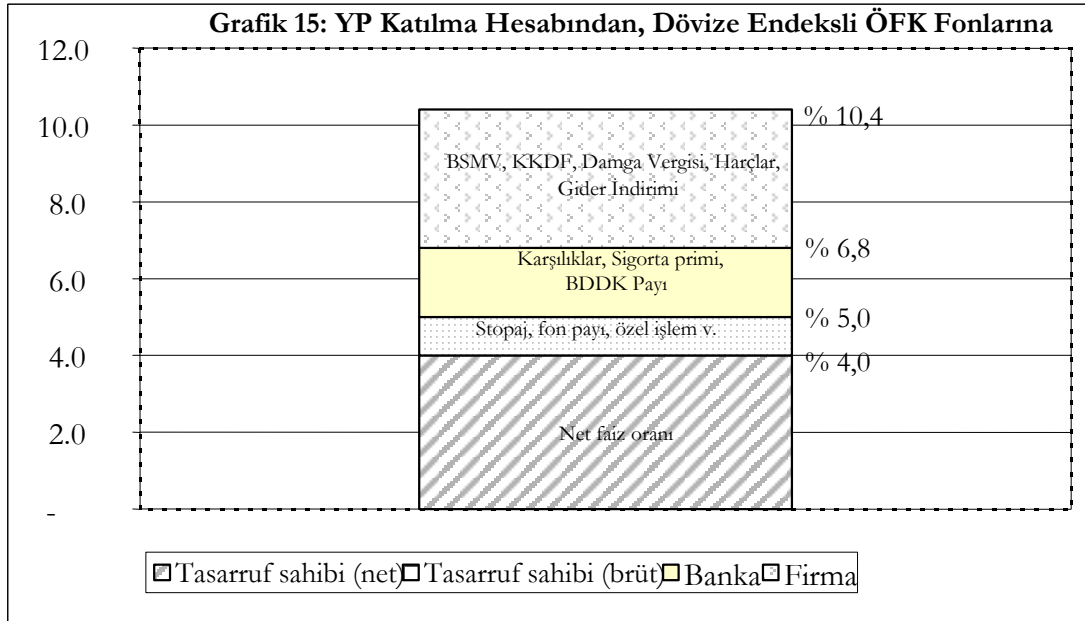
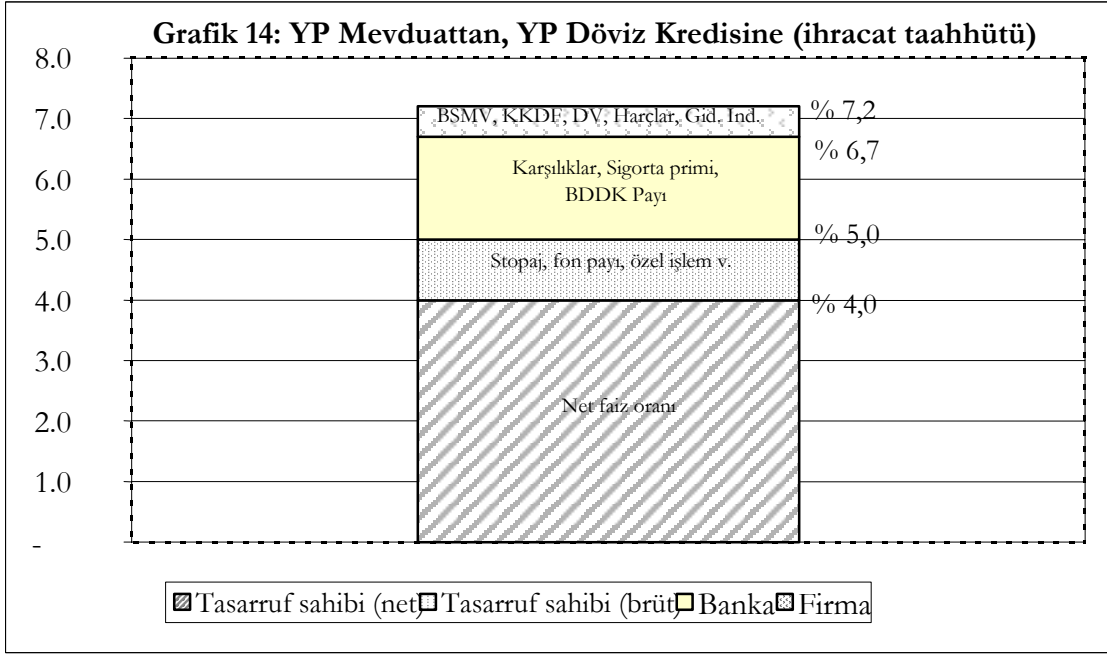
¹⁶ 32 Sayılı karar gereğince bankalar ihracat taahhüdü ve döviz kazandırıcı hizmetler dışında döviz kredisini kullanamamaktadır. Dolayısıyla, bu örnek varsayımsal olarak verilmiştir.

Grafik 12: YP Mevduattan, YP Döviz Endeksli Krediye

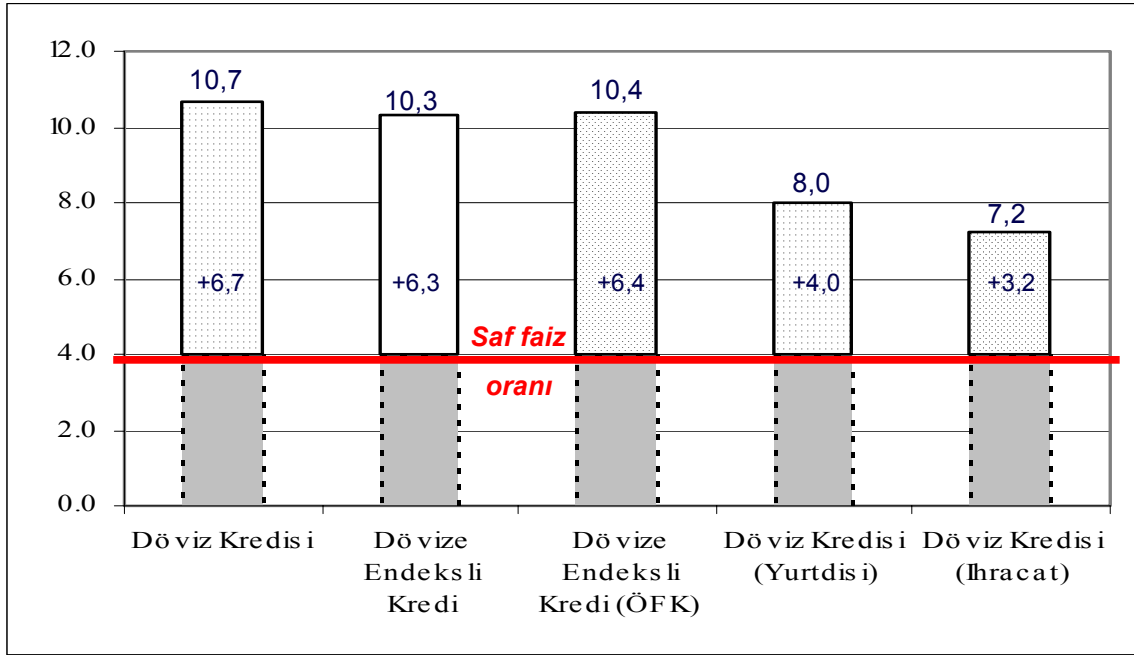
Grafik 13: YP Mevduattan, YP Döviz Kredisine (offshore/yurtdışı şube)

Banka/ÖFK'nın sıfır operasyonel gider ve kar ile çalıştığı varsayımı altında yapılan söz konusu analizler sonucunda, vergi ve benzeri mali yükümlülükler, mevduatın toplanma aşamasından yatırıma dönüşme aşamasına giden süreç içerisinde, TL cinsinden hesaplamalarda olduğu gibi, YP cinsinden hesaplamalarda da faiz oranını önemli ölçüde yükseltmektedir. Aşağıdaki grafik, söz konusu süreçte ortaya çıkan faiz oranlarını birarada vermektedir. Beklendiği üzere, yatırımcı açısından en düşük maliyetli seçenek ihracat taahhütlü döviz kredisidir (Bkz. Grafik 16).

Grafik 16: YP Fonlar Üzerindeki Maliyetlerin Karşılaştırılması

3.3 Diğer Mali Yükler

Mali yükler, tasarrufların yatırıma dönüşme sürecinin yanı sıra diğer bankacılık süreç ve ürünlerinde de ortaya çıkmaktadır (Bkz. Ek 2). Örneğin, 1.000.000 TL'lik bir teminat mektubunun hazırlanmasında, yaklaşık yüzde 6,9'luk bir kamusal mali yük söz konusudur. Yurtiçi şubelerde yapılan akreditif işlemlerinde kamusal yükümlülükler yüzde 6,5'i bulurken, aynı işlemin yurtdışı (offshore) şubede yapılması halinde, bu yük yüzde 4,7'ye düşmektedir. Dolayısıyla, aracı mali kurumlar açısından yurtiçi ve yurtdışı şubeler arasında mali yüklerden kaynaklanan bir düzenleme arbitrajı oluşmaktadır.

Bunların yanı sıra, bankaların sermaye artırımında karşılaştıkları ve hiçbir bankacılık faaliyetinde bulunmasalar bile katlanmak durumunda kaldıkları maliyetler de bulunmaktadır (Kutu 3 ve Kutu 4).

Kutu 3: Bankaların Sermaye Artırımında Karşılaştıkları Maliyetler

Bankalar sermaye artırırlarken SPK kayda alma ücreti, eğitime katkı payı (EKP), özel işlem vergisi (ÖİV), kotta alma ücreti, kotta kalma ücreti gibi yüklerle karşı karşıyadır. Artırılan tutar üzerinden artırım yılını izleyen yıllarda da birtakım yüklerle karşılaşmaktadır. Aşağıdaki tablo, sermaye artırımında mali yüklerin dağılımını göstermektedir.

Sermaye Artırımı Üzerindeki Mali Yükler

	Oran	Tutar (1. Yıl)	Tutar (Sonraki her yıl)
Sermaye artırım tutarı		1.000.000	
SPK kayda alma ücreti	0,002	2.000	
Eğitime katkı payı	0,0005	500	
Özel işlem vergisi	0,0005	500	
İMKB kotta alma ücreti	0,001	1.000	
Eğitime katkı payı	0,00025	250	
Özel işlem vergisi	0,00025	250	
Tüketici koruma fonu	0,002	2.000	
İMKB kotta kalma ücreti	0,00025		250
Eğitime katkı payı	0,0000625		62,5
Özel işlem vergisi	0,0000625		62,5
Toplam Yük		6.500	375
Toplam Yük / Sermaye Tutarı (%)		0.65	0,0375

Kutu 4: Bankaların Kamusal Nitelikli Sabit Maliyetleri

Sektördeki bankalar herhangi bir faaliyette bulunmasalar bile mevzuattan kaynaklanan birtakım sabit maliyetlerle karşı karşıyadır. Yıllık sabit giderler arasında bankacılık faaliyet harçları, kotta kalma harcı, düzenleyici otoritelere ve meslek birliklerine yapılan ödemeler ve diğer üyelik ücretleri yer almaktadır. Sektördeki payı yüzde 1 civarında olan gerçek bir bankaya ilişkin aşağıdaki örnek, yıllık sabit maliyetlerin özkaynaklara oranının binde 4,8'e ulaştığını göstermektedir.

Yıllık Sabit Giderler (2002)	Milyon TL
Bankacılık faaliyet harçları	66.755
Faaliyet izin belgesi	41,721
Alım-satım aracılığı yetki belgesi	8.344
Türev araçları yetki belgesi	8.344
Menkul kıymetler repo yetki belgesi	8.344
Kotta kalma ücreti	30.000
- Kotta kalma ücreti	20.000
- Eğitime katkı payı	5.000
- Özel işlem vergisi	5.000
TBB gider payı ve aidatı	40.304
BDDK gider payı	216.411
TSPAKB yıllık aidatı	16.927
Merkezi Kayıt Kuruluşu AŞ	10.550
Takas ve Saklama Bankası AŞ	2.574
EFT sistemine üyelik hizmeti	16.662
Sivil Savunma Fonu (Vergi öncesi karın binde 5'i)	0
Yıllık sabit gider toplamı	400.182
Yıllık sabit gider toplamı/toplam özkaynaklar (%)	0,48

3.4 Mali Yüklerin Bankacılık Sektöründe Yarattığı Dışlama ve Yabancılaştırma Etkisi

Türk bankacılık sistemi, yukarıda ayrıntılı şekilde sunulduğu gibi, önemli sayılabilecek mali yüklerin bulunduğu bir ortamda faaliyet göstermektedir. Temel olarak, fon arz edenlerle fon talep edenler arasında köprü görevi gören bankalar, bu görevlerini yaparlarken karşılaştıkları ağır kamusal yükler nedeniyle işlevlerini gereğince yerine getirememektedir. Bu durum karşısında, fon talep edenler yurtiçi bankacılık sektörü yerine yurt dışından doğrudan borçlanma yolunu tercih etmekte (*dışlama etkisi*), bankalar ise faaliyetlerinin önemli bir bölümünü yurt dışına kaydırmaktadır (*yabancılaştırma etkisi*).

Tablo 21’de özel sektör dış borç stokundaki gelişmeler görülmektedir. Toplam özel sektör borç stokunun 1996 yılında yüzde 56’sı reel kesime ait iken, bu oran 2002 yılında yüzde 76’ya yükselmiştir. Reel sektör firmalarının dışarıdan bu ölçekte borç almalarının en önemli nedenleri; yurtdışından borçlanmanın daha düşük maliyetli olması, Türkiye’de vergi mevzuatı açısından henüz enflasyon muhasebesine geçilmemiş olmasıyla sermayenin zımni olarak vergilendirilmesi ve bu nedenle ortakların sermaye artırımını yerine fonlarını yurtdışından “dolandırarak” kredi şeklinde kullanmayı tercih etmesi ile 32 sayılı Karar’ın getirdiği kısıtlamaları aşma çabalarıdır.

Tablo 21: Özel Sektör Dış Borç Stoku (Milyon Dolar)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Toplam özel sektör borç stoku	26.821	33.410	43.375	49.601	55.801	43.237	45.678
- Finans sektörü	11.773	14.038	18.038	20.653	24.482	12.638	10.885
- Reel sektör	15.048	19.372	25.337	28.948	31.319	30.599	34.793
1. Kısa vadeli	16.088	16.598	19.695	22.235	26.648	15.570	14.704
1.1. Ticari bankalar	8.419	8.503	11.159	13.172	16.900	7.997	6.344
1.1.1. - Döviz kredileri	3.840	4.347	4.512	6.444	11.140	4.005	3.195
1.1.2. - D'TH	3.026	2.019	3.223	3.450	2.414	2.219	2.453
1.1.3. - Banka mevduatı	1.553	2.137	3.424	3.278	3.346	1.773	696
1.2. Diğer sektörler	7.669	8.095	8.536	9.063	9.748	7.573	8.360
1.2.1. - Kısa vadeli ithalat borçları	5.270	5.094	4.912	5.270	5.834	3.782	5.071
1.2.2. - Prefinansman & peşin ihracat	1.341	1.559	1.806	1.981	2.029	1.895	2.008
1.2.3. - Diğer krediler	1.058	1.442	1.818	1.812	1.885	1.896	1.281
2. Orta ve uzun vadeli	10.733	16.812	23.680	27.366	29.153	27.667	30.974
2.1. Finans sektörü	3.354	5.535	6.879	7.481	7.582	4.641	4.541
2.1.1. - Bankalar	2.270	3.757	4.274	4.768	4.550	3.204	2.990
2.1.2. - Banka dışı finansal kurumlar	1.084	1.778	2.605	2.713	3.032	1.437	1.551
2.2. Reel sektör	7.379	11.277	16.801	19.885	21.571	23.026	26.433
Bilgi için:							
Kamu sektörü borç stoku	40.016	39.061	40.065	42.383	48.803	46.368	63.879
TCMB borç stoku	12.373	11.757	12.978	10.998	14.082	24.343	21.995
Dış borç stoku (genel toplam)	79.210	84.227	96.418	102.983	118.686	113.948	131.551

Kaynak: TCMB

Yüksek aracılık maliyetlerinin neden olduğu ikinci olgu ise bankaların yurtdışı faaliyetlerinde görülen artıştır. Tablo 22’de görüldüğü gibi, Eylül 2002 itibariyle, bankaların yurtdışı faaliyetlerinin hacmi sektörün toplam aktif büyüklüğünün yüzde 22’sini aşmıştır. Bu oran kredi portföyü açısından yüzde 39, mevduat büyüklüğü açısından yüzde 16 ve sermaye büyüklüğü açısından yüzde 27 seviyesindedir.

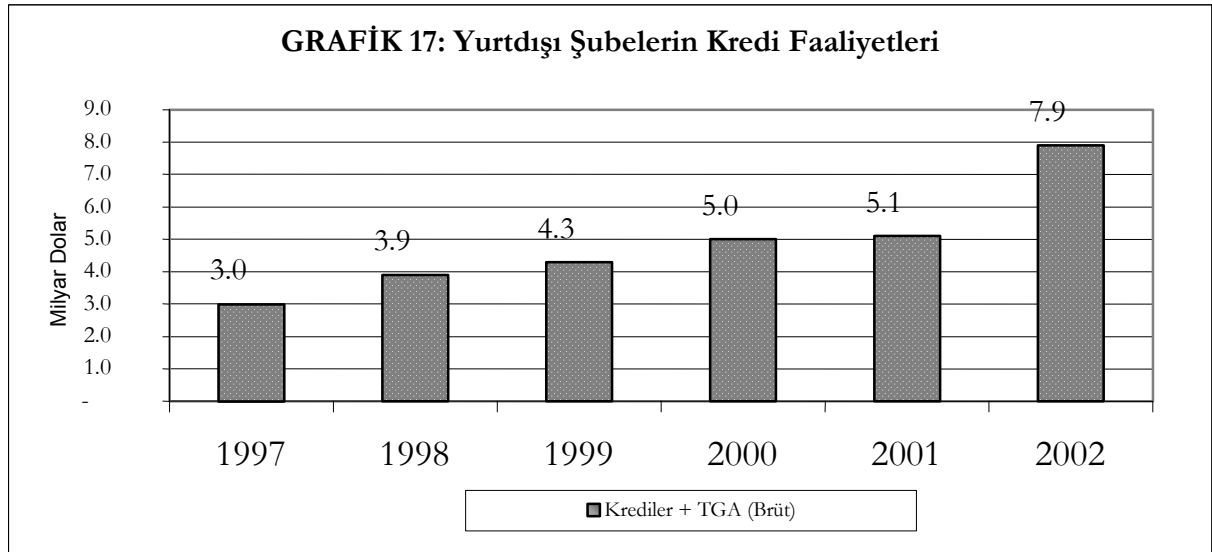
Tablo 22: Bankaların Yurtdışı Organizasyonlarının Büyüklüğü(Eylül 2002)

Milyon Dolar	Aktif			Ödenmiş Sermaye
	Toplamı	Krediler*	Mevduat	
Yurtdışı Şubeler	11,240	6,851	2,819	67
Off-shore Bankalar	2,000	1,636	1,824	59
Yurtdışı Bankalar	11,158	4,438	7,733	1,114
Yurtdışı Mali Kuruluşlar	2,753	288	346	886
(I) Yurtdışı Organizasyonlar Toplamı	27,151	13,213	12,722	2,126
(II) Sektör Toplamı	122,393	34,042	79,007	7,876
(I) / (II)	22.2	38.8	16.1	27.0

Kaynak: BDDK

(*Takipteki alacaklar dabilirdir.

Grafik 17’de, yıl sonları itibariyle bankaların yurtdışı şubelerinde gerçekleştirilen kredi faaliyetlerinin hacmindeki gelişmeler görülmektedir. 1997-2002 döneminde, bankaların yurtdışı şubelerinin kredi hacmi, yüzde 163 oranında artarak, 3 milyar dolardan 7,9 milyar dolara

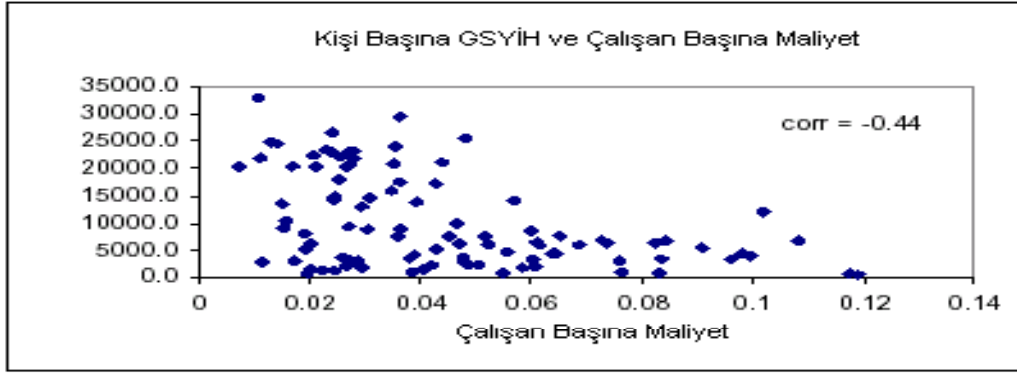

yükselmiştir. Dolayısıyla, Türkiye’deki yüksek aracılık maliyetlerinin “yurtdışında ikincil bir bankacılık sistemi” yaratılmasına yol açtığı söylenebilir.

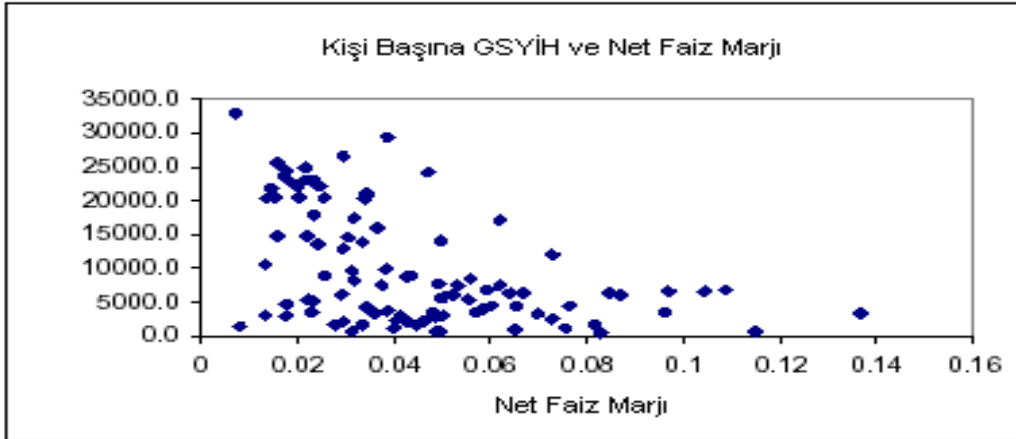
4. Türkiye’de Aracılık Maliyetleri -Ekonomik Büyüme İlişkisi

Dünya genelinde, mali piyasalarda yeni ürün ve araçların yaygınlaşması, hukuki sistemin ilgili düzenlemelerin yapılmasıyla daha iyi çalışması, bilişim ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve mali piyasaların daha etkin çalışmasına yönelik olarak bazı kamusal yükümlülüklerinin azaltılması/kaldırılması ile birlikte aracılık maliyetleri azalmaktadır. Bu yolla elde edilecek fon fazlası ve sağlanacak etkinlik artışının ekonomik büyümeyi olumlu etkilemesi beklenmektedir. İmrahoroglu ve Kumar (2000) tarafından 109 ülke verisi kullanılarak yapılan çalışmada, aracılık maliyetleriyle (net faiz marjı ve işletme giderleri/toplam varlıklar değişkenleri kullanılarak) kişi başına milli gelir arasında anlamlı negatif bir ilişki bulunmuştur. Aşağıda bu çalışmadan alınan ve aracılık maliyetleriyle büyüme arasındaki negatif ilişkiyi gösteren serpm diyagramlar sunulmaktadır. Daha sonraki bölümde aracılık maliyetleriyle ekonomik büyüme arasındaki negatif ilişkiyi sayısallaştırmaya yönelik olarak mali aracılık hizmetlerinin dolaylı ölçümü (MAHDÖ) kullanılarak yapılan duyarlılık analizi ile 1996 girdi-çıktı tablosu kullanılarak yapılan analizler sunulacaktır.

Şekil 3: Kişi Başına GSYİH ve Banka Çalışanı Başına Operasyonel Maliyet

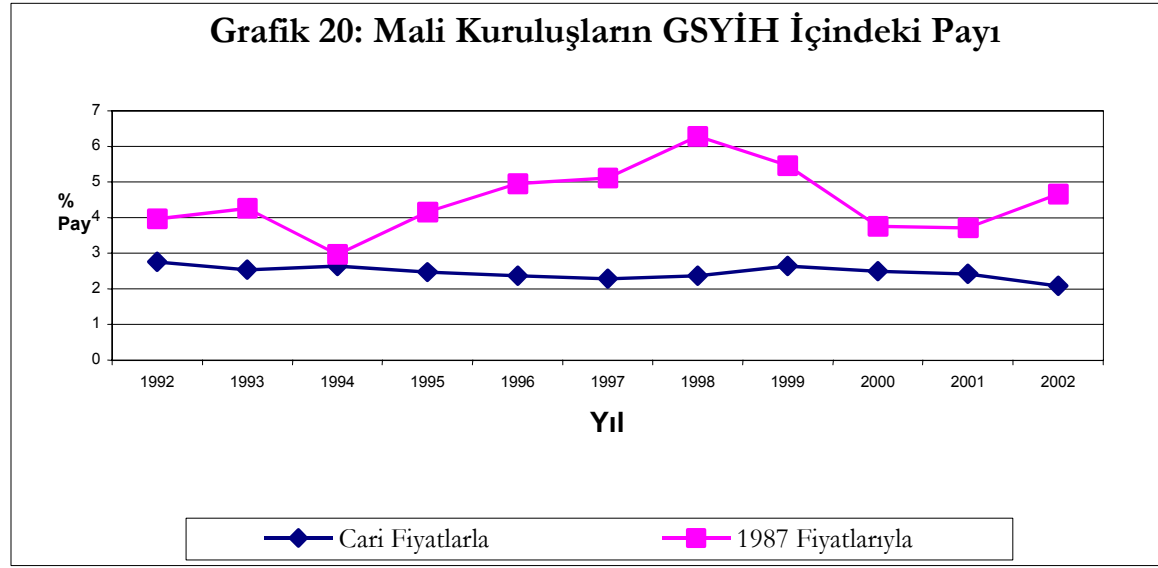

Şekil 4: Kişi Başına GSYİH ve Net Faiz Marjı

4.1 Mali Aracılık Hizmetlerinin Dolaylı Ölçümü (MAHDÖ) ve Aracılık Maliyeti Duyarlılık Analizi

Türkiye’de milli gelir Birleşmiş Milletlerin yayımlamış olduğu Ulusal Hesaplar Sistemi 1968’e (*System of National Accounts, SNA68*) göre tahmin edilmektedir. Halen Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından açıklanan milli gelir hesaplarına göre, mali kuruluşların GSYİH’ya katkısı “gelir yöntemi” kullanılarak ölçülmektedir.¹⁷ DİE tarafından açıklanan verilere göre son on yılda mali kuruluşların toplam GSYİH içerisindeki payı yüzde 2 ile 3 arasında seyretmiştir (Bkz. Grafik 20).

SNA68’de mali kuruluşların sundukları aracılık hizmetleri, elde ettikleri net faiz geliriyle (faiz gelirleri-faiz giderleri) ölçülmektedir. *İzafi bankacılık hizmetleri olarak adlandırılan bu değer*, izafi bir üretim değeri olarak aracılık hizmetlerinden faydalanan (mevduat yatırımcılar, kredi kullananlar gibi) diğer sektörler bakımından **girdi** olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla, bu değer hali hazırda ilgili sektörün toplam üretim değerinin içinde kapsandığından, mükerrerliği önlemek amacıyla milli gelir hesaplarına *izafi banka hizmetleri* başlığıyla **eksi** bir kalem olarak girmektedir. İzafi banka hizmetlerinin tarım, sanayi ve inşaat gibi sektörlerle dağılımı, bu sektörlerin bankalardan aldıkları krediler esas alınarak yapılmaktadır.

Öte yandan, başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere, dünyada pek çok gelişmiş veya gelişmekte olan ülkede yeni ulusal hesaplar sistemi SNA93 uygulamaya konulmuştur. Bu sistemde aracılık hizmetlerinin ölçümüne farklı bir yaklaşım getirilerek, “Mali Aracılık Hizmetlerinin Dolaylı Ölçümü-MAHDÖ- (Financial Intermediation Services Indirectly Measured, FISIM)” yöntemi benimsenmiştir (Eurostat, 1997; Begg ve diğerleri, 1996)¹⁸. Bu yaklaşıma göre, bankaların verdikleri aracılık hizmetlerine karşılık kullanıcıların ödediği bedel açıkça belli olmayıp, önemli bir

¹⁷ Mali kuruluşların katkısı tahmin edilirken, nakdi ve aynı ücret ödemeleri, sosyal sigortaya işveren iştiraki, bağış ve aidatlar, özel karşılıklar, provizyonlar, kira ödemeleri, dolaylı vergiler, aşınma-eskime payları ve kar/zarar kalemleri dikkate alınmaktadır.

¹⁸ Yöntemin ayrıntısı ve ilgili hesaplamalara ilişkin bilgilere Ek 3’de yer verilmekte olup dir.

kısmı faiz gelir (kredi verme hizmeti) ve faiz giderleri (mevduat toplama hizmeti) içinde gizlenmektedir. Sözkonusu faiz akımlarının, sermaye bedeli (saf bileşen) ve verilen aracılık hizmetinin bedeli olmak üzere iki bileşeni bulunduğu düşünülmektedir. Saf bileşen, borçlanılabilir fonların her türlü risk primi ve aracılık maliyetinden muaf maliyeti olarak değerlendirilmektedir. Saf bileşen seçilen bir referans faiz oranıyla temsil edilmekte ve bu faizin ima ettiği akım, toplam faiz akımından (faiz giderleri ve faiz gelirleri) çıkartılarak aracılık hizmetlerinin bedeli olarak düşünülen kısım hesaplanmaktadır.

Özet olarak, SNA93 milli gelir hesaplarına iki tür yenilik getirmiştir. Bu yenilikler aşağıda özetlenmiştir:

- Referans faiz dikkate alınarak yapılan hesaplamalarda, MAHDÖ'nün diğer sektörler girdi olarak yansıyan kısmı küçülmektedir. Bunun sonucunda, diğer sektörlerin katma değerleri aslında daha yüksek olduğu için GSYİH rakamlarının artış yönünde düzeltilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.
- Devlet, hanehalkları ve ihracata yönelik aracılık hizmetleri nihai harcama (nihai talep) özelliği gösterdiği için GSYİH rakamlarına bu etkinin yansıtılması gerekmektedir. Dolayısıyla, aracılık maliyetlerinin nihai talebe gittiği düşünülen kısmı nispetinde GSYİH'da bir ayarlama daha yapılması şarttır.

Bu çalışmada, MAHDÖ'nün seçilen "referans faizine"¹⁹ ve bankacılık sisteminde geçerli kredi ve mevduat faizlerine duyarlılığından faydalanarak, aracılık maliyetinde (kredi ile mevduat faizi arasındaki fark) meydana gelecek değişmelerin MAHDÖ'ye ve dolayısıyla GSYİH düzeyine etkisi araştırılmıştır. Elde SNA93'e göre hesaplanmış bir milli gelir serisi olmadığından, karşılaştırılabilir bir veri seti oluşturmak için SNA93'e uygun MAHDÖ hesaplanarak, DİE tarafından açıklanan SNA68 GSYİH serisi bir anlamda "revize" edilmiştir. Bu işlem sonucunda elde edilen yeni seri baz çözüm²⁰ olarak tanımlanmıştır. Bu baz çözüm üzerinden GSYİH'nın aracılık maliyetlerindeki değişime duyarlılığı, üç farklı senaryo analiziyle incelenmiştir.²¹ Başka bir ifadeyle, aracılık maliyetindeki değişimin "baz çözümü" ne kadar etkilediğine bakılmıştır. Aşağıdaki bölümde, baz çözüm üzerinden yapılan analiz ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Aracılık Maliyeti Duyarlılık Analizi

Bankaların aracılık maliyetlerindeki değişimleri uyguladıkları kredi ve mevduat faizlerine yansıttıkları varsayılarak ve MAHDÖ ile GSYİH arasındaki sözkonusu ilişkiden faydalanarak üç farklı senaryo altında "aracılık maliyeti duyarlılık analizi" yapılmıştır (Tablo 23). Bu senaryolarda kredi ve/veya mevduat faizlerindeki farklı oranlardaki değişmelerin GSYİH'da yaratacağı muhtemel değişimler araştırılmıştır.

¹⁹ Bu çalışmada kredi ve mevduat faizlerinin aritmetik ortalaması referans faiz olarak alınmıştır.

²⁰ SNA68'den, SNA93'e geçiş olarak düşünülebilecek "baz çözüm" sonuçları Ek 3'de verilmiştir.

²¹ MAHDÖ faiz oranlarındaki değişime duyarlı olduğu için, kredi ve/veya mevduat faizindeki değişmeler MAHDÖ'yü değiştirmekte ve buna bağlı olarak GSYİH değişmektedir.

Tablo 23: Oluşturulan Senaryolarda Aracılık Maliyetlerindeki İndirim Oranları

	TL Aracılık Maliyetlerinde İndirim (puan)	YP Aracılık Maliyetlerinde İndirim (puan)	Ortalama Aracılık Maliyetlerinde İndirim (puan)
I. Senaryo	5,0	0,5	3,0
II. Senaryo	7,5	0,75	4,0
III. Senaryo	10,0	1,0	5,0

Tablo 24’de sunulan simülasyon sonuçlarına göre, aracılık maliyetlerinin azaltılması SNA93 hesabına bağlı olarak GSYİH’nın artmasına neden olmaktadır.²²

Tablo 24: Alternatif Aracılık Maliyetlerinin GSYİH Üzerindeki Etkisi: Duyarlılık Analizi

	I. Senaryo	II. Senaryo	III. Senaryo
Aracılık maliyetlerinde azalış (puan)	3,0	4,0	5,0
Cari GSYİH’daki artış (2002,%)	1,6	2,3	3,1
Cari GSYİH’daki artış (2002, trilyon TL)	4.357,1	6.535,7	8.714,3
Cari yıldaki vergi dönüşü (2002, trilyon TL)	1.089,3	1.633,9	2.178,6

Yukarıdaki tabloda sunulan üç senaryoda elde edilen GSYİH değerleri -beklendiği üzere- baz çözüm değerinin üzerindedir. Örneğin ortalama aracılık maliyetlerinin 3 puan azaltıldığı I. Senaryo’da elde edilen GSYİH, “baz çözüm” GSYİH’sından yüzde 1.6 daha büyüktür. Bu çalışmada, sözkonusu “artış” aracılık maliyetlerindeki azalmanın GSYİH’ya etkisi olarak düşünülmektedir. Diğer bir ifade ile, aracılık maliyetleri azaldıkça, MAHDÖ’nün diğer sektörler verdiği girdi küçülmekte ve dolayısıyla diğer sektörlerin katma değeri o ölçüde yükselmektedir. Bunun toplam etkisi ise GSYİH seviyesinin artması olarak düşünülmektedir. Baz çözüme göre yüzde iki civarındaki bu GSYİH “genişlemesi” 2002 yılı için 4,4 katrilyon civarında bir büyüklüğe karşılık gelmektedir. Söz konusu büyüklük, Türkiye’nin son dönem ortalama konsolide bütçe toplam vergi gelirleri/GSYİH oranı olarak kullanılabileceği düşünülen yüzde 25 ile çarpılırsa 1,1 katrilyonluk bir vergi dönüşünün gerçekleşebileceğini varsaymak mümkündür. Dolayısıyla, *aracılık maliyetlerinin azalmasından kaynaklanabilecek muhtemel vergi kaybının bir bölümü, aynı yıl içindeki gelir artışına bağlı olarak toplanacak vergi gelirleriyle telafi edilebilecektir.*

Bu noktada vurgulanması gereken önemli bir husus, yapılan duyarlılık analizinin -yapısı gereği- durağan olmasıdır. Duyarlılık analizinde kullanılan yöntem, aracılık maliyetlerinin düşmesi sonucu diğer sektörlerdeki girdi maliyetinin bire bir azalmasıyla GSYİH’daki artışın meydana geleceğini esas almaktadır. Ancak, bu yaklaşım, olası ikame etkilerini²³ ve gelir etkisini²⁴ ihmal

²² Tablo 24’de sunulan senaryolardaki artışlar baz çözüme göre hesaplanmış olup, baz çözüm 2002 GSYİH’sı SNA68’e göre hesaplanarak DİE tarafından açıklanan 2002 GSYİH’na göre yüzde 1,7 büyüktür.

²³ Gelir etkisi, aracılık maliyetlerinin azalması dolayısıyla örneğin kredi talep edenlerin aynı miktar krediyi daha ucuza almaları nedeniyle, kişilerin alım gücünde ve buna bağlı olarak da harcamalarında meydana gelecek artışı ifade eden etkidir.

²⁴ İkame etkisi, aracılık maliyetlerindeki azalışın kredi faiz oranlarında meydana getireceği gerilemeye bağlı olarak, kredi talebinde ve dolayısıyla da harcamalarda oluşacak artış ile ilgilidir.

etmektedir. Bu etkilerin de dikkate alınması durumunda, aracılık maliyetlerindeki azalmadan kaynaklanacak dinamik etkiler nedeniyle, senaryolarda elde edilen artışlardan daha yüksek düzeyde bir milli gelir artışıyla ve dolayısıyla vergi gelirinde daha düşük bir kayıpla karşılaşılacaktır. Bu bağlamda, gelecek bölümde anlatılacak olan girdi-çıkıtı tablosu analizi kullanılarak bu dinamik etkiler araştırılmıştır.

4.2 Mali Aracılık Maliyetlerinin Düşürülmesinin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Girdi – Çıkıtı Tablosu Kullanılarak Yapılan Analiz

Girdi-çıkıtı (input-output) tablosu, sektörel bazda uygulamaya konulacak politikaların diğer sektörler ve ekonomi genelindeki etkilerinin incelenmesinde kullanılabilecek bir araçtır. Bu tabloda, hazırlandığı dönemdeki sektörler arasındaki üretim yapısı ilişkileri ve girdi kullanımı ilişkileri yer almaktadır.

DİE tarafından açıklanan en güncel girdi-çıkıtı tablosu 1996 yılına aittir. Bu tabloda 98 sektör detayında sektörel üretim, katma değer ve sektörler arası girdi kullanımına ilişkin bilgi sunulmaktadır. 1996 yılı itibarıyla mali aracılık faaliyetlerinin toplam üretim ve katma değer içerisindeki payı, sırasıyla, yüzde 3,6 ve 4,4'dür. Ana sektörler itibarıyla mali hizmetlerin yüzde 55'i hizmetler, yüzde 20'si tarım ve yüzde 19'u imalat sanayii tarafından tüketilmektedir. Katma değerlerin sektörel bileşimi ile kıyaslandığında, tarım ve hizmetler sektörlerinin mali hizmetlerden yarattıkları katma değere göre daha fazla yararlandıkları, imalat sanayinin ise yarattığı katma değer ölçüsünde fon kullanamadığı görülmektedir (Bkz. Tablo 25).

Tablo 25: Katma Değerin Sektörel Bileşimi ve Mali Aracılık Faaliyetlerinin Sektörel Bağlantısı

Sektörler	Finansal Hizmet		Sektörler İtibarıyla Katma Değerin Dağılımı
	Finansal Hizmet Kullanımının	Kullanımının Sektörel Dağılımı	
Tarım	17,35	20,00	15,09
Madencilik	0,48	0,55	1,15
İmalat sanayii	16,86	19,44	24,70
Elektrik-gaz-su	0,31	0,35	2,32
İnşaat	4,30	4,95	5,45
Hizmetler	47,45	54,70	51,30
Ara toplam	86,74	100,00	100,00
Özel tüketim	4,35	-	
Kamu tüketimi	5,75	-	
İhracat	3,10	-	
Toplam	100,00	100,00	

Kaynak: 1996 Yılı Girdi-Çıkıtı Tablosu kullanılarak hesaplanmıştır.

Girdi-çıkıtı tablosunun ekonomik analizlerde en yaygın kullanım biçimi, “geri bağlantı” (*backward linkage*) ve “ileri bağlantı” (*forward linkage*) katsayılarının hesaplanarak, sektörel ve makro düzeylerde öngörülerde bulunmaktır. Herhangi bir sektör için geri bağlantı katsayısı bu sektöre yönelik talepteki bir birimlik artışın ekonomi genelinde yaratacağı üretim artışını göstermekte, ileri bağlantı katsayısı ise ekonomi genelinde her bir sektöre yönelik talebin bir birim artması durumunda ilgili sektördeki üretimin ne kadar artacağını ortaya koymaktadır. Mali aracılık

sektörünün geri ve ileri bağlantı katsayıları, sırasıyla, 1,50 ve 2,53'tür.²⁵ Tablo E4-2'ye göre, kamu hizmetleri hariç diğer sektörler için katsayılar sektörel üretim değerleriyle ağırlıklandırıldığında, ekonomi geneli için (ortalama) ileri ve geri bağlantı katsayıları sırasıyla 1,80 ve 2,14 olmaktadır. Dolayısıyla, mali aracılık hizmetlerinin geri bağlantı katsayısı bu sektörün mevcut yapısıyla ekonomideki itici sektör rolünü yeterince yerine getiremediğini, ileri bağlantı katsayısı ise sektörün ekonomideki genişlemeden görece olarak daha çok faydalandığını göstermektedir.

Girdi-çıkış analizi kullanılarak, aracılık maliyetlerindeki 1 katrilyon TL'lik azalışın ekonomik büyüme üzerinde yaratabileceği muhtemel etkiler, MAHDÖ yöntemiyle kıyaslamalı olarak sunulmaktadır (Bkz. Tablo 26). Girdi-çıkış analiz sonuçlarına göre, 2002 yılı itibarıyla, aracılık maliyetinde gerçekleşecek 1 katrilyon TL'lik azalma 0,4 puanı gelir etkisi, 0,5 puanı da ikame etkisi olmak üzere GSYİH üzerinde yüzde 0,9 dolayında artışa neden olabilmektedir. Ortalama vergi oranının yüzde 25 olduğu kabul edilirse, ortaya çıkacak milli gelir artışına bağlı olarak aracılık maliyetlerinin azaltılmasıyla vazgeçilen vergi ve benzeri kamu gelirlerinin yaklaşık 2/3'ü izleyen yılda geri kazanılabilecektir. Gelir ve ikame etkisi nedeniyle oluşacak talep artışının bir bölümünün yatırımları uyarması durumunda, ortalama yatırım ömrünün 20 yıl dolayında olduğu gözönünde bulundurulursa, *kamunun aracılık maliyetinin azaltılması amacıyla tabisinden vazgeçmiş olduğu kaynak, genişleyen vergi tabanına (milli gelir) paralel olarak, vergi ve benzeri gelirlerin uzun dönemli artışına önemli katkı sağlayacaktır.*

Tablo 26: Aracılık Maliyetleri-Ekonomik Büyüme İlişkisi

	MAHDÖ	Girdi-Çıkış Tablosu (Gelir Etkisi)	Girdi-Çıkış Tablosu (İkame Etkisi)	Girdi-Çıkış Tablosu (Toplam)
		(1)	(2)	(1+2)
katrilyon TL				
Aracılık maliyetlerinde azalma	1,0	1,0	1,0	1,0
Katma değer artışı	1,0	1,2	1,3	2,6
Cari GSYİH artışı (yüzde)	0,4	0,4	0,5	0,9
Vergi gelirlerinde artış	250 trilyon	295 trilyon	357 trilyon	652 trilyon

Açıklamalar

(1) Gelir etkisi dolayısıyla milli gelirden (GSYİH'da) meydana gelebilecek artışın hesaplanmasında vergi ve benzeri yükler sonucu oluşan mevcut aracılık maliyetlerinin yüzde 30'unun mali kuruluşların, yüzde 70'inin ise mali hizmet kullanıcılarının üzerinde kaldığı, dolayısıyla aracılık maliyetlerindeki bir birimlik azalışın 0,70 biriminin doğrudan tüketime, mali kuruluşlarla ilgili 0,30 birimlik azalışın ise krediye dönüştüğü varsayılmıştır. Mali kuruluşların bir yıl içerisinde 1 birimlik kaynağı 1,5 birim krediye dönüştürdüğü ve bu süreçte bankaların yüzde 20 kar marjıyla faaliyet gösterdikleri kabul edilmiştir. Doğrudan tüketime giden kısmın ekonomi geneli için hesaplanan geri bağlantı katsayısı (1,80) kullanılarak üretime; incelenen yılda ekonomi genelinde katma değer üretimi değeri oranı (0,57) kullanılarak da katma değere dönüştüğü varsayımı kullanılmıştır.

(2) İkame etkisinin hesaplanmasında kamusal yüklerin azaltılması sonucu aracılık maliyetlerinde meydana gelecek düşüşün kredi faizlerinde yaratacağı azaltıcı etki ve bu azalışın kredi talebinde meydana getireceği artış önem taşımaktadır. Bu kapsamda, 2002 yılı itibarıyla vergi ve benzeri kamusal yüklerde meydana gelebilecek 1 katrilyon TL'lik azalışın o yılın kredi faizlerinde ortalama yüzde 4,4 dolayında bir gerilemeye karşılık geleceği ve 1993-2002 dönemine ait üçer aylık veriler kullanılarak yapılan basit bir regresyon analizi ile de kredi faizleri ile kredi talebi arasındaki esneklik katsayısının -0,6 olduğu tahmin edilmiştir. Bu çerçevede kredilerdeki artışın katma değer artışı yaratacağı düşünülmektedir.

Aracılık maliyetlerinin azaltılmasının kamu borç dinamiği üzerinde de olumlu yansımaları olacağı düşünülmektedir. Bankaların aracılık maliyetlerinin, kamunun borçlanma maliyetleri üzerinde de etkili olduğu, bankaların devlet iç borçlanma senedi (DİBS) ihalelerinde talep ettikleri faizin belirleyicileri arasında aracılık maliyetlerinin de bulunduğu düşünülmektedir. Bu konuda

²⁵ İleri ve geri bağlantı katsayıları Ek 4'de TabloE4-2'de sunulmaktadır.

yapılan analiz Ek 5’de sunulmaktadır. Elde edilen analiz sonuçlarına göre, kredi faizlerindeki yüzde 1’lik bir azalma, ortalama DİBS faizlerinde yüzde 0,4’lük bir azalmaya neden olmaktadır. Aracılık maliyetlerinin 1 katrilyon lira azalması durumunda, kredi faizlerinin yüzde 3,5 azalması ve bunun sonucu DİBS faizlerinin yüzde 1,4 düşmesi beklenmektedir. Faizlerdeki bu azalmayla, Hazine iç borçlanma maliyetlerini 700 trilyon lira aşağıya çekebilecektir.²⁶

Ancak, yukarıda sunulan hesaplamaların 1996 yılı üretim yapısını esas alması dolayısıyla, bankacılık başta olmak üzere mali aracılık alanında son yıllarda uygulamaya konulan kapsamlı reformların olası etkilerinin dikkate alınmadığı belirtilmelidir. Bu reformların sektörün yapısı ve aracılık işlevinde iyileşmeler sağladığı gözönünde bulundurulursa, 2003 yılı ve sonrasına yönelik olarak yapılacak öngörülerde, mali hizmet sunumuna dönük talepte meydana gelebilecek artışların ekonomi genelinde daha yüksek oranda katma değer artışına neden olabileceği açıktır. Diğer yandan, aracılık maliyetinin azaltılmasının ekonomik büyüme üzerine etkisini belirlemeye yönelik olarak yapılan hesaplamaların kısmi bir analiz olduğu, kamunun mali aracılık faaliyetleri üzerinden alınan vergi ve benzeri kaynaklardan vazgeçmesi sonucu, başta kamu finansmanı üzerinde oluşacak etkiler olmak üzere, iktisadi politikaların reel ve parasal boyutlarının birlikte ele alındığı “genel denge” analizlerinin farklı sonuçlar verebileceği vurgulanmalıdır.²⁷

²⁶ 2003 yılı DİBS faizlerinin 1 puan indirilmesiyle, iç borç faiz ödemelerinde 900 trilyon lira tasarruf sağlanabilecektir.

²⁷ Aracılık maliyetlerinin azaltılmasının Hazinesinin borç dinamiği üzerindeki etkilerine Ek 6’da değinilmiştir.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Mali sistemin etkinliği ve derinliği ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin yönü konusunda literatürde farklı bulgulara ve yorumlara rastlansa da, iyi işleyen bir mali sektörün ekonomik gelişmeyi desteklediği konusunda geniş bir fikirbirliği bulunmaktadır. Mali kuruluşlarca yerine getirilen aracılık işlevi, basit bir fon aktarımının ötesinde, aynı zamanda kaynakların en üretken yatırımlara kanalize edilmesi boyutunu da içererek ekonomide etkinliğin artırılmasına katkı sağlamaktadır. Böylece mali kuruluşlar ekonomik aktörlerin karşı karşıya kaldıkları bilgi asimetrisini azaltarak, ölçek ve kapsam ekonomisi sağlayarak, piyasa aktörlerinin risklerini belli ölçüde paylaşarak ve onlara likidite temin ederek kaynakların etkin şekilde tahsisi sürecinde önemli bir katma değer yaratmaktadır.

Kuşkusuz bu katma değer en etkin şekilde yaratılması, aracılık sürecinde karşı karşıya kalınan zorlaştırıcı faktörlerin mümkün olduğunca azaltılmasına bağlıdır. Bu faktörler, finansal kuruluşların operasyonel maliyetlerinin yanı sıra, mali sistemi çevreleyen genel ekonomik ve kurumsal ortamdan kaynaklanan maliyetleri de içermektedir. Finansal kuruluşlar operasyonel maliyetlerini küreselleşen ekonomik sistemde rekabet edebilmek ve ayakta kalabilmek için kaçınılmaz bir biçimde sürekli olarak gözden geçirmek zorundadır. Dışsal faktörler olarak nitelenebilecek makroekonomik istikrar ve kurumsal yapı ise önemli ölçüde kamu erkinin politikalarına bağlı olarak şekillenmektedir.

Türkiye’de son 20 yılda yaşanan makroekonomik istikrarsızlıklar, mali kesim üzerindeki en önemli maliyet unsurunu teşkil ederek, aracılık işlevinin yerine getirilmesini zorlaştırmıştır. Bu durum, diğer maliyet unsurları olan operasyonel ve kamusal nitelikli maliyetlere odaklanılmasını önlemiştir. Türk mali sistemi içerisinde yaklaşık yüzde 95’lik bir ağırlığa sahip olan bankacılık sektörü toplam aktifinin, mevduatının ve kredi hacminin GSYİH içindeki payları ve mevduatın krediye dönüşme oranıyla diğer ülkelerin hayli gerisinde kalmıştır. Reel sektör fonları arasında banka kredilerinin payı yüzde 30’un altında seyretmektedir. Bütün bunlar, Türkiye’de aracılık faaliyetlerinin yeterince gerçekleştirilemediğini çarpıcı bir şekilde göstermektedir.

Öte yandan, 2001 yılında yaşanan derin ekonomik krizin ardından uygulamaya konulan ekonomik programın ve 2002 yılı Kasım ayında yapılan genel seçim sonucunda şekillenen tek partili hükümet yapısının makroekonomik istikrara yönelik beklentileri artırması, istikrarsızlıktan kaynaklanan maliyetlerin giderek azalmasına ve böylece dikkatlerin operasyonel ve kamusal nitelikli yükümlülükler yöneltmesine imkan vermiştir. Faiz oranlarında, enflasyonda ve döviz kurlarında görülen düşüş ile belirtileri ortaya çıkan bu yeni makroekonomik ortamda, mali kuruluşlar gelir yapılarını gözden geçirmek ve maliyet yapılarını iyileştirmek yönünde daha fazla baskı hissetmektedir.

Makroekonomik istikrarsızlıkların giderek daha da azalması ve bankaların piyasa disiplini çerçevesinde maliyet yapılarını iyileştirmeleri ile birlikte, öteden beri eleştiri konusu yapılan kamusal nitelikli mali yükümlülükler Türk bankacılık sektörünün uluslararası rekabet gücünü elde edebilmesini zorlaştıran en önemli maliyet unsuru haline almıştır. Bu yükümlülüklerin gözden

geçirilmesine ve Türk bankacılık sektörüne bir ivme kazandırılabilmesine yönelik olarak ilgili tüm kurum ve kuruluşların katılımıyla yapılan çalışmalar sonucunda, Türk bankacılık sektörü üzerindeki kamusal yüklerle ilişkin olarak önemli saptamalar yapılmıştır.

Kayıtdışı kesimin hayli büyük olduğu ülke ekonomisinde en kayıtlı sektör durumundaki bankacılığın “güvenilir bir vergi kaynağı ve aracısı” durumunda olduğu görülmektedir. Bankacılık sektörünün kendi bünyesinden karşıladığı veya aracılık ettiği yükümlülüklerin konsolide bütçe gelirleri içindeki payı, 2002 yılı itibariyle, yaklaşık yüzde 11 seviyesindedir. Bankacılık sektörü konsolide bütçe gelirleri için güvenilir bir kaynak ve aracı olmanın yanı sıra eğitim, savunma sanayii, deprem giderlerinin karşılanması ve tüketicinin korunması gibi bankacılık ile doğrudan ilişkisi olmayan farklı alanlara yönelik mali kesintilere de kaynaklık ve aracılık etmektedir. Ayrıca, belli dönemlerde geçici birtakım ihtiyaçlara yönelik olarak sektör üzerine getirilen kamusal yükümlülükler zaman içerisinde süreklilik kazanma eğilimi göstermektedir.

Yukarıdaki gözlemlerle bağlantılı olarak, bankacılık kesiminin yüksek, çok çeşitli ve dağınık bir mali yük yapısıyla karşı karşıya kaldığı ve bu yüklerin tasarrufların yatırıma dönüşme sürecinde faizler üzerinde önemli bir artışa neden olduğu anlaşılmaktadır. Bunun en çarpıcı örneği bankaların temel fon kaynağı durumundaki mevduatın krediye dönüşüm sürecinde karşılaştığı kamusal yüklerdir. 2003 yılı Nisan ayı itibariyle mudilerin net yüzde 38 faiz ile arz ettikleri fonların, diğer maliyetler ihmal edildiğinde, yalnızca kamusal yükümlülüklerin etkisiyle reel sektöre yüzde 56’lık bir faiz oranıyla yansıdığı görülmektedir. Ayrıca, bankacılık ürün ve işlemleri üzerindeki 45’den fazla maliyet unsuru, ürün ve işlemlerin maliyet yapısını hayli karmaşık ve karşılaştırması zor bir hale getirmektedir.

Bankacılık kesimi üzerindeki yüklerin çok büyük bir bölümü doğrudan hanehalklarına ve firmalara yansıtılmaktadır. 2002 yılı itibariyle 10,9 katrilyon ile GSMH’nın yaklaşık yüzde 4’ü seviyesindeki kamusal nitelikli mali yüklerin yüzde 70,3 gibi çok büyük bir bölümü işlem anında ve doğrudan hanehalklarına ve firmalara, bankalar üzerinde kalan yüzde 29,7’lik bölüm ise bankaların fiyatlama mekanizması aracılığıyla dolaylı olarak ekonomiye yansıtılmıştır.

Bankaların sermayeleri üzerinde de önemli kamusal yükler bulunmaktadır. Ülkedeki yüksek enflasyon oranlarına rağmen vergilemede enflasyon muhasebesine geçilmemiş olması ve sermaye artırımları üzerinde bulunan çeşitli vergi ve fonlar nedeniyle (yüzde 0,6 oranına ulaşan yükümlülükler yüzünden) Türk bankacılık sisteminin yapısal nitelikteki sermaye yetersizliği sorunu aşılamamaktadır.

Aracılık maliyetlerine ilişkin bir diğer ilginç gözlem de bankaların hiçbir faaliyet göstermeseler bile önemli sabit maliyetlerle karşı karşıya olduklarıdır. 2002 yılı itibariyle küçük ölçekli bir bankanın kamusal yükümlülüklerden kaynaklanan yıllık sabit giderleri özkaynaklarının yüzde 0,5’ini bulmaktadır.

Son olarak, bankalar üzerindeki kamusal yüklerin önemli bir kısmının “bankacılık işlemleri” üzerinden alındığı vurgulanmalıdır. Bilindiği gibi, işlemler üzerinden alınan vergilerin bozucu etkisi daha yüksektir. Bankalarca ödenen ya da aracılık edilen vergi, resim ve harçların 2002 yılı itibariyle yüzde 28’i işlemler üzerinden alınmaktadır.

Yukarıda genel hatlarıyla özetlenen maliyet yapısı ekonomideki tüm aktörleri ve bunların davranış kalıplarını etkilemektedir. Yüksek, çok çeşitli ve dağınık bir görünüm sergileyen kamusal yükümlülüklerin neden olduğu bu etkiler, sırasıyla, mali sektör, reel sektör/milli ekonomi ve kamu sektörü için şu şekilde özetlenebilir:

Mali sektör açısından:

- Yüksek mali yükler fon arz ve talebini daraltarak mali sistemin büyümesini, finansal hizmetlerde çeşitliliğin ve derinliğin artmasını önlemekte, mali sistemin şoklara karşı dayanıklılığı azalmaktadır;
- Bankalar kamusal yükümlülüklerden kaçınmak için işlemlerini yurt dışına kaydırma ve yurt dışında örgütlenme eğilimi göstermektedir (yabancılaşma etkisi). 2002 yılı itibariyle yurt dışı organizasyonların aktif büyüklüğü sektör aktiflerinin %25'ine, bu organizasyonlarca kullanılan kredilerin hacmi ise sektördeki kredi toplamının yüzde %39'una erişmiştir. Yurt dışında "ikinci bir bankacılık" sektörünün kurulması anlamına gelen bu durum Türk bankacılık sektörünün olduğundan daha da küçük görünmesine neden olmakta ve etkinliğin sağlanmasını önlemektedir;
- Bankalar, işlemlerin imkan vermesi durumunda, kayıtdışılık yönünde teşvik edilmiş olmaktadır;
- Mevcut yükümlülükler, yerli bankalar ile yabancı sermayeli bankalar arasında, özel bankaların kendi aralarında (örneğin, yurt dışı örgütlenmeleri bulunup bulunmamasına göre) ve kamu bankaları ile özel bankalar arasında haksız rekabete yol açmaktadır;
- Yüksek maliyetlerin yarattığı düşük karlılık ve sermayenin vergilendirilmesi; Türk bankacılık sektöründe sermaye birikimini zorlaştırarak uluslararası alanda rekabet edebilir, büyük ölçekli bankaların ortaya çıkmasını önlemekte ve yabancı sermayenin sektöre girişi zorlaşmaktadır.

Reel sektör ve milli ekonomi açısından:

- Aracılık maliyetleri, faiz oranlarında neden olduğu çok önemli artışlar nedeniyle reel sektörün kullanabileceği kaynakları sınırlayarak, ekonomik büyüme üzerinde önemli bir ayakbağı oluşturmaktadır;
- Yurt dışından borçlanma imkanı olan reel sektör firmaları doğrudan yurt dışından kredi bulma yolunu tercih ederken, bu imkana sahip olmayan ve ülke ekonomisinin belkemiğini oluşturan küçük ve orta ölçekli firmalar güçlü yerli ve yabancı rakipleri karşısında önemli bir dezavantaja sahip olmaktadır. Bu durum, KOBİ'lerin ekonomik büyüme üzerindeki olası etkilerini sınırlandırmaktadır;
- Yurt dışında gelişen "ikinci bankacılık sektörü"nü yarattığı istihdam ve benzeri diğer olumlu dışsallıklardan başka ülkeler yararlanmaktadır;

- Finansal faaliyetlerin yurt dışına kaydırılması çoğu kez yurt içi kaynakların yurt dışından dolandırılarak tekrar yurt içinde kullanılması şeklinde olmaktadır. Bu durum nedeniyle, dış borçlar suni bir biçimde olduğundan daha yüksek görünmekte, risk primleri artmakta ve dolayısıyla dış borçlanma maliyetleri büyümektedir.

Kamu sektörü açısından:

- Kamu sektörü yine kendisi tarafından getirilen mali yükler nedeniyle daha yüksek bir faiz ile borçlanmak zorunda kalmaktadır. Yapılan hesaplamalara göre, borçlanma faizlerindeki her bir (1) puanlık yükselme 2004 yılında kamunun faiz giderlerini yaklaşık 1 katrilyon TL artırmaktadır;
- Devlet iç borçlanma senetlerinin ikincil piyasası üzerindeki yükler, bu kağıtların likiditesini azaltarak, kamunun borçlanma maliyetinin dolaylı olarak da artmasına yol açmaktadır;
- Yurt dışına yönelmesi, kayıtdışılığın teşvik edilmesi ve finansal ve ekonomik canlılıktaki azalma, vergi tabanını küçülterek, kamu için önemli bir vergi kaybına neden olmaktadır.

Kamusal yükümlülüklerin neden olduğu bu olumsuzluklar ve maliyetlerin azaltılmasının gerekliliği konularında fikir birliği bulunmaktadır. Ancak, aracılık maliyetlerinin azaltılmasından sorumlu kamu kuruluşlarının aynı zamanda faiz dışı fazla hedefi, para tabanı hedefi ve bazı düzenleyici kurum harcamalarının finansmanı gibi çeşitli kısıtlar nedeniyle kendi sorumluluklarındaki maliyet faktörlerinin azaltılması konusunda somut adımlar atmada yeterince kararlı davranmadıkları görülmektedir.

Faiz dışı fazla hedefi, konsolide bütçe için gelir teşkil eden maliyet unsurlarının azaltılması konusunda karşılaşılan en önemli kısıt olarak görülmektedir. Aracılık maliyetlerinin azaltılmasının konsolide bütçe gelirlerinde, dolayısıyla faiz dışı bütçe fazlasında azalmaya neden olacağı, başta vergi idaresi olmak üzere, pek çok kamu kuruluşu tarafından paylaşılan bir görüştür. Ancak, daha önce ilgili bölümde de vurgulandığı gibi, halihazırda kurumlar vergisinden indirilen bazı işlem vergileri nedeniyle vergi kaybı indirim tutarlarından daha düşük olacaktır. Daha da önemlisi, çeşitli yöntemlerle (MAHDÖ, girdi-çıkıtı analizi) ve değişik senaryolar altında yapılan hesaplamalar; aracılık maliyetlerinin azaltılmasının ekonomik büyüme üzerinde beklenen olumlu etkilerini doğrulayarak, gelir kaybının önemli bir bölümünün artan vergi tabanına paralel olarak ilk yılda telafi edilebileceğini göstermektedir. Vergi gelirlerindeki kaybı telafi etmesi beklenen bir diğer gelişmenin ise halihazırda kayıtdışında yürütülen faaliyetlerin kayıt içine, yurt dışında yürütülen işlemlerin yurt içine çekilmesi olacağı tahmin edilmektedir. Bunun yanı sıra, ekonomik büyüme üzerinde daha az olumsuz etkide bulunabilecek alanların/faaliyetlerin vergilendirilmesi suretiyle, mali aracılık üzerindeki yüklerin azaltılmasıyla ortaya çıkacak vergi kaybının telafi edilebileceği hususu, üzerinde durulması gereken bir diğer alternatiftir. Ayrıca, aracılık maliyetlerindeki azalmaya paralel olarak faiz oranlarında ortaya çıkacak düşüşün, kamunun

borçlanma maliyetlerinde önemli bir rahatlama sağlayarak faiz dışı fazla yaratma ihtiyacını hafifleteceğini vurgulamak gerekmektedir.

Para tabanı hedefi; bankacılık sektörüne uygulanan zorunlu karşılık ve disponibiliteler yükümlülüklerinden kaynaklanan maliyetlerin azaltılması konusunda karşılaşılan bir kısıttır. Uygulanmakta olan istikrar programından istenen sonuçlar elde edildikçe, para tabanına dayalı enflasyon hedeflemesi öngören mevcut para politikasının gözden geçirilmesi mümkün olabilecektir.

Başta düzenleyici kuruluşlar olmak üzere, sektörden ücret / prim adı altında kesintiler yapan kuruluşların gelir kaybı konusundaki endişeleri ise bir diğer kısıt oluşturmaktadır. Harcamaları belli işlemler, hizmetler ve büyüklükler üzerinden tahakkuk ettirilen yükümlülükler ile finanse edilen bu kuruluşların gelirlerinde ortaya çıkacak azalmanın, artacak işlem hacmi nedeniyle büyük ölçüde telafi edileceği tahmin edilmektedir.

Dolayısıyla, aracılık maliyetlerinin azaltılmasına dönük uygulamaya sokulacak bir eylem planının, uygulamada başarılı olması için, ilgili kuruluşlar arasında bir uzlaşmaya dayanması ve aracılık maliyetlerinin yapısını dikkate alması gerekmektedir.

Aracılık maliyetlerini azaltmanın ilk adımı olarak, maliyet unsurlarını oluşturan kalemler olabildiğince birleştirilerek dağınıklıktan kurtarılmalı, sadeleştirilmelidir. Böylece maliyetlerin daha açık bir şekilde görülebilmesi ve analizi mümkün olacak, piyasa aktörleri için karmaşıklık önlenecektir.

Aracılık maliyetlerinin azaltılmasına işlem vergilerinden ve finansal kuruluşların faaliyetlerini yurtdışına taşımalarına neden olan unsurlardan başlanmalıdır. Pek çok ülkede finans kesiminin vergilendirilmesinde kazanç yaratıp yaratmayacağı belli olmayan finansal işlemlerin vergilendirilmesi yerine, finansal kuruluşların işlemler ve diğer faaliyetler sonucu yarattıkları bileşke kazancın vergilendirilmesi yönünde bir eğilim gözlenmektedir. Böylelikle, piyasa aktörleri yaptıkları işlemler yerine tüm işlem ve eylemler sonucunda elde ettikleri kazanç üzerinden bir vergi ödeyecekler ve genişleyen işlem hacminden beklenen dışsallık ve sinerji elde edilebilecektir.

Aracılık maliyetlerinin yansıtılma imkanları da dikkate alınarak, nihai aşamada hanehalkı ve firmalar üzerinde kalan maliyetlere öncelik verilmelidir. Böylelikle, fon arz ve talebinde maliyetlerden kaynaklanan daralma önlenecektir;

Düzenleyici kuruluşların sektör üzerinde bozucu mali yükler oluşturmalarını önlemek amacıyla bu kuruluşlarda “sıfır tabanlı” bir bütçeleme yaklaşımına işlerlik kazandırılması ve bu şekilde belirlenen gelir ihtiyacının sektör üzerinde adil bir şekilde dağıtılması yararlı olacaktır. BDDK masraflarına katılma payında, TMSF primlerinde ve Borsa kotasyon ve tescil ücretlerinde görülen düşüş eğilimi bu yönde atılmış olumlu adımlardır. Borsaların ulusal ve uluslararası düzeyde rekabetin etkisiyle konsolidasyon ve özelleştirme sürecine girdiği çağımızda, İMKB’nin de bu eğilimlerin etkisiyle bölgedeki rakip borsalarla rekabet edebilmek için gelir yapısını rasyonalize edeceği tahmin edilmektedir;

Aracılık maliyetlerinin azaltılmasına yönelik eylem planının uygulanmakta olan istikrar programı ve bu programın beklenen sonuçları ile uyumlu bir şekilde hazırlanmış olması gerekmektedir. Enflasyon ve faiz oranlarında görülen düşme bir yandan aracılık maliyetlerinin bozucu etkilerini daha belirgin hale getirirken, diğer yandan da otoritelere maliyet azaltımı için daha geniş bir hareket alanı sağlayacaktır.

Aracılık maliyetlerinin azaltılmasının bir defada gerçekleştirilecek bir eylemden çok zamana yayılan ve etki değerlendirmesini de içeren bir süreç olduğu unutulmamalıdır. Böyle bir yaklaşım, maliyet azaltımlarının ani etkilere yol açmasını önleyecek ve etkilerin karar alıcılar tarafından daha sağlıklı şekilde değerlendirilmesiyle eylem planının gözden geçirilmesine imkan verecektir.

Aracılık maliyetlerinin azaltılmasıyla birlikte Türk bankacılık sektörü 1999 yılında başlayan ve 2001 yılında “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” ile ivme kazanan dönüşüm sürecinde önemli bir aşama daha kaydetmiş olacak ve bu dönüşümde elde ettiği kazanımları kalıcı hale getirerek daha ileri götürme şansını elde edecektir. Öte yandan, aracılık maliyetlerinin azaltılması ile Türkiye ekonomisi finans kesimi kaynaklı yeni bir dinamizme kavuşacaktır. Reel sektörün kendi maliyetlerini azaltma, kurumsal yönetişimi ve şeffaflığı geliştirme yönünde sarfedeceği çabalarla desteklenmesi beklenen bu dinamizm ise belirtileri bir süreden beri gözlemlenen ekonomik istikrar ortamının kriz dönemlerinden sonra görülen bir toparlanma sürecinin ötesinde sürdürülebilir büyümeye dönüşmesine zemin hazırlayacaktır.

Kaynakça

Bahçeci, S. ve Ş. Saygılı (2002), "The Contribution of ICT and Related Sectors to Technological Change: An Input-Output Analysis for Turkey, Kanada'da 10-15 Ekim tarihlerinde yapılan Fourteenth International Conference on Input-Output Techniques'de sunulmuş makale.

Begg, I. ve Diğerleri (1996), "Financial Intermediation Services Indirectly Measured: Estimates for Finance and the UK Based on the Approach Adopted in the 1993 SNA., National Institute of Economic and Social Research, Discussion Paper No.97.

Casimano T. ve McDonald B. (1998), "What's Different Among Banks", Journal of Monetary Economics, 41.

Davies H. (1998), "Averaging in a Framework of Zero Reserve Requirements: Implications for the Operation of Monetary Policy, Bank of England.

Eurostat (1997), Financial Intermediation Services Indirectly Measured, The Impact of FISIM on GDP, STD/NA(97)27.

Greenspan, A. (1992), Federal Open Market Committee Conference Call, July.

Gorton ve Winton (2002), "Financial Intermediation", NBER Working Paper 8928.

Gökkent, G. (2003), "Credit, Deposit Interest Spreads in Turkey", Işık University Working Paper.

Hein, S. ve J. Stewart (2002), "Reserve Requirements: A Modern Perspective", Federal Reserve Bank of Atlanta, Economic Review Fourth Quarter.

Honohan, P. (2003), "Avoiding the Pitfalls in Taxing Financial Intermediation", World Bank Policy Research Working Paper 3056, May.

İmrahoroğlu A. ve K. Kumar (2000), "Capital Flows", USC, Marshall School of Business, Finance and Business Economics Working Paper: 00-2.

King R. ve K. Levine (1993), "Finance and Growth: Schumpeter Might be Right", The Quarterly Journal of Economics, Volume 108, Issue 3, August.

Kolari, James, A. Mahajan, and E.M. Saunders. (1988), "The Effect of Changes in Reserve Requirements on Bank Stock Prices", Journal of Banking and Finance 12:183-98.

Korkmaz, H. (2002), *Riske Dayalı Mevduat Sigorta Sistemi ve Türkiye için Öneriler*, Basılmamış BDDK Uzmanlık Tezi, Eylül.

Lucas, R. (1988), "On the Mechanics of Economic Development", *Journal of Monetary Economics*, XXII.

Mesutoğlu, B. (1997)., *Dünyada Mevduat Sigortası Uygulamaları ve Türkiye için Öneriler*", DPT Uzmanlık Tezi, Eylül.

Mishkin F. (2001), *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*, 6. Baskı.

OECD (1998), "Indirect Tax Treatment of Financial Services and Instruments", October.

Rousseau, P. ve P. Wachtel (1998), "Financial Intermediation and Economic Performance: Historical Evidence From Five Industrialized Countries", *Journal of Money, Credit, and Banking* 30:4, November.

Schumpeter, J. (1911), "The Theory of Economic Development, Harvard University Press.

EKLER

Ek 1:

Tasarrufların Yatırıma Dönüşme Sürecinde Karşılaştığı Kamusal Yükler

Bu bölümde yabancı para cinsinden mevduatın ve ÖFK fonlarının krediye dönüşüm sürecinde sırasıyla tasarruf sahibi, banka ve firma aşamalarında karşılaştığı yükler detaylı şekilde sunulmaktadır.

A) YP Mevduat

Tablo 1 ve Tablo 2’de yabancı para cinsinden mevduatın sırasıyla bankaya yatırılması ve banka tarafından kullanılabilir kaynak haline getirilmesi aşamalarında karşılaşılan yükler görülmektedir.

Tablo 1: YP Tasarruf sahibi aşaması (ABD doları)

	Anapara	Oran	Gelir / Gider
Tasarruf tutarı	1.000.000		
Faiz geliri		0,05	50.000
Gelir vergisi stopajı		0,18	9.000
Fon payı		0,10	900
Özel işlem vergisi(*)		0,00	0.0
Net getiri		0,04	40.100

(*) Özel işlem vergisi 1 milyon TL’dir. Mevduatın ortalama vadesi dikkate alınarak yılda 4 defa ödendiği varsayılmıştır. 4 milyon TL ortalama mevduat büyüklüğüne bölünerek efektif bir vergi oranı hesaplanmıştır.

Tablo 2: YP Banka aşaması (ABD doları)

	Anapara	Oran	Gelir / Gider
Kaynak olarak;			
Tasarruf tutarı	1.000.000		
Faiz gideri		0,050	50.000
Zorunlu karşılık tutarı	110.000	0,110	
Zorunlu karşılık getirisi		0,006	-605
Disponibilite tutarı	10.000	0,010	
Disponibilite getirisi		0,100	-1.000
T.mevduatı sigorta primi	10.000	0,010	10.000
BDDK kesintisi	175	0,000	175
Toplam maliyet			58.570
Kullanılabilir kaynak	869.825		
Kullanım olarak;			
Kredi verilebilecek tutar	869.825		
Faiz geliri		0,067	58.570
Bankanın karı		-	-

Görüldüğü gibi, banka tarafından verilen brüt yüzde 5 oranındaki faize karşılık kamusal yükler nedeniyle mudinin eline net yüzde 4 oranında bir getiri geçmektedir. Banka aşamasında ise tasarruflar üzerinden banka için kullanılabilir kaynağı kısıtlayan zorunlu karşılıkların yanı sıra prim ve harcamalara katılım kesintileri yapılmakta, bankanın mudiden topladığı 1.000.000 dolarlık mevduata karşılık kullanılabilir kaynağı 869.825 dolar olmaktadır. Böylece, bankanın vade

tarikhinde anapara ve faiz ödemelerini yapabilmesi için kullanılabilir kaynağını (kar ve operasyonel giderler ihmal edildiğinde) en az yüzde 6,7 oranında nemalandırması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3: YP Firma aşaması (Döviz kredisı) (ABD doları)

	Anapara	Oran	Gelir / Gider
Kredi miktarı	869.825		
Faiz gideri		0,067	58.570
BSMV		0,050	2.929
KKDF (anapara)		0,030	26.095
Damga vergisi (sözleşme)		0,0075	6.524
Damga vergisi (ipotek)		0,0075	6.524
İpotek harcı		0,0036	3.131
BSMV (sözl.damga v.)*		0,0500	163
Gider indirimi**		0,2270	4.387
Vergilerin gider yazılması***		0,3300	-14.970
Toplam maliyet		0,107	93.352

* Sözleşme damga vergisinin tamamı müşteriden alındığı için, bu tutar bankanın geliri olarak kabul edilmekte ve bu gelir üzerinden BSMV ödenmektedir.

** Yüzde 22,7 gider indirim oranı üzerinden yüzde 33 oranında kurumlar vergisi ödendiği varsayılmıştır.

*** Ödenen vergiler vergi matrahında gider olarak kabul edilmektedir.

Bu en az nemalandırma oranı, kullanılabilir kaynağın kredi olarak plase edilmesi durumunda, karşılaşılan vergi, fon ve harç maliyetleri nedeniyle, daha da yükselmektedir. Kullanılabilir kaynağın döviz kredisinde yüzde 10,7 (Tablo 3), dövize endekli kredide yüzde 10,3 (Tablo 4), off-shore şubelerden kullanılan kredide yüzde 7,5 (Tablo 5) ve ihracat taahhüdüne bağlı döviz kredisinde yüzde 7,2 (Tablo 6) oranında bir faiz ile kullanılması gereği ortaya çıkmaktadır

Tablo 4: Firma aşaması (Dövize endekli kredi*)**

	Anapara	Oran	Gelir / Gider
Kredi miktarı	869.825		
Faiz gideri		0,067	58.570
BSMV (faiz + kur farkı)		0,050	14.533
KKDF (faiz + kur farkı)		0,030	8.720
Damga vergisi (sözleşme)		0,0075	6.524
Damga vergisi (ipotek)		0,0075	6.524
İpotek harcı		0,0036	3.131
BSMV (sözl.damga v.)*		0,0500	163
Gider indirimi**		0,2270	4.387
Vergilerin gider yazılması****		0,3300	- 13.066
Toplam maliyet		0,103	89.486

* Sözleşme damga vergisinin tamamı müşteriden alındığı için, bu tutar bankanın geliri olarak kabul edilmekte ve bu gelir üzerinden BSMV ödenmektedir.

** Yüzde 22,7 gider indirim oranı üzerinden yüzde 33 oranında kurumlar vergisi ödendiği varsayılmıştır.

*** Kur artışı yüzde 25 olarak varsayılmıştır.

**** Ödenen vergiler vergi matrahında gider olarak kabul edilmektedir.

Tablo 5: Firma aşaması (Döviz kredisi, yurtdışı/offshore şube)

	Anapara	Oran	Gelir / Gider
Kredi miktarı	869.825		
Faiz gideri		0,067	58.570
BSMV		-	-
KKDF (anapara)		-	-
Damga Vergisi (sözleşme)***		-	-
Damga Vergisi (ipotek)		-	-
İpotek harcı		0,0036	3.131
BSMV (sözl.damga v.)*		-	-
Gider indirimi**		0,2270	4.387
Vergilerin gider yazılması****		0,3300	-1.033
Toplam maliyet		0,075	65.055

* Sözleşme damga vergisinin tamamı müşteriden alındığı için, bu tutar bankanın geliri olarak kabul edilmekte ve bu gelir üzerinden BSMV ödenmektedir.

** Yüzde 22,7 gider indirim oranı üzerinden yüzde 33 oranında kurumlar vergisi ödendiği varsayılmıştır.

*** Sözleşmenin yurtdışında imzalandığı varsayılmıştır.

**** Ödenen vergiler vergi matrahında gider olarak kabul edilmektedir.

Tablo 6: Firma aşaması (Döviz kredisi, ihracat taahhütü)

	Anapara	Oran	Gelir / Gider
Kredi miktarı	869.825		
Faiz gideri		0,067	58.570
BSMV		-	-
KKDF (anapara)		-	-
Damga vergisi (sözleşme)		-	-
Damga vergisi (ipotek)		-	-
İpotek harcı		-	-
BSMV (sözl.damga v.)*		-	-
Gider indirimi**		0,2270	4.387
Vergilerin gider yazılması***		-	-
Toplam maliyet		0,072	62.957

* Sözleşme damga vergisinin tamamı müşteriden alındığı için, bu tutar bankanın geliri olarak kabul edilmekte ve bu gelir üzerinden BSMV ödenmektedir.

** Yüzde 22,7 gider indirim oranı üzerinden yüzde 33 oranında kurumlar vergisi ödendiği varsayılmıştır.

*** Ödenen vergiler vergi matrahında gider olarak kabul edilmektedir.

Tasarruftan yatırıma giden süreçte yukarıda özetlenen maliyet yapısını ortaya çıkaran kamusal yükler ise değişik kredi türleri itibarıyla Tablo 7 – Tablo 10’da özetlenmiştir.

Tablo 7: YP Devlet aşaması (Döviz kredisi)			(ABD doları)
	Anapara	Oran	Gelir / Gider
Gelir vergisi stopajı			9.000
Fon payı			900
Özel işlem vergisi			0
Zorunlu karşılık tutarı	110.000		
Zorunlu karşılık getirisi			- 605
Disponibilite tutarı	10.000		
Disponibilite getirisi			-1.000
TMSF primi			10.000
BDDK payı			175
BSMV			3.092
KKDF			26.095
Damga vergisi			13.047
Harçlar			3.131
Gider ind. nedeniyle k.v.,net			-10.583
Elde edilen toplam net gelir			53.252
Kullanılan fon tutarı	120.000		

Tablo 8: Devlet aşaması (Döviz endeksli kredi)			(ABD doları)
	Anapara	Oran	Gelir / Gider
Gelir vergisi stopajı			9.000
Fon payı			900
Özel işlem vergisi			0
Zorunlu karşılık tutarı	110.000		
Zorunlu karşılık getirisi			- 605
Disponibilite tutarı	10.000		
Disponibilite getirisi			-1.000
TMSF primi			10.000
BDDK payı			175
BSMV			14.697
KKDF			8.720
Damga vergisi			13.047
Harçlar			3.131
Gider ind. nedeniyle k.v.,net			-8.679
Elde edilen toplam net gelir			49.386
Kullanılan fon tutarı	120.000		

Tablo 9: Devlet aşaması (Döviz kredisi, yurtdışı/offshore şube)			
	Anapara	Oran	Gelir / Gider
Gelir vergisi stopajı			9.000
Fon payı			900
Özel işlem vergisi			0
Zorunlu karşılık tutarı	110.000		
Zorunlu karşılık getirisi			- 605
Disponibilite tutarı	10.000		
Disponibilite getirisi			-1.000
TMSF primi			10.000
BDDK payı			175
BSMV			-
KKDF			-
Damga vergisi			-
Harçlar			3.131
Gider ind. nedeniyle k.v.,net			3.354
Elde edilen toplam net gelir			24.955
Kullanılan fon tutarı	120.000		

Tablo 10: Devlet aşaması (Döviz kredisi, ihracat taahhüdü)

	Anapara	Oran	Gelir / Gider
Gelir vergisi stopajı			9.000
Fon payı			900
Özel işlem vergisi			0
Zorunlu karşılık tutarı	110.000		
Zorunlu karşılık getirisi			- 605
Disponibilite tutarı	10.000		
Disponibilite getirisi			-1.000
TMSF primi			10.000
BDDK payı			175
BSMV			-
KKDF			-
Damga vergisi			-
Harçlar			-
Gider ind. nedeniyle k.v.,net			4.387
Elde edilen toplam net gelir			22.857
Kullanılan fon tutarı	120.000		

B) YP ÖFK Fonları

Mevduattan krediye giden süreçte karşılaşılan maliyet yapısına benzer bir yapı özel finans kurumlarınca toplanan katılma fonlarının yatırımcılara kullanılması sürecinde de ortaya çıkmaktadır. Tablo 11’de görüldüğü gibi, tasarruf sahibinden brüt yüzde 5 kar payı ile toplanan kaynak karşılığında tasarruf sahibinin eline net yüzde 4’lük bir getiri geçerken, Tablo 12 zorunlu karşılık ve çeşitli kesintiler nedeniyle özel finans kurumunun elinde kalan 879.825 liralık kullanılabilir kaynağın en az yüzde 6,8’lik bir getiri oranı ile nemalandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 11: Tasarruf sahibi aşaması (ÖFK) (ABD doları)

	Anapara	Oran	Gelir / Gider
Tasarruf tutarı	1,000,000		
Kar payı geliri		0.050	50,000
Gelir vergisi stopajı		0.180	9,000
Fon payı		0.100	900
Özel işlem vergisi(1)		0.000	0.0
Net getiri		0.040	40,100

(1) Özel işlem vergisi 1 milyon TL’dir. Mevduatın ortalama vadesi dikkate alınarak yılda 4 defa ödendiği varsayılmıştır.

4 milyon TL ortalama mevduat büyüklüğüne bölünerek zımni bir vergi oranı hesaplanmıştır.

Tablo 12: ÖFK aşaması (ABD doları)

	Anapara	Oran	Gelir / Gider
Kaynak olarak;			
Tasarruf tutarı	1,000,000		
Kar payı		0.050	50,000
Zorunlu karşılık tutarı	110,000	0.110	
Zorunlu karşılık getirisi		-	-
Disponibilite tutarı	-	-	-
Disponibilite getirisi		-	-
Güvence fonu	10,000	0.010	10,000
BDDK kesintisi	175	0.000	175
Toplam maliyet			60,175
Kullanılabilir kaynak	879,825		
Kullanım olarak;			
Kredi verilebilecek tutar	879,825		
Kar payı		0.068	60,175
Bankanın karı		-	-

Özel finans kurumunun kullanılabilir kaynağı dövize endeksli kredi olarak plase etmesi durumunda ise, Tablo 13'de görüldüğü gibi, yatırımcıya yansıyan asgari maliyet yüzde 10,4'e yükselmektedir.

Tablo 13: Firma aşaması (ÖFK- Döviz endeksli kredi)

	Anapara	Oran	Gelir / Gider
Kredi miktarı	879,825		
Kar payı		0.068	60,175
BSMV (faiz + kur farkı)		0.050	14,759
KKDF (faiz + kur farkı)		0.030	8,855
Damga vergisi (sözleşme)		0.0075	6,599
Damga vergisi (ipotek)		0.0075	6,599
İpotek harcı		0.0036	3,167
BSMV (sözl.damga v.)*		0.0500	165
Gider indirimi**		0.2270	4,508
Vergilerin gider yazılması****		0.3300	-13,247
Toplam maliyet		0.104	91,579

* Sözleşme damga vergisinin tamamı müşteriden alındığı için, bu tutar bankanın geliri olarak kabul edilmekte ve bu gelir üzerinden BSMV ödenmektedir.

** Yüzde 22,7 gider indirim oranı üzerinden yüzde 33 oranında kurumlar vergisi ödendiği varsayılmıştır.

*** Kur artışı yüzde 25 olarak varsayılmıştır.

**** Ödenen vergiler vergi matrahında gider olarak kabul edilmektedir.

Süreçte kamunun geçici şekilde elinde tuttuğu veya gelir olarak elde ettiği kaynak ise Tablo 14'de özetlenmiştir.

Tablo 14: Devlet aşaması (ÖFK - Dövizle endeksli kredi)

	Anapara	Gelir / Gider
Gelir vergisi stopajı		9,000
Fon payı		900
Özel işlem vergisi		0
Zorunlu karşılık tutarı	110,000	
Zorunlu karşılık getirisi		-
Disponibilite tutarı	-	
Disponibilite getirisi		-
TMSF primi		10,000
BDDK payı		175
BSMV		14,924
KKDF		8,855
Damga vergisi		13,197
Harçlar		3,167
Gider ind. nedeniyle k.v.,net		-8,740
Elde edilen toplam net gelir		51,479
Kullanılan fon tutarı	110,000	

Ek 2: Bankacılık Ürün ve İşlemleri Üzerindeki Kamusal Yükler

A) KURULUŞ VE SERMAYE ARTIRIMI İŞLEMLERİ ÜZERİNDEKİ KAMUSAL YÜKLER

	Ortakların Sermaye			
	Kuruluş	Artırması	Halka Arz	Şube Açılması
Miktar (Sermaye tutarı veya açılan şube sayısı)	20,000,000,000,000	1,000,000	1,000,000	1
Finansal faaliyet izni harcı	41,721,950,000	0	0	8,344,340,000
Damga vergisi oranı (%) :	0.5	0	0	0
Damga vergisi tutarı :	31,700,000,000	0	0	0
Tüketiciyi koruma fonu (%) :	0.1	0.1	0.1	0
Tüketiciyi koruma fonu tutarı :	20,000,000,000	1,000	1,000	0
Sermaye Piyasası Kurulu ücreti (%) :	0	0	0.2	0
Kota alma ücreti (%) :	0	0	0.1	0
Eğitime katkı payı (%) :	0	0	0.025	0
Özel işlem vergisi (%) :	0	0	0.025	0
Sermaye Piyasası Kurulu ücreti tutarı :	0	0	2,000	0
Kota alma ücreti tutarı :	0	0	1,000	0
Eğitime katkı payı tutarı (SPK ücreti üzerinden) :	0	0	500	0
Özel işlem vergisi tutarı (SPK ücreti üzerinden) :	0	0	500	0
Eğitime katkı payı tutarı (kota alma ücreti üzerinden) :	0	0	250	0
Özel işlem vergisi tutarı (kota alma ücreti üzerinden) :	0	0	250	0
Sisteme giriş fonu	2,000,000,000,000	0	0	0
Toplam kamusal yükümlülük :	2,093,421,950,000	1,000	5,500	8,344,340,000
Toplam kamusal yükümlülük oranı (%) :	10.5	0.1	0.55	-

B) MEVDUAT TOPLAMA İŞLEMİ ÜZERİNDEKİ KAMUSAL YÜKLER

DTH

Tasarruf Mevduatı	Off-shore Şube (Türkiye'den Kabul Edilen Mevduat)		Off-shore Şube (Türkiye Dışından Kabul Edilen Mevduat)		ÖFK Cari Hesapları
	Yurt İçi Şube	ABD doları	ABD doları	ABD doları	
Para Birimi :	TL	ABD doları	ABD doları	ABD doları	TL
Mevduat Anaparası :	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000
Vade (gün) :	365	365	365	365	365
Basit Faiz Oranı (%) :	46	5.0	5.0	5.0	46
Brüt Faiz :	460,000	50,000	50,000	50,000	460,000
Gelir Vergisi Stopaj Oranı (%) :	16	18	0	0	16
Fon Payı (%) :	10	10	0	0	10
Gelir Vergisi Stopaj Tutarı :	73,600	9,000	0	0	73,600
Fon Payı :	7,360	900	0	0	7,360
Özel İşlem Vergisi (Maktu) (*) :	422	0.00	0.00	0.00	422
Mudiye Ödenecek Net Faiz Tutarı :	378,618	40,100	50,000	50,000	378,618
MMK Oranı (%) :	6	11	11	0	6
MMK Tutarı :	60,000	110,000	110,000	0	60,000
MMK'ya Ödenen Faiz Oranı (%) :	25	0.60	0.60	0.00	0
MMK için Ödenen Faiz Tutarı :	15,000	660	660	0	0
Disponibilite Oranı (DİBS) (%) :	4	1	1	0	0
Disponibilite Tutarı :	40,000	10,000	10,000	0	0
Disponibilite İçin Ödenen (DİBS) Faiz Oranı (%) :	56	10	10	0	0
Disponibilite için Ödenen Faiz Tutarı :	22,400	1,000	1,000	0	0
TMSF Primi (%) (*) :	1.0	1.0	0.0	0.0	1.0
TMSF Primi Tutarı :	10,000	10,000	0	0	10,000
BDDK Masraflarına Katılma Payı Oranı (%) :	0.0175	0.0175	0.0175	0.0175	0.0175
BDDK Masraflarına Katılma Payı Tutarı :	175	175	175	175	175
Bankaca Kullanılabilir Kaynak :	889,825	869,825	879,825	999,825	929,825
Müşteriye Ödenen Net Faiz Tutarı :	378,618	40,100	50,000	50,000	378,618
Müşteri Üzerindeki Kamusal Yükler :	81,382	9,900	0.0	0	81,382
Banka Açısından Kaynak Toplama Maliyeti :	432,775	58,515	48,515	50,175	470,175
- Faiz	460,000	50,000	50,000	50,000	460,000
- Kamusal Yükümlülükler	-27,225	8,515	-1,485	175	10,175
Mevduat Toplama İşlemi Üzerindeki Toplam Kamusal Yük :	54,157	18,415	-1,485	175	91,557
Mevduat Toplama İşlemi Üzerindeki Toplam Kamusal Yük (%) :	5.4	1.8	-0.1	0.0	9.2
Kamunun Yaptığı Net Gelir Tahsilatı :	54,157	18,415	-1,485	175	91,557
- Gelir vergisi stopajı :	73,600	9,000	0	0	73,600
- Gelir vergisi stopajı üzerinden fon payı :	7,360	900	0	0	7,360
- Özel işlem vergisi	422	0.0	0.0	0.0	422
- TMSF sigorta primi	10,000	10,000	0	0	10,000
- BDDK katılım payı	175	175	175	175	175
- MMK getirisi	-15,000	-660	-660	0	0
- Disponibilite getirisi	-22,400	-1,000	-1,000	0	0
Tasarruf Sahibinin Elde Ettiği Net Faiz Oranı (%)	37.9	4.0	5.0	5.0	37.9
Yükler Nedeniyle Bankanın Mudiye Ödediği Faiz Oranı (%)	46.0	5.0	5.0	5.0	46.0
Bankanın Kullanılabilir Kaynak Maliyet Oranı (%)	48.6	6.7	5.5	5.0	50.6

(*) Özel işlem vergisi 1 milyon TL'dir. Mevduatın ortalama vadesi dikkate alınarak yılda 4 defa ödendiği varsayılmıştır. 4 milyon TL ortalama mevduat büyüklüğüne bölünerek zımni bir vergi oranı hesaplanmıştır.

C) NAKDİ KREDİLER ÜZERİNDEKİ KAMUSAL YÜKLER

	TL Kredi	Döviz Kredisi		Döviz Kredisi (***)	Döviz End. Kredi (****)	Döv. End. Kred. (Taks.) (****)	Taksitli Ticari Kredi	Ferdî Kredi	Otomobil Kredisi	Konut Kredisi	Konut Geliş. Kredisi	GSM Tipi Krediler		
		Yurt İçi Şube											Off-shore Şube	
		TL	ABD doları										ABD doları	ABD doları
Para Birimi :	TL	ABD doları	ABD doları	ABD doları	ABD doları	ABD doları	TL	TL	TL	TL	TL	ABD doları		
Tutarı :	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000		
Faiz / Komisyon Oranı / Kar Payı (%) :	60	5	5	5	8	0.6	5	60	5	5	5	1.5		
Vade (ay) :	12	12	12	6	12	12	12	12	-	-	-	-		
Teminat / İpotek Tutarı (*) :	1,000,000	1,000,000	1,000,000	0	1,000,000	1,000,000	0	0	0	0	0	1,000,000		
Faiz / Kar Payı Tutarı :	600,000	50,000	50,000	25,000	80,000	39,460	358,063	358,063	358,063	355,297	358,063	26,250		
Damga Vergisi Oranı (%) :	0.75	0.75	0.00	0.60	0.75	0.75	0.75	0.75	0.75	0.75	0.75	0.75		
Damga Vergisi Tutarı (Sözleşme) :	7,500	7,500	0	6,000	7,500	7,500	7,500	7,500	7,500	7,500	7,500	7,500		
Damga Vergisi Tutarı (İpotek) :	7,500	7,500	7,500	0	7,500	7,500	0	0	0	0	0	7,500		
Damga Vergisi Tutarı (Akreditif) (%0,45) :	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4,500		
İpotek Harcı Oranı (%) :	0.36	0.36	0.36	0.36	0.36	0.36	0.36	0.36	0.36	0.36	0.36	0.36		
İpotek Harcı Tutarı :	3,600	3,600	3,600	0	3,600	3,600	0	0	0	0	0	3,600		
KKDF Oranı (%) :	3	3	0	3	3	3	3	10	10	0	10	0		
KKDF Tutarı :	18,000	30,000	0	30,000	2,400	1,184	10,742	35,806	35,806	0	35,806	0		
KKDF Tutarı (Kur Farkı Üzerinden) :	0	0	0	0	6,000	6,000	0	0	0	0	0	0		
BSMV Oranı (%) :	5	5	0	5	5	5	5	5	5	5	5	5		
BSMV Tutarı (Faiz / Komisyon Üzerinden) :	30,000	2,500	0	1,250	4,000	1,973	17,903	17,903	17,903	17,765	17,903	1,313		
BSMV Tutarı (Kur Farkı Üzerinden) :	0	0	0	0	10,000	10,000	0	0	0	0	0	0		
BSMV Tutarı (Damga vergisi üzerinden) (**):	188	188	0	150	188	188	188	188	188	188	188	413		
KKDF Cezası (%110)	0	0	0	63,000	0	0	0	0	0	0	0	0		
BSMV Cezası (%7)	0	0	0	1,498	0	0	0	0	0	0	0	0		
Banka Tarafından Alınan Net Faiz :	600,000	50,000	50,000	25,000	80,000	39,460	358,063	358,063	358,063	355,297	358,063	26,250		
Müşteri Üzerindeki Toplam Maliyet :	666,788	101,288	61,100	126,898	121,188	77,404	394,395	419,460	419,460	380,749	419,460	51,075		
- Faiz	600,000	50,000	50,000	25,000	80,000	39,460	358,063	358,063	358,063	355,297	358,063	26,250		
- Kamusal Yükümlülükler	66,788	51,288	11,100	101,898	41,188	37,944	36,333	61,397	61,397	25,452	61,397	24,825		
Müşteri Üzerindeki Toplam Maliyet Oranı (%) :	66.7	10.1	6.1	12.7	12.1	7.7	39.4	41.9	41.9	38.1	41.9	5.1		
- Faiz	60.0	5.0	5.0	2.5	8.0	3.9	35.8	35.8	35.8	35.5	35.8	2.6		
- Kamusal Yükümlülükler	6.7	5.1	1.1	10.2	4.1	3.8	3.6	6.1	6.1	2.5	6.1	2.5		
Kamunun Yaptığı Net Gelir Tahsilatı :	66,788	51,288	11,100	101,898	41,188	37,944	36,333	61,397	61,397	25,452	61,397	24,825		
- Damga Vergisi	15,000	15,000	7,500	6,000	15,000	15,000	7,500	7,500	7,500	7,500	7,500	19,500		
- Harç	3,600	3,600	3,600	0	3,600	3,600	0	0	0	0	0	3,600		
- KKDF Kesintisi	18,000	30,000	0	93,000	8,400	7,184	10,742	35,806	35,806	0	35,806	0		
- BSMV	30,188	2,688	0	2,898	14,188	12,161	18,091	18,091	18,091	17,952	18,091	1,725		

(*) Kredi anapara tutarına eşit bir teminat / ipotek alındığı varsayılmıştır.

(**) Sözleşme tutarı üzerinden tabakkuk eden damga vergisinin bankanın yükümlülüğündeki yarısının müşteriden ücret olarak alındığı varsayılarak müşteriden alınan tutar üzerinden BSMV tabakkuk ettirilmiştir.

(***) İhracat taahhüdü yerine getirilmemiş döviz kredisinde oluşan vergi ve fonları göstermektedir. Ödemelerin borcun vade tarihinden 1 yıl sonra yapıldığı varsayılmıştır. Mercut yıllık gecikme cezası oranı KKDF için %110, BSMV için %7'dir.

Kur artışları dikkate alınmamıştır.

(****) Kurun bir yıllık süre içerisinde %25'lik artış ile 1.600.000 liradan 2.000.000 liraya yükseldiği varsayılmıştır.

D) ÖFK'LAR TARAFINDAN KULLANDIRILAN FONLAR ÜZERİNDEKİ KAMUSAL YÜKLER

	ÖFK Fonları		Döviz Cinsinden	Döviz Endeksli	Döviz Endeksli
	(Kurumsal)	(Bireysel)	ÖFK Fonları	ÖFK Fonları	ÖFK Fonları
	(Kurumsal)	(Bireysel)		(Kurumsal)	(Bireysel)
Para Birimi :	TL	TL	ABD doları	TL	TL
Tutarı :	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000
Faiz / Komisyon Oranı / Kar Payı (%) :	50	50	5	5	5
Vade (ay) :	12	12	12	12	12
Teminat / İpotek Tutarı (*) :	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000
Faiz / Kar Payı Tutarı :	500,000	500,000	50,000	50,000	50,000
Damga Vergisi Oranı (%) :	0.75	0.75	0.75	0.75	0.75
Damga Vergisi Tutarı (Sözleşme) :	7,500	7,500	7,500	7,500	7,500
Damga Vergisi Tutarı (İpotek) :	7,500	7,500	7,500	7,500	7,500
Damga Vergisi Tutarı (Akreditlet) (%0,45) :	0	0	0	0	0
İpotek Harcı Oranı (%) :	0.36	0.36	0.36	0.36	0.36
İpotek Harcı Tutarı :	3,600	3,600	3,600	3,600	3,600
KKDF Oranı (%) :	3	10	3	3	10
KKDF Tutarı :	15,000	50,000	30,000	1,500	5,000
KKDF Tutarı (Kur Farkı Üzerinden) :	0	0	0	6,000	20,000
BSMV Oranı (%) :	5	5	5	5	5
BSMV Tutarı (Faiz / Komisyon Üzerinden) :	25,000	25,000	2,500	2,500	2,500
BSMV Tutarı (Kur Farkı Üzerinden) :	0	0	0	10,000	10,000
BSMV Tutarı (Damga vergisi üzerinden) (**):	188	188	188	188	188
KKDF Cezası (%110)	0	0	0	0	0
BSMV Cezası (%7)	0	0	0	0	0
Banka Tarafından Alınan Net Faiz :	500,000	500,000	50,000	50,000	50,000
Müşteri Üzerindeki Toplam Maliyet :	558,788	593,788	101,288	88,788	106,288
- Faiz	500,000	500,000	50,000	50,000	50,000
- Kamusal Yükümlülükler	58,788	93,788	51,288	38,788	56,288
Müşteri Üzerindeki Toplam Maliyet Oranı (%) :	55.9	59.4	10.1	8.9	10.6
- Faiz	50.0	50.0	5.0	5.0	5.0
- Kamusal Yükümlülükler	5.9	9.4	5.1	3.9	5.6
Kamunun Yaptığı Net Gelir Tahsilatı :	58,788	93,788	51,288	38,788	56,288
- Damga Vergisi	15,000	15,000	15,000	15,000	15,000
- Harç	3,600	3,600	3,600	3,600	3,600
- KKDF Kesintisi	15,000	50,000	30,000	7,500	25,000
- BSMV	25,188	25,188	2,688	12,688	12,688

(*) Kullanılan fon ana para tutarına eşit bir teminat / ipotek alındığı varsayılmıştır.

(**) Sözleşme tutarı üzerinden tabakelike eden damga vergisinin bankanın yükümlülüğündeki yarısının müşteriden ücret olarak alındığı varsayılarak müşteriden alınan tutar üzerinden BSMV tabakelike ettirilmiştir.

E) GAYRİNAKDİ KREDİLER ÜZERİNDEKİ KAMUSAL YÜKLER

İşlemin Türü :	TL Teminat	Akreditif (***)		Harici Garanti	Kabul Kredisi	HERMES
	Mektubu	Off-shore				Tipi Krediler
		Yurt İçi Şube	Şube			
Para Birimi :	TL	ABD doları	ABD doları	ABD doları	ABD doları	ABD doları
Tutarı :	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000
Vade (ay) :	12	12	12	12	12	36
Komisyon Oranı (%) :	4	4	4	4	4	1.5
Teminat / İpotek Tutarı (*) :	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000
Damga Vergisi Oranı (%) :	0.75	0.75	0.00	0.75	0.75	0.75
Damga Vergisi Tutarı (Sözleşme) :	7,500	7,500	0	7,500	7,500	7,500
Damga Vergisi Tutarı (İpotek) :	7,500	7,500	7,500	7,500	7,500	0
Damga Vergisi Tutarı (Mektup / Garanti / Poliçe Tutarı) :	7,500	0	0	7,500	7,500	0
Damga Vergisi Tutarı (Akreditif tutarı) (%0,45) :	0	4,500	0	0	0	4,500
Damga Vergisi Tutarı (Müşteri Talimat Yazısı) :	0	0.2	0	0	0.2	0.0
Damga Vergisi Tutarı (İbra Yazısı) :	0	0.2	0	0	0.2	0.0
Damga Vergisi Tutarı (Teklifname) :	0	0.8	0	0	0.8	0.0
Damga Vergisi Tutarı (Transfer mesajı) :	0	0	0	0	0.3	0.0
Damga Vergisi Tutarı (Dövizli ödeme başvurusu) :	0	0	0	0	0.2	0.0
İpotek Harcı Oranı (%) :	0.36	0.36	0.36	0.36	0.36	0.36
İpotek Harcı Tutarı :	3,600	3,600	3,600	3,600	3,600	3,600
Komisyon Tutarı :	40,000	40,000	40,000	40,000	40,000	27,250
BSMV Oranı (%) :	5	5	0	5	5	5
BSMV Tutarı (Komisyon Üzerinden) :	2,000	2,000	0	2,000	2,000	1,363
BSMV (Kambiyo gider vergisi) (%0,1) :	0	0	0	0	1000	0
BSMV Tutarı (Damga vergisi üzerinden) (***) :	563	413	0	375	375	413
Müşteri Üzerindeki Toplam Maliyet :	68,663	65,514	51,100	68,475	69,476	44,625
- Komisyon	40,000	40,000	40,000	40,000	40,000	27,250
- Kamusal Yükümlülükler	28,663	25,514	11,100	28,475	29,476	17,375
Müşteri Üzerindeki Toplam Maliyet Oranı (%) :	6.9	6.6	5.1	6.8	6.9	4.5
- Komisyon	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0	2.7
- Kamusal Yükümlülükler	2.9	2.6	1.1	2.8	2.9	1.7

(*) Kredi ana para tutarına eşit bir teminat / ipotek alındığı varsayılmıştır.

(**) Sözleşme damga vergisinin yarısı, akreditif, keşid ve diğer işlem damga vergilerinin tamamı banka tarafından ödenmesi gerekirken, müşteriden alındığı için gelir sayılmakta ve bu gelir üzerinden BSMV ödenmektedir.

(***) 1 ABD doları = 1.700.000 kabul edilmiştir.

F) DİBS İŞLEMLERİ ÜZERİNDEKİ KAMUSAL YÜKLER

	DİBS ALIMI		DİBS SATIŞI			
	İMKB Tahvil Piyasasından	İMKB Dışı İkincil Piyasadan / Müşteriden	İMKB'den Alınanlar		İMKB Dışından Alınanlar	
			İMKB	İMKB Dışı	İMKB	İMKB Dışı
Fiyat :	963,188	963,188	963,211	963,211	963,274	963,274
Faiz (%) :	45	45	44.97	44.97	45	45
Vade (Gün) :	31	31	31	31	31	31
Vade Sonu Değeri :	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000
İMKB Kotasyon / Tescil Ücreti Oranı (%) :	0.0015	0.0045	0.0015	0.0045	0.0015	0.0045
Eğitime Katkı Payı Oranı (%) :	0.000375	0.001125	0.000375	0.001125	0.000375	0.001125
Özel İşlem Vergisi Oranı (%) :	0.000375	0.001125	0.000375	0.001125	0.000375	0.001125
Komisyon + EKP + ÖİV (%) :	0.00225	0.00675	0.00225	0.00675	0.00225	0.0068
Faiz Tutarı :	36,812	36,812	36,789	36,789	36,726	36,726
Müşterinin Faiz Geliri Üzerinden Stopaj (%40):	0	0	0	0	0	0
Gelir Vergisi Üzerinden Fon Payı (%40):	0	0	0	0	0	0
İMKB Kotasyon / Tescil Ücreti Tutarı :	14.45	43.34	14.45	43.34	14.45	43.35
EKP + ÖİV Tutarı :	7.22	21.67	7.22	21.67	7.22	21.67
Net Faiz Tutarı :	36,791	36,747	36,767	36,724	36,704	36,661
Banka Açısından Toplam Maliyet :	21.67	65.02	21.67	65.02	21.67	65.02
- Faiz Üzerinden Gelir Vergisi + Fon	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
- Kotasyon Ücreti	14.45	43.34	14.45	43.34	14.45	43.35
- EKP + ÖİV	7.22	21.67	7.22	21.67	7.22	21.67
Banka Açısından Toplam Maliyet (%) :	0.002	0.007	0.002	0.007	0.002	0.007
- Faiz Üzerinden Gelir Vergisi + Fon	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
- Kotasyon Ücreti	0.002	0.005	0.002	0.005	0.002	0.005
- EKP + ÖİV	0.001	0.002	0.001	0.002	0.001	0.002

G) PARA PİYASASI İŞLEMLERİ ÜZERİNDEKİ KAMUSAL NİTELİKLİ MALİ YÜKLER

	TCMB			İMKB	İKİNCİL PİYASA	İKİNCİL PİYASA	PARA SATIŞI
	İNTERBANK	İNTERBANK	GÜN İÇİ LİMİT	TAKASBANK	TL	ABD DOLARI	İMKB
Anapara (*):	100,000,000,000	100,000,000,000	100,000,000,000	100,000,000,000	100,000,000,000	1,000,000	100,000,000,000
Faiz (%):	44	44	0	44	44	4.00	44
Gün :	1	7	0	7	1	7	91
Yıl Gün Sayı :	360	360	360	360	360	360	365
İMKB / TCMB Komisyon Oranı (%):	0.0048	0.0048	0.0048	0.002	0	0	0.003
Eğitime Katkı Payı Oranı (%):	0	0	0	0	0	0	0.00075
Özel İşlem Vergisi Oranı (%):	0	0	0	0	0	0.59	0.00075
Komisyon + EKP + ÖİV (%):	0.0048	0.0048	0.0048	0.002	0	0.59	0
Faiz Tutarı :	122,222,222	855,555,556	0	855,555,556	122,222,222	778	10,969,863,014
Müşterinin Faiz Geliri Üzerinden Stopaj Oranı (%):	0	0	0	16	0	0	10
Gelir Vergisi Üzerinden Fon Payı (%):	0	0	0	10	0	0	10
Müşterinin Faiz Geliri Üzerinden Stopaj :	0	0	0	136,888,889	0	0	1,096,986,301
Gelir Vergisi Üzerinden Fon Payı :	0	0	0	13,688,889	0	0	109,698,630
Swift Masrafı (%):	0	0	0	0	0	0.000075	0
Muhabir Masrafı (%):	0	0	0	0	0	0.00025	0
Swift Masrafı :	0	0	0	0	0	0.75	0
Muhabir Masrafı :	0	0	0	0	0	2.5	0
Komisyon tutarı :	4,800,000	4,800,000	4,800,000	2,000,000	0	0	3,000,000
EKP + ÖİV Tutarı :	1,000,000	1,000,000	0	1,000,000	1,000,000	0.59	1,500,000
EFT Komisyonu (%0,0025)	2,500,000	2,500,000	2,500,000	2,500,000	2,500,000	0	2,500,000
Komisyonlar üzerinden BSMV (% 5):	365,000	365,000	365,000	125,000	125,000	0	125,000
Faiz üzerinden BSMV (%4):	1,222,222	8,555,556	0	8,555,556	1,222,222	8	0
Borç Verenine Aldığı Net Faiz :	122,222,222	855,555,556	4,800,000	699,352,778	118,597,222	777	9,756,053,082
Borçlanana Üzerindeki Maliyet :	132,109,444	872,776,111	7,665,000	868,736,111	126,069,444	786	10,976,988,014
- Faiz ve Komisyon	129,522,222	862,855,556	7,300,000	860,055,556	124,722,222	778	10,975,363,014
- Kamusal Yükümlülükler (**)	2,587,222	9,920,556	365,000	8,680,556	1,347,222	8	1,625,000
İşlem Üzerindeki Toplam Yük:	9,887,222	17,220,556	2,865,000	169,383,333	7,472,222	8	1,220,934,932
- Komisyon	7,300,000	7,300,000	2,500,000	9,000,000	5,000,000	0	11,000,000
- Kamusal Yükümlülükler (**)	2,587,222	9,920,556	365,000	160,383,333	2,472,222	8	1,209,934,932
İşlem Üzerindeki Toplam Yük (%):	0.010	0.017	0.00287	0.169	0.007	0.001	1.221
- Komisyon	0.007	0.007	0.00250	0.009	0.005	0.000	0.011
- Kamusal Yükümlülükler (**)	0.003	0.010	0.00037	0.160	0.002	0.001	1.210

(*) Bu işlemler nitelikleri gereği büyük tutarlar halinde gerçekleştirildiğinden, örnekler 100 milyar TL üzerinden hazırlanmıştır.

(**) Vergi ve fon adı altında olanlar ile İMKB repo piyasası dışında yapılan işlemlerden alınan tesvil ücretleri bu kapsamda yer almaktadır. TCMB tarafından EFT ve İMKB tarafından kotasyon işlemleri karşılığında alınan komisyon ve ücretler

"faiz ve komisyon" kaleminde yer almaktadır.

H) REPO İŞLEMLERİ ÜZERİNDEKİ KAMUSAL YÜKLER

	İMKB		İMKB DIŞI			
	REPO (O/N)	REPO (Vadeh)	REPO (O/N)	REPO (Vadeh)	REPO (O/N)	REPO (Vadeh)
	(Müşteriler ve Kuruluşlar)	(Müşteriler ve Kuruluşlar)	Müşteriler	Müşteriler	Kuruluşlar	Kuruluşlar
Anapara (*):	100,000,000,000	100,000,000,000	100,000,000,000	100,000,000,000	100,000,000,000	100,000,000,000
Faiz (%):	44	44	44	44	44	44
Gün :	1	91	1	91	1	91
Yıl Gün Sayı :	365	365	365	365	365	365
İMKB / TCMB Komisyon Oranı (%):	0.00075	0.003	0.0015	0.006	0.0029	0.009
Eğitime Katkı Payı Oranı (%):	0.0001875	0.00075	0.0004	0.0015	0.0007	0.0023
Özel İşlem Vergisi Oranı (%):	0.0001875	0.00075	0.0004	0.0015	0.0007	0.0023
Komisyon + EKP + ÖİV (%):	0.001125	0.0045	0.0023	0.009	0.0044	0.014
Faiz Tutan :	120,547,945	10,969,863,014	120,547,945	10,969,863,014	120,547,945	10,969,863,014
Müşterinin Faiz Geliri Üzerinden Stopaj Oranı (%):	20	20	20	20	20	20
Gelir Vergisi Üzerinden Fon Payı (%):	10	10	10	10	10	10
Müşterinin Faiz Geliri Üzerinden Stopaj :	24,109,589	2,193,972,603	24,109,589	2,193,972,603	24,109,589	2,193,972,603
Gelir Vergisi Üzerinden Fon Payı :	2,410,959	219,397,260	2,410,959	219,397,260	2,410,959	219,397,260
Swift Masrafı (%):	0	0	0	0	0	0
Muhabir Masrafı (%):	0	0	0	0	0	0
Swift Masrafı :	0	0	0	0	0	0
Muhabir Masrafı :	0	0	0	0	0	0
Komisyon tutarı :	750,000	3,000,000	1,500,000	6,000,000	2,925,000	9,000,000
EKP + ÖİV Tutan :	375,000	1,500,000	750,000	3,000,000	1,462,500	4,500,000
EFT Komisyonu (%4,0025)	2,500,000	2,500,000	2,500,000	2,500,000	2,500,000	2,500,000
Komisyonlar üzerinden BSMV (% 5) :	125,000	125,000	125,000	125,000	125,000	125,000
Faiz üzerinden BSMV (%4) :	1,205,479	109,698,630	1,205,479	109,698,630	1,205,479	109,698,630
Borç Veren Aldığı Net Faiz :	90,277,397	8,549,368,151	89,152,397	8,544,868,151	87,014,897	8,540,368,151
Borçlanan Üzerindeki Maliyet :	125,503,425	11,086,686,644	126,628,425	11,091,186,644	128,765,925	11,095,686,644
- Faiz ve Komisyon	123,797,945	10,975,363,014	124,547,945	10,978,363,014	125,972,945	10,981,363,014
- Kamusal Yükümlülükler (**)	1,705,479	111,323,630	2,080,479	112,823,630	2,792,979	114,323,630
İşlem Üzerindeki Toplam Yük:	35,226,027	2,537,318,493	37,476,027	2,546,318,493	41,751,027	2,555,318,493
- Komisyon	6,500,000	11,000,000	8,000,000	17,000,000	10,850,000	23,000,000
- Kamusal Yükümlülükler (**)	28,726,027	2,526,318,493	29,476,027	2,529,318,493	30,901,027	2,532,318,493
İşlem Üzerindeki Toplam Yük (%):	0.035	2.537	0.037	2.546	0.042	2.555
- Komisyon	0.007	0.011	0.008	0.017	0.011	0.023
- Kamusal Yükümlülükler (**)	0.029	2.526	0.029	2.529	0.031	2.532

(*) Bu işlemler nitelikleri gereği büyük tutarlar halinde gerçekleştirildiğinden, örnekler 100 milyar TL üzerinden hazırlanmıştır.

(**) Vergi ve fon adı altında olanlar ile İMKB repo piyasası dışında yapılan işlemlerden alınan tescil ücretleri bu kapsamda yer almaktadır. TCMB tarafından EFT ve İMKB tarafından komisyon işlemleri karşılığında alınan komisyon ve ücretler

"faiz ve komisyon" kaleminde yer almaktadır.

I) RİSK YÖNETİMİ ARAÇLARI ÜZERİNDEKİ KAMUSAL YÜKLER

	FUTURES SÖZLEŞMESİ (EUR / USD)	OPSİYON SÖZLEŞMESİ (EUR / USD)
İşlemin Cinsi :	ABD doları	EURO
Kontrat / İşlem Miktarı :	200,000	1,000,000
Alış Fiyatı / Spot Fiyat :	1.08	1.0775
1 Ay Sonraki İşlem Fiyatı :	-	1.0750
Put (Satma) Opsiyonu Fiyatı :	-	1.0899
Opsiyon Primi :	-	0.0124
Alış Tutarı :	216,000	12,400
Broker + Borsa Komisyonu (Maktu) :	10	9.28
Banka Maliyeti :	216,010	12,409
ABD doları kuru :	1,700,000	1,700,000
EURO kuru :	1,831,750	1,831,750
Banka Maliyeti (TL) :	367,217,000,000	22,730,700,000
Satış Fiyatı :	1.08	0.0124
Satış Tutarı :	216,000	12,400
Banka Komisyonu :	25	23.2
Müşteri Maliyeti :	216,025	12,423.2
Müşteri Maliyeti (TL) :	367,242,500,000	22,756,196,600
Banka Geliri :	216,025	12,423
Banka Maliyeti :	216,010	12,409
Net Banka Geliri :	15.0	13.9
Net Banka Geliri (TL) :	25,500,000	25,496,600
BSMV Oranı (%) :	1	1
BSMV Maliyeti (TL) :	255,000	254,966
Net Banka Getirisi (TL) :	25,245,000	25,241,634
Net Banka Getirisi :	14.85	14.85
Toplam Kamusal Yükümlülükler (TL) :	255,000	254,966
Kamusal Yükümlülüklerin İşleme Oranı (%) :	0.000069	0.001122

J) BORÇ SENEDİ İHRACI ÜZERİNDEKİ KAMUSAL YÜKLER

	<u>Tahvil - Bono İhracı</u>	<u>VDMK İhracı</u>
Fiyat :	624,359	624,359
Faiz (%) :	61	61
Vade (Gün) :	360	360
Vade Sonu Değeri :	1,000,000	1,000,000
Brüt Faiz Tutarı :	375,641	375,641
Damga Vergisi Oranı (%) :	0.6	0.6
Damga Vergisi Tutarı :	3,746	3,746
İMKB / SPK / Kotasyon / Tescil Ücreti Oranı (%) :	0.2	0.2
Eğitime Katkı Payı Oranı (%) :	0.05	0.05
Özel İşlem Vergisi Oranı (%) :	0.05	0.05
Komisyon + EKP + ÖİV (%) :	0.3	0.3
Müşterinin Faiz Geliri Üzerinden Stopaj Oranı (%) :	12	16
Gelir Vergisi Üzerinden Fon Payı Oranı (%) :	10	10
Müşterinin Faiz Geliri Üzerinden Stopaj :	45,077	60,103
Gelir Vergisi Üzerinden Fon Payı :	4,508	6,010
İMKB / SPK Kotasyon / Tescil Ücreti Tutarı :	1,248.7	1,248.7
Eğitime Katkı Payı Tutarı :	312.2	312.2
Özel İşlem Vergisi Tutarı :	312.2	312.2
MMK Oranı (%) :	6.0	6.0
Disponibilite Oranı (%) :	4.0	4.0
MMK Tutarı :	37,462	37,462
Disponibilite Tutarı :	24,974	24,974
MMK'ya Ödenen Faiz Oranı (%) :	25	25
MMK'ya Ödenen Faiz Tutarı :	9,365	9,365
DİBS Ortalama Bileşik Faiz Oranı (%) :	58.0	58.0
Disponibiliteden Elde Edilen Faiz Tutarı :	14,485	14,485
BDDK Masraflarına Katılma Payı Oranı (%) :	0.0175	0.0175
BDDK Masraflarına Katılma Payı Tutarı :	109	109
Müşteriye Ödenecek Net Faiz Tutarı :	326,057	309,529
Banka Açısından Toplam Maliyet :	353,773	353,773
- Faiz	375,641	375,641
- Kamusal Yükümlülükler (*)	-21,868	-21,868
İşlem Üzerindeki Toplam Kamusal Yük :	27,717	44,245
- Tescil Ücreti	1,248.7	1,248.7
- Diğer	26,468	42,996
İşlem Üzerindeki Toplam Kamusal Yük (%) :	4.4	7.1

(*) Bir hizmet karşılığında alınmayan tescil ücretleri kamusal yükümlülükler kapsamında yer almaktadır.

K) SENDİKASYON KREDİSİ ÜZERİNDEKİ KAMUSAL YÜKLER

	<u>Sendikasyon Kredisi (ABD doları)</u>
Kredi Tutarı :	1,000,000
Faiz (%) :	10
Vade (Ay) :	12
Brüt Faiz Tutarı :	100,000
Menkul Sermaye İradı Vergisi Tevkifat Oranı (%) :	0
Fon Payı Oranı (%) :	0
Damga Vergisi Oranı (sözleşme) (%) :	0
Damga Vergisi Tutarı (sözleşme) :	0
Müşterinin Faiz Geliri Üzerinden Stopaj :	0
Gelir Vergisi Üzerinden Fon Payı :	0
Kaynak Kullanımını Teşvik Fonu Kesintisi Oranı (%) :	0
Kaynak Kullanımını Teşvik Fonu Kesintisi :	0
MMK Oranı (%) :	11.0
Disponibilite Oranı (%) :	1.0
MMK Tutarı :	110,000
Disponibilite Tutarı :	10,000
MMK'ya Ödenen Faiz Oranı (%) :	0.60
MMK'ya Ödenen Faiz Tutarı :	660
DİBS Ortalama Bileşik Faiz Oranı (%) :	10
Disponibiliteden Elde Edilen Faiz Tutarı :	1,000
BDDK Masraflarına Katılma Payı Oranı (%) :	0.0175
BDDK Masraflarına Katılma Payı Tutarı :	175
Borç Veren Kuruluşun Alacağı Net Faiz Tutarı :	100,000
Borçlanan Banka Açısından Toplam Maliyet :	98,515
- Faiz	100,000
- Kamusal Yükümlülükler	-1,485
İşlem Üzerindeki Toplam Kamusal Yük :	-1,485
- Menkul Sermaye İradı Vergisi	0
- Fon Payı	0
- Damga Vergisi	0
- KKDF Kesintisi	0
- MMK maliyeti	-660.0
- Disponibilite maliyeti	-1,000
- BDDK Masraflarına Katılma Payı	175
İşlem Üzerindeki Toplam Kamusal Yük (%) :	-0.15

L) ALTIN VE DÖVİZ İŞLEMLERİ ÜZERİNDEKİ KAMUSAL YÜKLER

	Altın İşlemleri		Döviz	
	Altın Borsası	Diğer	Bankalararası	Müşterilerle
Altın Ons Fiyatı (ABD doları) (*):	330	330		
Kur :	1,700,000	1,700,000	1,700,000	1,700,000
İşlem Miktarı :	1,000	1,000	1,000,000	1,000,000
İşlem Değeri (TL) :	18,036,555,372	18,036,555,372	1,700,000,000,000	1,700,000,000,000
Altın Borsası Payı (%) :	0.015	0.015	-	-
Altın Borsası Payı :	2,705,483	2,705,483	-	-
Saklama Masrafı (%) :	0	0.04	-	-
Saklama Masrafı :	0	7,214,622	-	-
EFT Masrafı	-	-	8,100,000	0
BSMV (EFT masrafı üzerinden)	-	-	405,000	0
Kambiyo gider vergisi (%0,1)	-	-	-	1,700,000,000
Swift Masrafı	-	-	1,275,000	0
Broker Ücreti (**)	-	-	51,000,000	0
Bankaya Toplam Maliyet :	18,039,260,855	18,046,475,477	60,780,000	1,700,000,000
İşlem Üzerindeki Kamusal Yük :	2,705,483	2,705,483	405,000	1,700,000,000
İşlem Üzerindeki Kamusal Yük (%) :	0.015	0.015	0.000024	0.10

(*) 1 ons = 31,1035 gr.

(**) Her 1 milyon ABD dolarlık işlem için yaklaşık 30 ABD doları ücret alındığı varsayılmıştır.

M) ÇEŞİTLİ BANKACILIK İŞLEMLERİ ÜZERİNDEKİ KAMUSAL YÜKLER

	Havale	Çek Karnesi Verilmesi	Çek Tahsili	Senet Tahsili
Para Birimi :	TL	TL	TL	TL
Tutarı :	1,000,000,000	25 yapraklı	0	1,000,000,000
Komisyon oranı (%) :	0.02	0	0	0.04
Komisyon Tutarı (Asgari Tutar) :	10,375,000	0	0	14,750,000
Haberleşme Ücreti :	2,750,000	0	2,750,000	2,750,000
İşlem Ücreti :	0	17,500,000	9,154,762	0
Zorunlu Deprem Vergisi (yaprak başına) :	0	1,000,000	0	0
Zorunlu Deprem Vergisi (toplam tutarı) :	0	25,000,000	0	0
Çek Başına Banka Yükümlülüğü (yaprak başına) :	0	300,000,000	0	0
Çek Başına Banka Yükümlülüğü (toplam tutar) :	0	7,500,000,000	0	0
BSMV Oranı (%) :	5	5	5	5
BSMV Tutarı (Haberleşme Ücreti Üzerinden) :	137,500	0	137,500	137,500
BSMV Tutarı (Komisyon Tutarı Üzerinden) :	518,750	0	0	737,500
BSMV Tutarı (İşlem Ücreti Üzerinden) :	0	875,000	457,738	0
Müşteri Üzerindeki Toplam Maliyet :	13,781,250	43,375,000	12,500,000	3,625,000
-Komisyon ve Ücret	13,125,000	17,500,000	11,904,762	2,750,000
- Kamusal Yükümlülük	656,250	25,875,000	595,238	875,000
İşlem Üzerindeki Toplam Kamusal Yükümlülük (%) :	0.07	-	-	0.09

N) BANKA KAZANÇLARI ÜZERİNDEKİ KAMUSAL YÜKLER

	4842 Sayılı Kanundan Önce						4842 Sayılı Kanun Çerçevesinde		
	Halka Açık Şirketler			Halka Açık Olmayan Şirketler			Karnı Dağıtılması	Karnı Sermayeye	Karnı Dağıtılmaması
	Karnı Dağıtılması	Karnı Sermayeye	Karnı Dağıtılmaması	Karnı Dağıtılması	Karnı Sermayeye	Karnı Dağıtılmaması			
Durumu	Ekleme Durumu	Durumu	Durumu	Ekleme Durumu	Durumu	Durumu	Ekleme Durumu	Durumu	
Kurum Karı :	100.000.000.000	100.000.000.000	100.000.000.000	100.000.000.000	100.000.000.000	100.000.000.000	100.000.000.000	100.000.000.000	100.000.000.000
Firma Aşaması									
Kurumlar Vergisi Oranı (%) :	30	30	30	30	30	30	30	30	30
Fon Kesintisi Oranı (%) (1) :	10	10	10	10	10	10	0	0	0
Kurumlar Vergisi Tutarı :	30.000.000.000	30.000.000.000	30.000.000.000	30.000.000.000	30.000.000.000	30.000.000.000	30.000.000.000	30.000.000.000	30.000.000.000
Fon Kesintisi Tutarı :	3.000.000.000	3.000.000.000	3.000.000.000	3.000.000.000	3.000.000.000	3.000.000.000	0	0	0
Vergi Sonrası Kurum Karı :	67.000.000.000	67.000.000.000	67.000.000.000	67.000.000.000	67.000.000.000	67.000.000.000	70.000.000.000	70.000.000.000	70.000.000.000
Dağıtılan Kar :	67.000.000.000	0	0	67.000.000.000	0	0	70.000.000.000	0	0
GV Stopaj Oranı (%) (2) :	5	0	0	15	0	0	10	0	0
Fon Kesintisi Oranı (%) (1) :	10	0	0	10	0	0	0	0	0
Gelir Vergisi Tutarı :	3.350.000.000	0	0	10.050.000.000	0	0	7.000.000.000	0	0
Fon Kesintisi Tutarı :	335.000.000	0	0	1.005.000.000	0	0	0	0	0
Vergi Sonrası Kar :	63.650.000.000	67.000.000.000	67.000.000.000	56.950.000.000	67.000.000.000	67.000.000.000	63.000.000.000	70.000.000.000	70.000.000.000
Hissedar Aşaması									
Dağıtılan/Sermayeye İlave Edilen Kar :	63.650.000.000	67.000.000.000	0	56.950.000.000	67.000.000.000	0	63.000.000.000	70.000.000.000	0
Vergi Alacağı (1/5) (3) :	12.730.000.000	0	0	11.390.000.000	0	0	0	0	0
Düzeltilmiş Temettü (4) :	76.380.000.000	0	0	68.340.000.000	0	0	35.000.000.000	0	0
Gelir Vergisi Oranı (%) :	20 - 40	0	0	20 - 40	0	0	20 - 35	0	0
Hesaplanan GV :	25.502.000.000	0	0	22.286.000.000	0	0	10.200.000.000	0	0
Hes. Fon Payı (%) (1) :	2.550.200.000	0	0	2.228.600.000	0	0	0	0	0
Mahsuplar (5) :	12.730.000.000	0	0	11.390.000.000	0	0	7.000.000.000	0	0
Mahsup Ardından Ödenecek GV :	12.772.000.000	0	0	10.896.000.000	0	0	3.200.000.000	0	0
Mahsup Ardından Ödenecek Fon Payı :	1.277.200.000	0	0	1.089.600.000	0	0	0	0	0
Toplam Kamusal Yük :	50.734.200.000	33.000.000.000	33.000.000.000	56.040.600.000	33.000.000.000	33.000.000.000	40.200.000.000	30.000.000.000	30.000.000.000
Toplam Kamusal Yük (%) :	50,7	33,0	33,0	56,0	33,0	33,0	40,2	30,0	30,0

(1) 4842 sayılı Yasa uyarınca 1.1.2004 tarihinden itibaren (2003 yılı kazançları için) gelir ve kurumlar vergisi üzerinden fon kesintisi uygulaması kaldırılmıştır.

(2) 4842 sayılı Yasa ve 2003/5590 sayılı BKK uyarınca gelir vergisi stopaj oranı açısından halka açık şirketler ile diğer şirketler arasında fark kalmamış olup, tüm şirketlere %10 oranında kesinti uygulanmaktadır.

(3) 4842 sayılı Yasa uyarınca 1.1.2004 tarihinden itibaren (2003 yılı kazançları için) vergi alacağı uygulaması kaldırılmıştır.

(4) 4842 sayılı Yasa uyarınca 1.1.2004 tarihinden itibaren (2003 yılı kazançları için) brüt kazançtan yarası gelir vergisinden istisna tutulmuştur.

(5) 4842 sayılı Yasa kapsamında vergi alacağını kaldırılmasıyla firma bünyesinde yapılan tevkiyat hesaplanan gelir vergisinden düşülmektedir.

Ek 3: Türkiye için MAHDÖ'nün Hesaplanması

Kredi ve mevduat kalemleri için oluşturulan MAHDÖ aşağıda sunulmaktadır;

$$MAHDÖ_K = F_K - K * r_1^* \quad (1)$$

$$MAHDÖ_M = M * r_1^* - F_M \quad (2)$$

burada,

MAHDÖ_K: Krediler için MAHDÖ

MAHDÖ_M: Mevduatlar için MAHDÖ

F_K: Kredilerden sağlanan faiz akımı (faiz geliri)

F_M: Mevduatlardan sağlanan faiz akımı (faiz gideri)

K: Kredi stoku

M: Mevduat stoku

r₁^{*}: Referans faiz

temsil etmektedir.

O halde, SNA93'e göre toplam MAHDÖ,

$$MAHDÖ_K + MAHDÖ_M = (F_K - K * r_1^*) + (M * r_1^* - F_M) \quad (3)$$

MAHDÖ faiz akımları üzerinden hesaplanabileceği gibi, ilgili ortalama faizler üzerinden de bulunabilmektedir. Toplam faiz akımları, ilgili ortalama faiz ile kredi veya mevduat stokunun çarpılması ile elde edilmektedir. Referans faizin kredi/mevduat stokuyla çarpılmasıyla hesaplanan saf bileşenler, bu toplamdan düşülerek aracılık hizmetlerinin bedeli ölçülmektedir. Örneğin, r_K, ortalama kredi faizi ise, F_K = r_K*K şeklinde ifade edilebilir. Mevduat için aynı dönüşüm yapılır ve eşitlik (3)'te yerine konulursa, toplam MAHDÖ,

$$MAHDÖ_K + MAHDÖ_M = r_K * K - r_M * M - r_1^* * (K - M) \quad (4)$$

olmaktadır. Yukarıdaki ifadede, referans faiz dikkate alınmazsa, yani son terim sıfırlanırsa, mevcut milli gelir hesaplarındaki izafi bankacılık hizmetlerinin büyüklüğü elde edilmektedir.

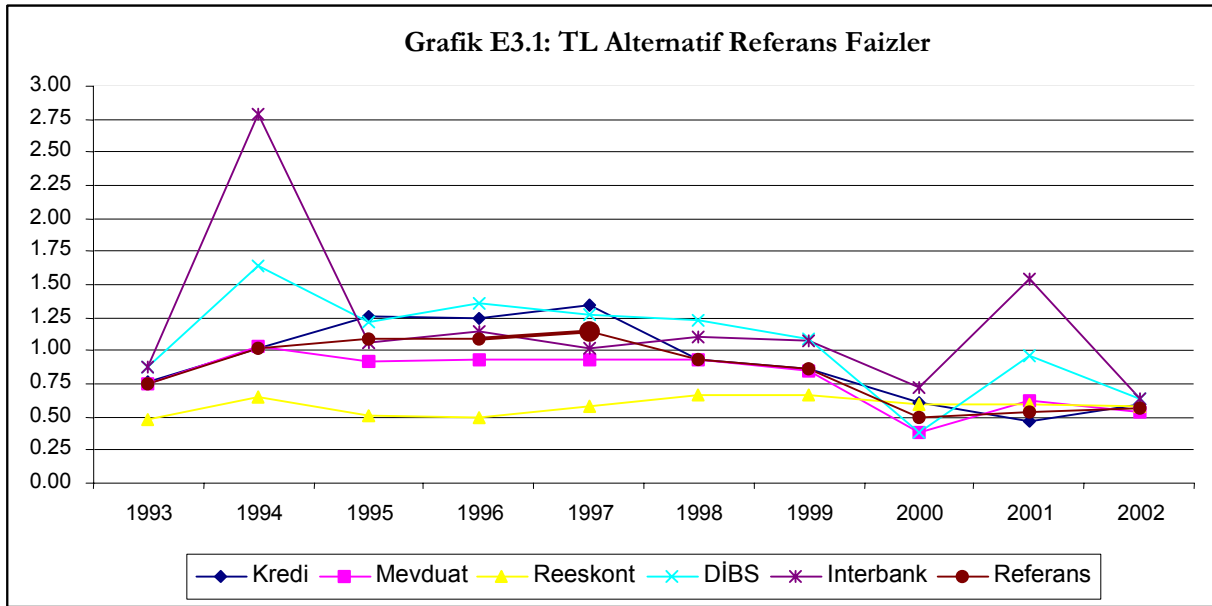
MAHDÖ hesabında birden fazla varlık (TL kredi, YP kredi gibi) ve birden fazla yükümlülük (TL mevduat, YP mevduat) yer alması halinde, her bir varlık ve yükümlülük için yukarıdaki hesaplamaların toplam MAHDÖ'ye dahil edilmesi gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, MAHDÖ'nün en genel formülasyonu, n tane varlık (V) ve n tane yükümlülük (Y) için

$$MAHDÖ = \sum_{i=1}^n (r_i - r_i^*) * V_i + \sum_{j=1}^n (t_j^* - t_j) * Y_j \quad (5)$$

şeklinde gösterilebilir. Burada, r_i , i varlığına ait faiz oranını ve r_i^* ilgili referans faizi simgelemektedir. Benzer şekilde, t_j ve t_j^* yükümlülükler için ilgili faiz ve referans faiz oranlarıdır.

Yukarıda anlatılan yöntem çerçevesinde, GSYİH'da yapılması gereken ayarlama için aracılık fonksiyonunun çıktısı olarak görülebilecek faiz akımını yaratan kalemler olarak aktif kalemlerden krediler (TL ve YP ayrımında) ve pasif kalemlerden mevduatlar (TL ve YP) seçilmiştir. MAHDÖ ortalama faiz oranları üzerinden hesaplanmıştır (eşitlik 3).

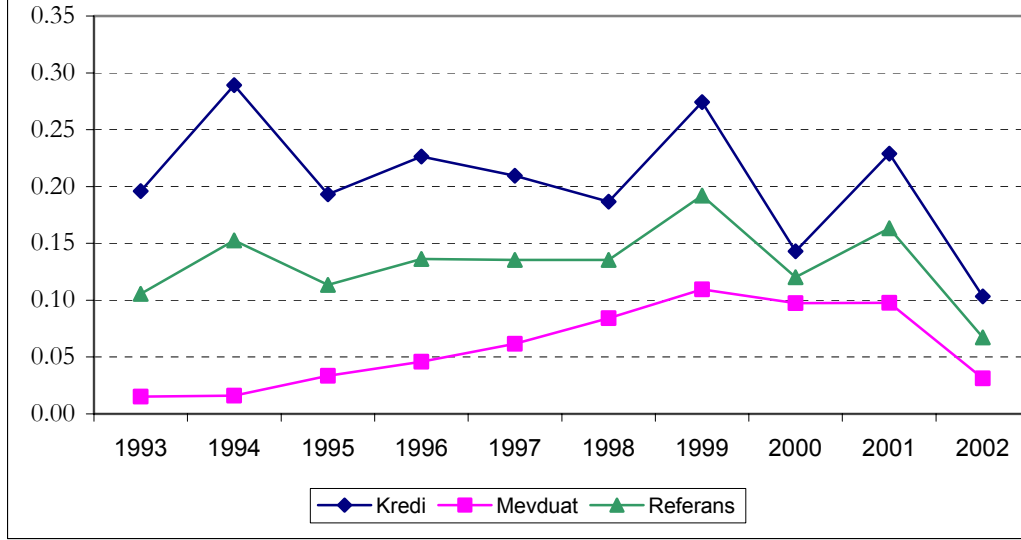
Referans faiz daha önce de belirtildiği gibi saf borçlanma maliyetini temsil etmekte olup, işlem maliyetleri (*transaction cost*) ve risk primini içermemektedir. Türk mevduat bankalarının toplam bilançolarının yarısının yabancı para cinsinden olduğu gözönüne alınarak, MAHDÖ hesaplaması yapılırken TL ve YP ayrımına gidilmiştir. Bu çalışmada, Türk Lirası referans faiz olarak, TL kredi ve TL mevduat faiz oranlarının basit ortalaması kullanılmıştır. Bu faiz oranı benzer çalışmalarda sıkça kullanıldığı ve saf borçlanılabilir fon maliyetini yansıttığı için seçilmiştir. Alternatif olarak kullanılacak referans faiz oranlarının gelişimi Grafik E5.1'de sunulmaktadır. Türk Lirası referans faiz hem aktif hem de pasif kalemleri için MAHDÖ'de kullanılmıştır.

Grafikten de izlenebileceği gibi seçilen referans faiz, muhtemel alternatiflere göre daha istikrarlı bir yapı göstermektedir.

YP referans faizi olarak kredi ve mevduat faizlerinin basit ortalaması kullanılmıştır (Bkz. Grafik E5.2)

Grafik E3.2: YP Alternatif Referans Faizler

Aşağıdaki tabloda SNA93 çerçevesinde hesaplanan MAHDÖ, mevcut milli hesaplarda izafi bankacılık sektörü olarak hesaplanan rakamlar ve mevcut GSYİH (SNA68) serisi birlikte verilmektedir. Ayrıca, burada aracılık hizmetlerinin nihai talebe yansıyan kısmının ve “yeni” MAHDÖ’nün etkisinin de dikkate alınması durumunda, SNA93 çerçevesinde oluşan GSYİH’nin SNA68 GSYİH serisine oranı, yani baz çözüm de yer almaktadır.

Tablo E3.1: MAHDÖ ve GSYİH Ayarlaması

Trilyon TL	GSYİH SNA68	İzafi Bankacılık Hizmetleri Sektörü (SNA68)	MAHDÖ (SNA93)	“Ayarlanmış” SNA93 GSYİH/SNA68 GSYİH (%) (baz çözüm) (%)	Nihai Talebe Yansıyan Kısım/ SNA68 GSYİH (%)
1998	52.224,9	3.049,2	905,2	4,1	0,16
1999	77.415,3	4.284,1	2.975,2	1,7	0,40
2000	124.412,4	4.097,7	7.424,8	-2,7	0,82
2001	178.412,4	11.534,4	987,6	5,9	0,04
2002	276.003,0	10.468,8	5.786,5	1,7	0,32

Tablo E4’den de görüldüğü gibi, referans faizine göre hesaplanan MAHDÖ, SNA68 izafi bankacılık hizmetleri sektörü rakamlarına göre daha düşüktür. Dolayısıyla diğer sektörler girdi olarak giden kısım daha küçük olarak hesaplanmaktadır. MAHDÖ’nün etkisini görmeyi kolaylaştırmak için, DİE tarafından açıklanan SNA68 GSYİH’den (*izafi bankacılık hizmeti düşülmeden olan rakamlar*) bu çalışmada hesaplanan MAHDÖ düşülmektedir. Elde edilen yeni seri, MAHDÖ’nün etkisinin dikkate alındığı “*Ayarlanmış GSYİH*” olarak düşünülmektedir. Söz konusu serinin SNA68 GSYİH’ya oranı (1998-2002 ortalaması) yüzde 2,2’dir (*baz çözüm*).

Ek 4: Mali Aracılık Maliyetlerinin Düşürülmesinin Ekonomik Büyüme Etkisi: Girdi –Çıktı Tablosu Analizi

DİE tarafından açıklanan 1996 yılı girdi-çıktı tablosuna göre, mali aracılık sektörünün ekonomi genelindeki girdi kullanımı içerisindeki payı yüzde 2,6 olup, en fazla girdi kullandığı sektörler; sırasıyla, sektörün kendisi, diğer iş faaliyetleri (bağımsız denetim, danışmanlık, ekspertiz vb. faaliyetler), posta ve telekomünikasyon, karayolu taşımacılığı, kağıt ve kağıt ürünleri imalatı, bilgisayar ve ilgili faaliyetlerdir. Mali aracılık sektörünün sunduğu hizmetleri en fazla kullanan sektörler ise, sırasıyla, toptan ticaret ve ticaret komisyonculuğu, perakende ticaret, kişisel ve ev eşyalarının tamiri, sektörün kendisi, tahıl ve başka yerde sınıflanmamış bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi, devlet ve inşaat sektörleridir (bkz. Tablo E3.1)²⁸.

Tablo E4.1: Mali Aracılık Sektörünün Sektörel Bağlantısı

Mali Aracılık Sektörünün En Fazla Girdi Kullandığı Sektörler	Yüzde	Mali Aracılık Hizmetini En Fazla Kullanan Sektörler	Yüzde
Mali aracılık hizmetleri	27	Toptan ticaret ve tic. komis.	18
Diğer iş faaliyetleri	18	Perakende ticaret	13
Posta ve telekomünikasyon	10	Mali aracılık hizmetleri	8
Karayolu taşımacılığı	9	Tahıl ve bitkisel ürünler	7
Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	7	Devlet	6
Bilgisayar ile ilgili faaliyetleri	6	İnşaat	4

Kaynak: DİE 1996 Girdi-Çıktı Tablosu

Rasmussen Yöntemi kullanılarak hesaplanan girdi-çıktı tablosunun ekonomik analizlerde en yaygın kullanım biçimi olan geri bağlantı ve ileri bağlantı katsayıları, 38 sektör detayında Tablo E5-2’de sunulmaktadır²⁹. Diğer sektörlerle kıyaslandığında mali aracılık sektörünün geri bağlantı katsayısı görece düşük (28. sıra), ileri bağlantı katsayısı ise görece yüksektir (12. sıra).

²⁸ Mali aracılık faaliyetlerinde en büyük ağırlığa sahip olan bankacılık sektörünün sektörlerarası bağlantılarını değerlendirmekte kullanılan “girdi” ve “çıkıtı” değerleri aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır:

Girdi: Verilen ücret ve komisyonlar, kambiyo zararları, sermaye piyasası işlem zararları, altın işlemleri zararları, kira giderleri (makine-bina), aidatlar, yardımlar ve bağışlar hariç diğer işletme giderleri, malzeme ve yakıtla ilişkin stok değişimi.

Çıktı: Kredilerden alınan ücret ve komisyonlar, sermaye piyasası işlemleri karları, altın işlemleri karları, bankacılık işlemleri karları, kambiyo karları, net faiz gelirleri (faiz gelirleri ile faiz giderleri arasındaki fark)

Katma Değer: Çıktı değerinden girdi değerinin düşülmesi ile elde edilmektedir.

²⁹ Bu yöntemde geri bağlantı katsayısı Leontief ters matrisinin sütun toplamına, ileri bağlantı katsayısı ise aynı matrisin satır toplamına eşittir.

Tablo E4.2: 1996 Yılı Girdi-Çıktı Tablosuna Göre Sektörel Geri ve İleri Bağlantı Katsayıları

	Sektörler	Geri Bağlantı Katsayıları (*)	İleri Bağlantı Katsayıları (**)
1	Tarım ve hayvancılık	1,66	1,68
2	Ormancılık	1,23	2,71
3	Balıkçılık	1,41	1,13
4	Madencilik	1,33	3,12
5	Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı (***)	1,23	24,46
6	Metal cevheri madenciliği	1,59	4,29
7	Kum, kil ve taşocakçılığı	1,36	2,58
8	Gıda	2,13	1,44
9	Tütün	2,01	1,08
10	Tekstil	2,30	1,70
11	Giyim	2,31	1,07
12	Deri ürünleri	2,45	1,69
13	Ağaç ürünleri	2,25	2,29
14	Kağıt ürünleri	2,10	3,82
15	Basın-yayın	1,92	2,02
16	Rafine edilmiş petrol ürünleri	1,54	2,71
17	Kimyasal ürünler	2,03	3,01
18	Plastik	2,20	1,93
19	Metalik olmayan mineraller	1,79	1,88
20	Metal ana sanayii	2,24	3,45
21	Metal eşya sanayii	2,16	1,85
22	Makina imalatı	2,03	1,98
23	Elektrikli makineler	2,08	2,00
24	Tıbbi cihazlar	1,77	4,55
25	Motorlu kara taşıtları	2,16	1,50
26	Diğer taşıt araçları	1,62	1,94
27	Mobilya	2,12	1,30
28	Elektrik ve gaz	1,48	2,79
29	Suyun toplanması, arıtımı ve dağıtımı	1,25	2,26
30	İnşaat	2,02	1,02
31	Ticaret	1,43	1,55
32	Otel, motel ve restoranlar	1,87	1,36
33	Ulaştırma	1,65	1,56
34	Mali aracılık hizmetleri (****)	1,50	2,53
35	İş faaliyetleri	1,66	1,73
36	Kamu hizmetleri	1,00	1,00
37	Konut	1,31	1,00
38	Bilişim ve iletişim teknolojileri	1,64	2,22

Kaynak: Bahçeci ve Saygılı (2002)

Açıklamalar:

(*) Leontief ters matrisin sütun toplamı.

(**) Üretim katsayı matrisinin satır toplamı

(***) İthalat oranının çok yüksek olması durumunda ileri bağlantı katsayısı anlamlı sonuçlar vermeyebilir.

(****) Sigortacılık sektörü dahil

Ek 5: Aracılık Maliyetlerinin Azaltılmasının Kamu Borç Dinamiği Üzerine Etkisi

Aracılık maliyetlerinin azaltılmasının vergisel yükümlülükler üzerinden yapılması durumunda kamu açısından bir vergi kaybı sözkonusudur. Ancak aşağıda sunulan analiz, bu vergi kaybının -sanıldığı kadar- yüksek olmayacağını göstermektedir.

İşlem vergilerinin 1 katrilyon TL azaltılmasının kamu gelirleri üzerindeki muhtemel etkileri

- İşlem vergilerinin 2002’de yüzde 11’ini üstlenen bankaların yükü 110 trilyon TL azalacaktır. Bankalar bu vergileri kurumlar vergisi matrahından düştikleri için bankalardan kaynaklanacak vergi kaybının yüzde 33’ü (36 trilyon TL) bu yolla telafi edilebilecektir.
- İşlem vergilerinin yüzde 89’unu hanehalkı ve firmalar üstlenmektedir. Firmaların ödenen bu vergiler içindeki payının asgari yüzde 50 olacağı varsayımıyla, işlem vergilerinin düşüldüğü kurumlar vergisinden telafi edilebilecek kısım 147 trilyon TL hesaplanmıştır.
- Aracılık maliyetlerin azaltılmasının gelir etkisi; MAHDÖ ve girdi/çıkıtı analizi ortalamaları alındığında 1,8 katrilyon TL olmaktadır. Ortalama vergi oranı yüzde 25 kabul edildiğinde, gelir artışından kaynaklanan 450 trilyonluk bir vergi geliri sözkonusu olabilecektir.

Tüm bu işlemler özetlendiğinde;

İşlem vergilerinin azaltılması	1000	trilyon TL
Kurumlar vergisi kazancı	-183	trilyon TL
Vergi tabanı genişlemesi	-450	trilyon TL
Net Etki (vergi kaybı)	367	trilyon TL

olacağı ortaya çıkmaktadır. Yani 1 katrilyon TL azaltılan aracılık maliyetlerinin 633 trilyonluk kısmı vergi tabanının genişlemesi sonucu geri dönmektedir. Dolayısıyla, vergi kaybının yüzde 63’ü ilk yılda telafi edilebilmektedir.

Bankaların aracılık maliyetlerinin, kamunun borçlanma maliyetleri üzerinde de etkili olduğu, bankaların devlet iç borçlanma senedi (DİBS) ihalelerinde talep ettikleri faizsin belirleyicileri arasında aracılık maliyetlerinin de bulunduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, DİBS faizlerinin belirleyicileri arasında bankaların aracılık maliyetlerinin varlığı araştırılmıştır.

Bankaların uyguladıkları kredi faizlerinin aracılık maliyetlerini içerdiğinden hareketle, kredi faizleri aracılık maliyetlerini temsil eden proxy olarak kullanılmıştır.³⁰ Kredi faizleriyle DİBS faizleri arasındaki olası ilişkinin kaynağını araştırmak için Granger nedensellik testi kullanılmıştır.³¹ Test sonuçları aşağıda sunulmaktadır.

³⁰ Kredi faizi olarak çalışmanın önceki bölümlerinde kullanılan zımni faiz serisi kullanılmıştır.

³¹ Granger nedensellik testi bir değişkenin açıklanması sürecinde açıklayıcı olduğu düşünülen değişkenin gecikmeli değerlerinin kullanılması sürecinin test edilmesidir. Bu bağlamda bu testin günlük kullanımındaki “nedensellik” ilgisi yoktur.

Tablo E5.1: Granger Nedensellik Testi

Boşluk hipotezi	F testi	Olasılık
Kredi Faizi(KRE) DIBS faizi (DIBS) için “Granger nedensel” değildir.	3,20	0,03
DIBS faizi (DIBS) kredi faizi (KRE) için “Granger nedensel” değildir.	0,53	0,80

Test sonuçlarına göre; DIBS faizlerinin açıklanmasında (belirlenmesinde), bankaların gecikmeli kredi faizlerinin kullanılması anlamlı sonuçlar vermektedir. Bu sınamadan hareketle dönemsel verilerle logaritmik formda yapılan regresyon analizi sonuçları aşağıda sunulmaktadır.

Tablo E5.2: Kredi Faizleri-DIBS Faizi İlişkisi

Bağımlı Değişken: DIBS		
Metot: En Küçük Kareler		
Efektif Gözlem Dönemi: 1994:1 2003:1		
Değişken	Katsayı	t ist.
KRE(-1)	0,41	3,52
DIBS(-1)	0,62	6,50
DUM94	0,29	17,44
DUM2001	0,28	23,41
R ²		0,77
Hata kareleri toplamı		0.19
Bağımlı değişken ortalaması		0,61
Bağımlı değişken standart sapma		0,15
Log likelihood		44,6
Serisel korelasyon (B—P LM testi)		0,40
Heteroskedastisite (F testi)		0,70

Regresyon sonuçlarına göre kredi faizlerinde yüzde 1’lik azalma DIBS faizlerinde yüzde 0,41’lik düşüşe neden olmaktadır. Dolayısıyla tahmin edilen denklem, aracılık maliyetlerinin azaltılmasıyla kredi faizlerinin aşağıya çekilebilmesinin mümkün olması halinde, bu durumdan kamunun borçlanma maliyetlerinin olumlu etkileneceği yönündeki beklentiyi desteklemektedir.

Regresyon sonuçları kullanılarak, çalışmadaki diğer analizlerde de kullanılan 1 katrilyon TL’lik aracılık maliyeti azaltılmasının Hazinenin 2003 tahmini iç borçlanma maliyetleri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

Tablo E5.3: Aracılık Maliyetlerinin Azaltılmasının Hazine'nin Borç Dinamiği Üzerindeki Etkileri

Katrilyon TL	2003
Anapara ödemesi	90.43
Faiz ödemesi	48.78
İskontolu	28.09
Değişken	20.69
Toplam iç borç stoku	139.21
Zımnî faiz	$48,78/90,43=0,54$
Kredi faizlerindeki yüzde 3.5'lik düşmenin DİBS faizine etkisi	$3,5*0,41=1,44$
Yeni zımnî faiz	$0,54/1.0144=0,53$
Yeni iç borç faizi ödemesi	$90,43*0,53=48,08$
İç borç faizi azalması	700 trilyon

Tablodan izlenebileceği gibi, aracılık maliyetlerinin 1 katrilyon TL azaltılması Hazine'nin 2003 yılındaki faiz ödemelerini 700 trilyon TL azaltabilmektedir. Bu bağlamda, aracılık maliyetlerinin azaltılmasının kamunun borç dinamiğini olumlu yönde etkilemesi ve faiz dışı fazla verme ihtiyacını hafifletmesi beklenmektedir.

Ek 6: Bankaların Kamusal Yükümlülükleri

I. ARACILIK EDİLEN MALİ YÜKÜMLÜLÜKLER	
	<i>STOPAJ TÜRÜ VERGİLER</i>
1.	Gelir Vergisi Stopajı
Matrah	Brüt faiz geliri, brüt kar payı ve brüt repo geliri tutarı
Oran	Vadesiz ve üç aya kadar vadeli TL. mevduat hesaplarından elde edilen faizlerden yüzde 16, Altı aya kadar vadeli TL. mevduat hesaplarından elde edilen faizlerden yüzde 14, Bir yıla kadar vadeli TL. mevduat hesaplarından elde edilen faizlerden yüzde 10, Bir yıl ve üzerindeki vadelerdeki TL. hesaplardan elde edilen faizlerden yüzde 6, Vadesiz DTH'ndan elde edilen faizlerden yüzde 25, Bir yıla kadar vadeli DTH'ndan elde edilen faizlerden yüzde 18, Bir yıl ve üzerindeki vadelerdeki DTH'ndan elde edilen faizlerden yüzde 16, Repo gelirleri üzerinden yüzde 20, Borsa para piyasasından elde edilen gelirler üzerinden yüzde 16, Özel sektör tahvilinden elde edilen faiz gelirleri üzerinden yüzde 12, Kamu menkul kıymetlerinden elde edilen faiz gelirleri üzerinden yüzde 0, ÖFK'nın 30-90 gün vadeli katılma hesaplarından elde edilen kar paylarından yüzde 16, ÖFK'nın 90-180 gün vadeli katılma hesaplarından elde edilen kar paylarından yüzde 14, ÖFK'nın 180-360 gün vadeli katılma hesaplarından elde edilen kar paylarından yüzde 10, ÖFK'nın 360 günden uzun vadeli katılma hesaplarından elde edilen kar paylarından yüzde 6, A tipi yatırım fonlarından elde edilen kazançlardan yüzde 0, B tipi yatırım fonlarından elde edilen kazançlardan yüzde 11.
İndirim	Yatırım fon ve ortaklıkları dışındakilerden elde edilen temettü kazançları hariç, diğerlerine ilişkin GV ödemeleri Kurumlar Vergisinin tespitinde indirim kalemi olarak dikkate alınır.
2.	Damga Vergisi
Matrah	Türkiye'de düzenlenen kağıtlar ve yabancı ülkelerde düzenlenip Türkiye'de resmi dairelere ibraz edilen veya üzerlerinde devir ve ciro işlemleri yürütülen veya herhangi bir şekilde hükmünden yararlanan kağıtlar verginin konusunu oluşturur. Nişpi Damga Vergisinde; verginin matrahı kağıtta gösterilen para miktarıdır. Maktu Damga Vergisinde verginin matrahı kağıdın nevidir.
Oran	Belli parayı ihtiva eden sözleşme, taahhütname ve temliknamelerde belirtilen tutarın onbinde 75'i, Türev işlemlerde onbinde 75 (tarafardan en az biri banka ise, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinde Damga Vergisi alınmamaktadır.) Belli parayı ihtiva etmeyen sözleşme, taahhütname ve temliknamelerde 2 920 000 TL. Yurtdışından sağlanan kredilerin alınmasında ilk defa düzenlenen kağıtlarda yüzde 0, Akreditif tutarının onbinde 45'i, vade uzatımında ise onbinde 11,25, İhale kararlarında onbinde 45, Fesihnamelerde onbinde 15.
İndirim	Kurum kazancında gider olarak dikkate alınır.
3.	Dar Mükellefler İçin Kurumlar Vergisi Tevkifatı
Matrah	Kar payı, faiz vb. iradlar
Oran	Vadesiz ve üç aya kadar vadeli TL. mevduat hesaplarından elde edilen faizlerden yüzde 16, Altı aya kadar vadeli TL. mevduat hesaplarından elde edilen faizlerden yüzde 14,

	Bir yıla kadar vadeli TL mevduat hesaplarından elde edilen faizlerden yüzde 10, Bir yıl ve üzerindeki vadelerdeki TL hesaplarından elde edilen faizlerden yüzde 6, Vadesiz DTH'ndan elde edilen faizlerden yüzde 25, Bir yıla kadar vadeli DTH'ndan elde edilen faizlerden yüzde 18, Bir yıl ve üzerindeki vadelerdeki DTH'ndan elde edilen faizlerden yüzde 16, Repo gelirleri üzerinden yüzde 20, ÖFK'nın 30-90 gün vadeli katılma hesaplarından elde edilen kar paylarından yüzde 16, ÖFK'nın 90-180 gün vadeli katılma hesaplarından elde edilen kar paylarından yüzde 14, ÖFK'nın 180-360 gün vadeli katılma hesaplarından elde edilen kar paylarından yüzde 10, ÖFK'nın 360 günden uzun vadeli katılma hesaplarından elde edilen kar paylarından yüzde 6.
4.	Savunma Sanayiini Destekleme Fonu (SSDF)
Matrah	Gelir ve Kurumlar Vergisi tutarı
Oran	Yüzde 10
5.	Katma Değer Vergisi
Matrah	Mevduat kabul etmeyen bankaların finansal kiralama işlemleri, bankaların satın aldıkları mal ve hizmetler
Oran	Yüzde 18
6.	Diğer Vergiler
	Serbest meslek kazanç stopajı, inşaat ve onarım ödeme stopajı, veraset ve intikal vergisi, icra tevkifatları, zirai mahsul stopajı, gayrimenkul sermaye iradı stopajı.
	İŞLEM VERGİLERİ
1.	Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV)
Matrah	Finansal Kiralama Kanununa göre yapılan işlemler hariç olmak üzere yapılan bütün işlemler üzerinden nakden veya hesaba lehe alınan paralar
Oran	Genel oran yüzde 5, Bankalararası işlemlerde lehe alınan paralar üzerinden yüzde 1, Menkul kıymetlerin elden çıkarılması esnasında elde edilen gelirler üzerinden yüzde 1, Repo-ters repo işlemlerinde yüzde 1, Borsa para piyasası işlemlerinde yüzde 1, Kambiyo muameleleri satış tutarı üzerinden binde 1.
İstisnalar	Banka merkezlerinin şubeleriyle ve şubelerin birbirleri arasında yaptıkları işlemler dolayısıyla tahakkuk eden paralar, İştirak ve bağlı ortaklıklardan alınan karlar, Mevduat toplamayan bankaların açtıkları kredilerden kendi lehlerine aldıkları paralar, Arbitraj muameleleri ve bu muameleler sonucu lehe alınan paralar, Birleşme, devir, bölünme ve hisse değişim işlemlerinden doğan kazançlar, Hisse senetlerinin nominal değerinin üzerindeki fiyatlarla elden çıkarılmasında lehe kalan meblağlar.
2.	Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu (KKDF)
Matrah	TL cinsinden kredilerde tahakkuk ettirilen faiz tutarı üzerinden, Döviz cinsinden kredilerde, kredinin anapara tutarı (kullandırıldığı tarihte kesinti yapılır) ve tahakkuk ettirilen faizler üzerinden, Dövizde endeksli kredilerde, borç bakiyesine ilişkin kur farkı ile dönem faizinin cari kurdan TL karşılığı üzerinden.
Oran	Tüketici kredilerinde yüzde 10, Diğer kredilerde yüzde 3, Bankaların yurtdışından sağladıkları kredilerde yüzde 0.
İstisnalar	Bankalararası krediler, Yurtdışından alınan bir yıldan uzun vadeli krediler (Yurtdışındaki

	EXIMBANK'lardan sağlananlar dahil), Yurtdışında yerleşik kişilere açılan krediler, Yurtdışındaki işlerle ilgili olarak açılan krediler, Ziraat ve Halk Bankası'na kullandırılan ihtisas kredileri, Tarım kooperatifleri üyesi çiftçilere verilen tarımsal krediler, TKB'nca kullandırılan turizm ihtisas kredileri, Konut kredileri, Yatırım teşvik belgesi kapsamında kullandırılan krediler, Kamu fonları kaynaklı krediler, Hazine, Merkez Bankası, SSK, Emekli Sandığı, Bağkur ve fon ödemedi muaf tutulan diğer kamu kuruluşlarının kullandıkları krediler, Petrol, gübre, buğday, arpa, kitap ithalatının finansmanı amacıyla kullandırılan krediler, Kuyumculara kullandırılan altın kredileri, Borsa para piyasası işlemleri.
İndirim	Kurum kazancının tespitinde gider olarak dikkate alınır.
3.	Damga Vergisi (Yukarıda)
4.	Özel İşlem Vergisi
Matrah	Vadeli TL. ve DTH'lar, Beyannameler ve SSK bildireleri, Motorlu taşıtların kayıt ve tescili ile devirlerinde, İMKB'de yapılan iş ve işlemler.
Oran	Her bir hesap adedi başına 1 milyon TL., Beyannameler ve SSK bildireleri için 4 milyon TL., Motorlu taşıtların kayıt ve tescili ile devirlerinde 20 milyon TL., İMKB'de yapılan iş ve işlemlerde; kotasyon, tescil ücreti, borsa payı, kayıt ücretinin 1/4'ü.
5.	Değerli Kağıtlar Bedeli
Matrah	Banka çekleri
Oran	Her bir çek yaprağı başına 600 000 TL.
6.	Diğer Vergiler
	Kambiyo Gider Vergisi
II. BANKA BÜNYESİNDE KARŞILANAN YÜKÜMLÜLÜKLER	
<i>VERGİ, RESİM VE HARÇLAR</i>	
1.	Kurumlar Vergisi
Matrah	Elde edilen safi kurum karı
Oran	Yüzde 30 (Üçer aylık dönemler itibariyle yüzde 25 geçici vergi ödeniyor.)
İstisnalar	Tam mükellefiyete tabi banka iştiraklerinden elde edilen kar payları, Devir ve birleşme nedeniyle doğan kazançlar, Gayrimenkul ve iştiraklerin elden çıkarılmasından doğan kazançlar.
İndirim	Özel karşılıkların teminatsız kredilere tekabül eden kısmı ayrıldıkları yılda matrah tespit edilirken gider kabul edilir. Bankalarca ödenen Gelir Vergisi Stopajı, Kurumlar Vergisinden indirilir. Hisse ve tahvil senetlerinin ihraç giderleri, İlk tesis ve taazzuv giderleri, Birleşme, fesih ve tasfiye giderleri, Kamu menfaatlerine yararlı sayılan derneklere ve bilimsel ar-ge faaliyetlerinde bulunan kurum ve kuruluşlara yapılan bağış ve yardım toplamının kurum kazancının yüzde 5'ine kadar olan kısmı, Kurumlar Vergisi beyannamelerinde her yılın zararı ayrı ayrı gösterilmek ve beş yıldan fazla nakledilmemek koşuluyla, geçmiş yılların mali bilançolarına göre meydana gelen zararlar.
2.	Gelir Vergisi Stopajı
Matrah	Brüt faiz geliri ve brüt repo geliri tutarı
Oran	Bankalararası mevduat faiz gelirleri üzerinden yüzde 0,

	Repo gelirleri üzerinden yüzde 20, Ters repo gelirleri üzerinden yüzde 20, Borsa para piyasasından elde edilen gelirler üzerinden yüzde 16, Özel sektör tahvilinden elde edilen faiz gelirleri üzerinden yüzde 12, Kamu menkul kıymetlerinden elde edilen faiz gelirleri üzerinden yüzde 0, Bankaların halka açık iştiraklerinden elde ettiği temettü kazançlarından yüzde 5, Bankaların halka açık olmayan iştiraklerinden elde ettiği temettü kazançlarından yüzde 15, Bankaların iştiraki niteliğindeki gayrimenkul yatırım ortaklıklarından elde ettiği temettü kazançlarından yüzde 0.
3.	Savunma Sanayiini Destekleme Fonu (SSDF)
Matrah	Gelir ve Kurumlar Vergisi tutarı
Oran	Yüzde 10
4.	Sivil Savunma Fonu
Matrah	Vergi öncesi kar
Oran	Onbinde 5
İndirim	Kurum kazancında gider olarak dikkate alınır.
5.	Özel İşlem Vergisi (Yukarıda)
6.	Harçlar
	Bankalar, finansal faaliyet izin belgesi harcı, tapu ve kadastro işlemlerinden alınan harçlar ile işlemlerin niteliğine bağlı olarak noter, yargı vb. harçları ödemekle yükümlüdür. Yargı harcı (I sayılı tarifede belirlenmiştir), Noter harçları(I sayılı tarifede belirlenmiştir), Tapu ve kadastro harçları (IV sayılı tarifede belirlenmiştir), İmtiyazname, ruhsatname ve diploma harçları(VIII sayılı tarifede belirlenmiştir); Türkiye’de ve serbest bölgelerde kurulacak bankalar ve yabancı bankaların ilk şubelerine verilecek izinde; her yıl için 41 722 milyon TL. Açılacak her bir şube için izin belgesinde 8 344 milyon TL. Özel kanunlarla harçtan muaf tutulan kişilerle, istisna edilen işlemlerden harç alınmaz. Şirketlerin birleşme, devir ve bölünmeleri nedeniyle yapılacak işlemler harca tabi tutulmaz (4684/23). Kurum kazancında gider olarak dikkate alınır.
7.	Eğitime Katkı Payı
Matrah	Beyannameler ve SSK bildireleri, Motorlu taşıtların kayıt ve tescili ile devirlerinde, İMKB’de yapılan iş ve işlemler, Tapuda harç mükellefiyeti doğuran her bir işlem.
Oran	Beyannameler ve SSK bildireleri için 1 milyon TL., Motorlu taşıtların kayıt ve tescili ile devirlerinde 10 milyon TL., İMKB’de yapılan iş ve işlemlerde; kotasyon, tescil ücreti, borsa payı, kayıt ücretinin 1/4’ü, Tapuda harç mükellefiyeti doğuran her bir işlem için 5 milyon TL.
8.	Tahvil Bono Piyasası Borsa Payı
Matrah	İşlem büyüklüğü
Oran	Kesin alım satım işlemlerinde yüzbinde 1,5 Borsa dışı repo ve ters repo işlemlerinde •gecelik işlemler yüzbinde 0,75 •diğer vadelerde yüzbinde 3
9.	Tahvil Tescil Ücretleri
Matrah	Bankaların İMKB Tahvil ve Bono Piyasası dışında gerçekleştirdikleri menkul kıymet işlemlerinde, işlem büyüklüğü
Oran	Kesin alım satım işlemlerinde yüzbinde 4,5, Borsa dışı repo ve ters repo işlemlerinde •gecelik işlemler yüzbinde 2,925 •diğer vadelerde yüz binde 9

İstisnalar	İşlemler için MKTF ödenmişse, tescil ücreti ödenmez. Hazine Müsteşarlığı(HM) tarafından ihale ya da tap sistemiyle gerçekleştirilen menkul kıymet satışları, Görev zararı karşılığı kamu bankalarına verilmek üzere HM tarafından yapılan ihraçlar, TMSF bünyesinde bulunan bankalara verilmek üzere HM tarafından yapılan ihraçlar, HM tarafından yapılan borç takası çerçevesinde gerçekleştirilmiş işlemler, TCMB Açık Piyasa İşlemleri çerçevesinde yapılan menkul kıymet alım satımları, Fon bankaları arasında erken itfa, banka satışı, ve benzeri nedenlerle yapılan, toplamda bir ödeme gerektirmeyen karşılıklı menkul kıymet değişimleri, TMSF bünyesindeki diğer banka bilançolarından, tasarruf mevduatı veya diğer pasifleriyle birlikte devralınan menkul kıymet işlemleri.
10.	Sisteme Giriş Payı
Matrah	Banka kuruluşu için gereken asgari sermaye tutarı
Oran	Yüzde 10
11.	Tüketiciyi Koruma Fonu
Matrah	Artırılan sermaye tutarı
Oran	Binde 2
12.	Menkul Kıymet Tanzim Fonu
Matrah	Bankaların İMKB Tahvil ve Bono Piyasası dışında gerçekleştirdikleri menkul kıymet satışlarında, aylık satış tutarı
Oran	Binde 1
İstisnalar	İşlemler için tescil ücreti ödenmişse, MKTF ödenmez.
13.	Diğer Vergiler
	Emlak vergisi, taşıt vergisi, özel iletişim vergisi, çevre temizlik vergisi, ilan ve reklam vergisi.
	<i>DÜZENLEYİCİ OTORİTE VE MESLEK BİRLİKLERİ</i>
1.	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
Matrah	Gerçek kişiler tarafından açılmış TL, döviz ve altın cinsinden tasarruf mevduatı hesapları
Oran	SYR'si yüzde 8 ve üzeri olan bankalar için onbinde 25, SYR'si yüzde 8'in altında olan bankalar için onbinde 26.
2.	BDDK katılma payı
Matrah	Banka bilanço toplamları
Oran	Onbinde 3'ü
3.	Mevduat Munzam Karşılığı Yükümlülüğü
Matrah	Yükümlülükler
Oran	TL yükümlülüklerde yüzde 4 YP yükümlülüklerde yüzde 1
İndirim	Özkaynak, Özkaynak hesabında dikkate alınan sermaye benzeri krediler, Pasifte yer alan karşılıklar, TCMB'ye olan yükümlülükler (kullanılan krediler ve bankalararası para piyasasından alınan borçlar), Kredi ve diğer alacaklar değerlendirme fonu, Repo işlemlerinden sağlanan fonlar, DİBS Ödünç İşlemleri Piyasasından kaynaklanan yükümlülükler, Hazineye olan yükümlülükler, Hazine garantisiyle yurtdışından sağlanan krediler, Fonlar ve fonlardan kullanılan kredi karşılıkları, Yurtiçi bankalar ve ÖFK'na olan yükümlülükler, Faiz ve gider reeskontları, Kazanılmamış gelirler,

	Ertelenmiş vergiler, Altın depo hesapları, İhraç edilen gayrimenkul sertifikası bedelleri.
4.	Disponibilite Yükümlülüğü
Matrah	Yükümlülükler
Oran	TL yükümlülüklerde yüzde 6 YP yükümlülüklerde yüzde 11
İndirim	Özkaynaklar, Özkaynak hesabında dikkate alınan sermaye benzeri krediler, Pasifte yer alan karşılıklar, TCMB'ye olan yükümlülükler (kullanılan krediler ve bankalararası para piyasasından alınan borçlar), Kredi ve diğer alacaklar değerlendirme fonu, Repo işlemlerinden sağlanan fonlar, DİBS Ödün. İşlemleri Piyasasından kaynaklanan yükümlülükler, Hazineye olan yükümlülükler, Hazine garantisiyle yurtdışından sağlanan krediler, Fonlar ve fonlardan kullanılan kredi karşılıkları, Yurtiçi bankalar ve ÖFK'na olan yükümlülükler, Faiz ve gider reeskontları, Kazanılmamış gelirler, Ertelenmiş vergiler, Altın depo hesapları, İhraç edilen gayrimenkul sertifikası bedelleri.
5.	Diğer
	TBB ve ÖFK Birliği aidatları, ticaret odası aidatları, YDK masraf payı (kamu bankaları için).